

Univerzita Karlova
Právnická fakulta

Jana Fuksová

Daňové aspekty insolvenčního řízení

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: doc. JUDr. Radim Boháč, Ph.D.

Tematický okruh: Finanční právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 20. října 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených, které byly řádně citovány. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....
Jana Fuksová

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce doc. JUDr. Radimu Boháčovi, Ph.D. za ochotu a pomoc při psaní této práce. Dále bych chtěla poděkovat rodině za podporu při zpracování této práce.

Obsah

Obsah	1
1 Úvod	1
2 Insolvenční řízení	4
2.1 Úvodem k insolvenčnímu řízení	4
2.2 Pojem úpadku a definice dalších klíčových pojmů	4
2.2.1 Insolvenční řízení	4
2.2.2 Úpadek	5
2.2.3 Majetková podstata	8
2.2.4 Kategorizace pohledávek v rámci insolvenčního řízení	9
2.2.4.1 Pohledávky za majetkovou podstatou	9
2.2.4.2 Pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou	11
2.2.4.3 Věřitelé se zajištěnými pohledávkami	12
2.2.4.4 Ostatní přihlášené pohledávky	12
2.2.4.5 Podřízené pohledávky a tzv. členské pohledávky	13
2.2.4.6 Pohledávky vyloučené z uspokojení v insolvenčním řízení	14
2.3 Průběh insolvenčního řízení	16
2.3.1 Zahájení insolvenčního řízení	16
2.3.2 Rozhodnutí o úpadku	18
2.3.3 Přezkumné jednání a schůze věřitelů	18
2.3.4 Stanovení způsobu řešení úpadku, jeho realizace a skončení insolvenčního řízení	19
2.4 Způsoby řešení úpadku a jejich specifika	20
2.4.1 Konkurs	20
2.4.2 Reorganizace	22
2.4.3 Oddlužení	24
3 Správa daní při insolvenčním řízení	27
3.1 Dopady insolvenčního řízení do probíhajícího daňového řízení	27
3.2 Podávání daňových tvrzení	29
3.2.1 Osoba povinná podat daňová tvrzení	29
3.2.2 Daňová tvrzení při prohlášení úpadku	30
3.2.3 Daňová tvrzení v průběhu insolvenčního řízení	33
3.2.4 Daňová tvrzení při ukončení insolvenčního řízení	34
3.2.5 Sjednocení lhůt	36
3.3 Vybrané instituty daňového řádu ovlivněné insolvenčním řízením	36
3.3.1 Úroky z prodlení	36
3.3.2 Posečkání s úhradou daně	37
3.4 Daňové pohledávky a závazky v insolvenčním řízení	37
3.4.1 Daňové pohledávky správce daně	38
3.4.1.1 Charakter a pořadí daňových pohledávek	38
3.4.1.2 Uspokojování daňových pohledávek v insolvenčním řízení	41
3.4.2 Přeplatek dlužníka jako součást majetkové podstaty	42
3.4.2.1 Nakládání s daňovým přeplatkem v rámci insolvenčního řízení	43
4 Vybrané aspekty daně z příjmů	45
4.1 Daň z příjmů a insolvenční řízení - perspektiva dlužníka	45

4.1.1	Ztráta slevy na dani při poskytnutí příslibu investiční pobídky.....	45
4.1.2	Uplatnění daňových odpisů majetku poplatníkem v úpadku.....	46
4.1.3	Dodanění nezaplacených dluhů poplatníkem v úpadku	48
4.1.4	Specifika úpadku fyzických osob	50
4.1.5	Osvobození některých příjmů při reorganizaci a oddlužení	52
4.1.6	Rezerva na opravu hmotného majetku.....	53
4.1.7	Plošné osvobození příjmů při reorganizaci.....	57
4.2	Daň z příjmů a insolvenční řízení - perspektiva věřitelů	60
4.2.1	Opravné položky k pohledávkám	60
4.2.1.1	Obecné podmínky pro tvorbu daňových opravných položek	61
4.2.1.2	Opravné položky za dlužníky v insolvenčním řízení.....	64
4.2.1.3	Opravné položky k nepromlčeným pohledávkám splatným po 31. prosinci 1994.....	67
4.2.1.4	Opravné položky podle § 8c zákona o rezervách.....	69
4.2.1.5	Použití opravných položek.....	71
4.2.2	Odpis pohledávek	73
4.2.2.1	Obecné podmínky daňové uznatelnosti odpisu pohledávky	73
4.2.2.2	Zrušení konkursu pro nedostatek majetku dlužníka.....	75
4.2.2.3	Výsledek insolvenčního řízení	76
4.2.2.4	Odpis pohledávky krytý opravnými položkami podle zákona o rezervách.....	79
4.2.2.5	Přechodná ustanovení k § 24 odst. 2 písm. y) zákona o daních z příjmů .	79
5	Vybrané aspekty daně z přidané hodnoty	81
5.1	Oprava výše daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení podle § 44 zákona o DPH	81
5.1.1	Současné podmínky pro provedení opravy výše daně.....	81
5.1.2	Oprava výše daně věřitelem.....	83
5.1.3	Oprava výše daně dlužníkem	84
5.1.4	Následné změny pohledávky	85
5.1.5	Vývoj výkladů právní úpravy	86
5.1.5.1	Intertemporální účinky právní úpravy.....	87
5.1.5.2	Vymezení období vzniku pohledávek.....	90
5.1.6	Komparace s právní úpravou v jiných členských státech.....	92
5.1.6.1	Slovensko	92
5.1.6.2	Německo	92
5.1.6.3	Španělsko	93
5.1.6.4	Velká Británie	94
5.1.6.5	Závěrem.....	94
5.2	Oprava základu daně v případě reorganizace a oddlužení dlužníka	95
5.2.1	Oprava základu daně v případě reorganizace dlužníka	95
5.2.2	Oprava základu daně v případě oddlužení dlužníka	96
5.3	Vliv insolvenčního řízení na zdaňovací období	96
5.4	Zánik členství v DPH skupině.....	98
5.5	Ručení příjemce zdanitelného plnění	98
6	Vybrané aspekty ostatních daní	100
6.1	Daň z nabytí nemovitých věcí a insolvenční řízení	100
6.2	Silniční daň a insolvenční řízení	102

6.3	Daň z nemovitých věcí a insolvenční řízení	105
7	Krátké zamyšlení <i>de lege ferenda</i>	107
8	Závěr	110
	Seznam zkratk	113
	Použité zdroje	114
	Resumé	121
	Český abstrakt.....	123
	English abstract.....	124
	Klíčová slova / Key words	125

1 Úvod

Cílem této práce je identifikovat slabiny současné právní úpravy a zamyslet se nad daňovými aspekty insolvenčního řízení *de lege ferenda*. V rámci práce zmapuji daňové aspekty insolvenčního řízení, a to od jeho prvopočátku, tedy od podání návrhu na zahájení insolvenčního řízení, až po jeho zdárné ukončení.

Téma daňových aspektů insolvenčního řízení jako téma své rigorózní práce jsem si vybrala zejména proto, že se jedná o téma málo a útržkovitě zpracované, které má ovšem značné praktické využití. Úpadek a jeho řešení je vnímán jako poměrně samostatná oblast právního řádu, která se ovšem velmi silně prolíná nejen s dalšími oblastmi práva, např. právem občanským, obchodních korporací, v určitých případech právem trestním a dalšími, ale též s dalšími disciplínami jako ekonomie, řízení podniku, vedení lidských zdrojů a mnoha dalšími. Insolvenční řízení znamená značný zásah do fungování dlužníka, ať se již jedná o fyzickou nebo právnickou osobu, a nemálokdy v případě dlužníka právnické osoby vede k jejímu zániku. Tento zásah do života dlužníka je natolik zásadní, že jsou na něj na mnoha místech nuceny reagovat též daňové předpisy.

Přestože se insolvenčnímu řízení věnuje řada odborných publikací a článků, stojí jeho daňové aspekty obvykle stranou zájmu autorů. Velká část publikací¹ je koncipována jako komentáře k textu insolvenčního zákona, případně jako rozbor dostupné judikatury též v komentářovém formátu řazení dle jednotlivých ustanovení². Snad i díky tomuto formátu stojí daňové otázky poněkud v ústraní, jelikož v samotném textu zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákona) ve znění pozdějších předpisů, na ustanovení týkající se daní téměř nenarazíme. Ovšem ani daňové publikace a komentáře neposkytují ucelený a souhrnný obrázek o daňových otázkách a problémech úpadku a insolvenčního řízení.

¹ Např. Páchl, Lukáš, Dadam, Alexandr, Budín, Petr, Kozák, Jan. *Insolvenční zákon a předpisy související, nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení – Komentář*. 2. vydání. Praha, Wolters Kluwer, 2013. nebo Hásová, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. Vyd. 1. Praha, C. H. Beck, 2014.

² Např. Kučera, František. *Insolvenční zákon s judikaturou a souvisejícími předpisy*. Praha: C. H. Beck, 2009. nebo novější Páchl, Lukáš. *Insolvenční zákon s judikaturou*. Praha, Wolters Kluwer, 2011.

Počet insolvenčních řízení je značný a v minulosti téměř³ kontinuálně rostl⁴, zdá se ovšem, že i přesto jeho daňové aspekty stojí stranou zájmu odborné veřejnosti. První pomyslnou vlašťovkou věnující se této problematice by v budoucnu mohla být disertační práce na téma *Daňověprávní aspekty insolvenčního řízení* zpracovávaná na Právnické fakultě Univerzity Karlovy pod vedením prof. JUDr. Marie Karfíkové, CSc.⁵

Tato rigorózní práce se bude primárně zaměřovat na úpadek právnických osob, zejména obchodních korporací, ale úplně stranou nezůstanou ani vybraná specifika úpadku fyzických osob. Nejvýznamněji ovlivňuje insolvenční řízení samozřejmě oblast správy daní a z hmotněprávní oblasti potom zejména daň z příjmů a daň z přidané hodnoty. Těmto aspektům bude proto věnována stěžejní část práce. Tam, kde se to bude jevit účelné, tedy v oblasti harmonizované daně z přidané hodnoty, porovnáám českou úpravu se zněním příslušných evropských předpisů a případně jejich transpozice v jiných členských státech. Cílem práce ovšem není komparace tématu daňověprávních aspektů insolvence v celé jeho šíři. Z kapacitních důvodů nebudou v této práci řešeny dopady insolvenčního řízení do spotřebních a energetických daní, které se v praxi týkají jen vybraných oborů podnikatelské činnosti.

Na začátek práce bude pro uvedení do problematiky zařazena kapitola věnující se insolvenčnímu řízení v obecné rovině. Cílem této kapitoly bude představit ve stručnosti insolvenční řízení a vymezit zejména ty pojmy a oblasti, které jsou klíčové pro daňovou oblast. V základní struktuře bude hlavní jádro práce členěno podle jednotlivých oblastí daňového práva. Nejprve budou zařazena procesní a následně hmotněprávní témata. Část práce věnovaná procesním aspektům se neomezí pouze na správu daní z pohledu dlužníka, resp. insolvenčního práva, nýbrž se bude věnovat i uspokojování daňových pohledávek. V rámci hmotněprávních kapitol podle jednotlivých daní budou obvykle nejprve řazeny jednotlivé podkapitoly z pohledu dlužníka a následně případně podkapitoly věnující se instrumentům daňového práva

³ V roce 2014 zaznamenal počet insolvenčních řízení v ČR historicky poprvé drobný pokles oproti předchozímu roku, v roce 2015 potom tato pozitivní tendence pokračovala.

⁴ Tisková informace, *Vývoj insolvencí v České republice v roce 2015,2016* [online]. Creditreform, [cit. 18.9.2016]. Dostupné z http://www.creditreform.cz/fileadmin/user_upload/CR-International/local_documents/cz/Presseartikel/Vyvoj_insolvenci_v_Ceske_republice_v_roce_2015.pdf.

⁵ Z akademických prací se tématu dále věnovala např. Králová, Petra, 2016. *Střet daňového a insolvenčního řízení z roku 2016*. Brno. Diplomová práce. Masarykova Univerzita.

klíčovým zejména pro věřitele dlužníka. V hmotněprávní části práce se zaměřím pouze na dílčí témata typická či výrazněji ovlivněná právě insolvenčním řízením.

Při zpracování práce budu vycházet zejména z textů relevantních zákonů a dalších právních předpisů, z dostupné odborné literatury knižní i časopisecké a v neposlední řadě z judikatury a výkladů finanční správy. Při zpracování využiji zejména popisnou a analytickou metodu, v menší míře bude využita i metoda komparace.

2 Insolvenční řízení

2.1 Úvodem k insolvenčnímu řízení

Úpadek, způsoby jeho řešení, jakož i procesní aspekty insolvenčního řízení jsou od roku 2008 upraveny v zákoně č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), (dále jen „**insolvenční zákon**“). Jak vyplývá z důvodové zprávy k tomuto zákonu⁶ v krizové úpadkové situaci nelze porušení práv či neplnění povinností postihnout standardními procesními prostředky. Brání tomu okolnost, že při mnohosti dlužníkových závazků a nedostatku prostředků k jejich krytí, by použitím obvyklých právních prostředků byli někteří věřitelé vůči ostatním zvyhodněni, ať již proto, že splatnost jejich pohledávek nastává dříve nebo z jiných důvodů. Cílem řešení úpadku zvláštní právní úpravou proto je vyloučit preference věřitelů, pokud nejsou věcně odůvodněny jejich postavením nebo povahou jejich pohledávky. To vede k tomu, že výsledkem řízení je mnohostranné uspořádání, při němž lze vzít v úvahu i další aspekty, např. sociální.

2.2 Pojem úpadku a definice dalších klíčových pojmů

Daňové zákony a další předpisy obecně v dílčích ustanoveních zabývajících se dopady insolvenčního řízení do daňového práva a modifikacemi, které insolvenční řízení přináší zejména v oblasti daňových řízení, obvykle pracují s terminologií insolvenčního zákona. Pro účely této práce je proto nutné vymezit klíčové pojmy tohoto zákona, např. samotný pojem insolvenčního řízení, úpadku či majetkové podstaty.

2.2.1 Insolvenční řízení

Dle zákonné definice v § 2 písm. a) insolvenčního zákona se insolvenčním řízením rozumí „*soudní řízení, jehož předmětem je dlužníkův úpadek nebo hrozící úpadek a způsob jeho řešení*“.

Insolvenční řízení je vedeno insolvenčním soudem, jehož příslušnost je upravena zejména § 7a a § 7b insolvenčního zákona. Věcně příslušnými soudy v prvním stupni

⁶ Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).*

insolvenčního řízení jsou krajské soudu. Místní příslušnost se řídí obvodem obecného soudu dlužníka, který se určuje v souladu s § 85 a násl. zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**občanský soudní řád**“). Insolvenčním soudem fyzických osob tedy bývá nejčastější krajský soud, v jehož obvodu má osoba bydliště, eventuálně kde se zdržuje, či má jako podnikatel sídlo. Podle sídla se určuje rovněž příslušný insolvenční soud právnických osob. Z tohoto obecného pravidla existují jisté výjimky, např. místní příslušnost osob tvořících s dlužníkem koncern⁷.

Zahájení a průběh insolvenčního řízení je podrobněji rozebrán v kapitole 2.3 této práce.

2.2.2 Úpadek

Insolvenční zákon vymezuje klíčový pojem úpadek v § 3, můžeme rozlišovat dvě formy úpadku, a to s platební neschopností a předlužení. Může a v praxi neznáma nastává situace, kdy se dlužník nachází v obou formách úpadku současně.

Úpadek s platební neschopností je druhem úpadku, který se může týkat v zásadě všech fyzických a právnických osob⁸, jedná se o situace, kdy dlužník má

- více věřitelů,
- peněžité závazky (dluhy) po splatnosti déle než 30 dnů a
- tyto závazky není schopen plnit.

Podmínky v bodech a) až c) musí být splněny kumulativně. Ve vztahu k bodu c), tj. neschopnosti plnit své závazky, je nutno zdůraznit, že se musí jednat o objektivní neschopnost plnit závazky z důvodu nedostatku finančních prostředků. Jak připomínají komentáře, tuto neschopnost nelze zaměňovat s neochotou plnit sporné dluhy.⁹ Jednotlivé podmínky jsou dále podrobněji upraveny i s cílem zabránit šikanózním insolvenčním návrhům.¹⁰

⁷ § 7b odst. 2 insolvenčního zákona.

⁸ Výjimku představují subjekty vymezené v § 6 insolvenčního zákona, na které tento zákon nelze použít, např. stát, územní samosprávné celky, Českou národní banku atd.

⁹ Maršíková, Jolana a kol. *Insolvenční zákon: s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. Vyd. 3. Praha, Leges, 2014. s. 32.

¹⁰ Např. § 143 odst. 2 insolvenčního zákona, který zabraňuje obcházení podmínky mnohosti věřitelů postoupením pohledávek ve lhůtě kratší než 6 měsíců před podáním insolvenčního návrhu.

Insolvenční zákon dále stanovuje vyvratitelné právní domněnky neschopnosti plnit závazky. Není-li prokázáno jinak, nastává platební neschopnost vždy v případě, kdy dlužník buď

- zastavil platby podstatné části svých peněžitých závazků, nebo
- je neplní po dobu delší 3 měsíců po lhůtě splatnosti, nebo
- není možné dosáhnout uspokojení některé ze splatných peněžitých pohledávek vůči dlužníku výkonem rozhodnutí nebo exekucí, nebo
- nesplnil povinnost předložit seznamy připojované k insolvenčnímu návrhu, kterou mu uložil insolvenční soud.

Důkazní břemeno v případě vyvracení těchto domněnek leží na dlužníkovi.¹¹ To samo samozřejmě nic nemění na tom, že při podání věřitelského insolvenčního návrhu je nutno naplnění podmínek těchto vyvratitelných domněnek prokázat. Pouhé nepodložené tvrzení věřitele nebude dostačující.¹² Insolvenční zákon se k problematice jejich dokazování blíže nevyjadřuje.

K platební neschopnosti při věřitelském insolvenčním návrhu je nutno ještě dodat, že v souladu s § 143 odst. 3 insolvenčního zákona insolvenční soud zamítne takovýto návrh, osvědčí-li dlužník jednající v dobré víře, že

- jeho platební neschopnost je důsledkem protiprávního jednání třetí osoby a
- že lze důvodně předpokládat, že ji v době do 3 měsíců po splatnosti jeho peněžitých závazků dokáže odvrátit.

Cílem tohoto ustanovení je zabránit vydání rozhodnutí o úpadku v některých specifických případech nezaviněného úpadku, typicky se bude jednat o situace dočasné druhotné platební neschopnosti, u které lze důvodně předpokládat, že ji dlužník v horizontu tří měsíců od splatnosti dluhů překoná.¹³

Druhou variantou úpadku, která se týká pouze právnických osob a fyzických osob podnikatelů je tzv. předlužení. Dle § 3 odst. 3 insolvenčního zákona jde o předlužení tehdy, převyšuje-li souhrn dlužníkových závazků vůči více věřitelům

¹¹ Kotoučová, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), komentář*. Vyd. 1. Praha, C. H. Beck, 2008, s. 168.

¹² Maršíková, Jolana a kol. *Insolvenční zákon: s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. Vyd. 3. Praha, Leges, 2014. s. 32.

¹³ Tamtéž, s. 252.

hodnotu jeho majetku. Hodnota majetku pro účely posouzení předlužení odpovídá aktuální tržní hodnotě majetku, nikoli jeho účetní hodnotě. Při stanovení hodnoty dlužníkovy majetku se přihlíží také k další správě jeho majetku, případně k dalšímu provozování jeho podniku, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že dlužník bude moci ve správě majetku nebo v provozu podniku pokračovat.

Z aplikační praxe se jeví, že úpadek ve formě předlužení se využívá spíše podpůrně. Částečně tomu dozajista nahrává systematika a textace insolvenčního zákona, který jednak uvádí úpadek formou platební neschopnosti na prvním místě a jednak úpadek formou předlužení uvádí slovy „*je v úpadku i tehdy, je-li předlužen*“.¹⁴ Preferenci úpadku ve formě platební neschopnosti lze tedy částečně dovodit i z dikce samotné zákonné úpravy. Domnívám se nicméně, že za reálnou aplikační preferencí dokazování a rozhodování o úpadku ve formě platební neschopnosti stojí spíše praktické důvody. V případě věřitelských insolvenčních návrhů mají věřitelé reálně pouze minimální možnost dokázat předlužení, protože pouze ve výjimečných případech mají přístup k aktuálním interním ekonomickým informacím o závazcích a hodnotě majetku dlužníka. Dalším praktickým aspektem hovořícím v neprospěch předlužení je stanovení skutečné hodnoty dlužníkovy majetku, která je porovnávána se souhrnem jeho závazků. Zaznívají názory, že určování hodnoty dlužníkových aktiv je vysoce spekulativní, a proto se právní řády spíše kloní k využívání kritéria platební neschopnosti.¹⁵

Specifickým pojmem, se kterým pracuje insolvenční zákon je dále tzv. hrozící úpadek, který dle zákonné definice nastává v případě, kdy lze „*se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že dlužník nebude schopen řádně a včas splnit podstatnou část svých peněžitých závazků*.“¹⁶ V případě hrozícího úpadku je insolvenční

¹⁴ § 3 odst. 3 insolvenčního zákona.

¹⁵ Richter, Tomáš. *Insolvenční právo: s poznámkami, judikaturou*. Vyd. 3. Praha, ASPI, 2008. s. 125.

¹⁶ § 3 odst. 4 insolvenčního zákona.

návrh oprávněn podat pouze dlužník.¹⁷ V praxi má tak hrozící úpadek význam především v případě snahy o dlužníkovu reorganizaci¹⁸ a oddlužení.

2.2.3 Majetková podstata

Majetková podstata zjednodušeně řešeno označuje veškerý majetek, který v rámci insolvenčního řízení slouží k uspokojování věřitelů. Problematika majetkové podstaty je značně rozsáhlá a zahrnuje řadu úskalí. S ohledem na vymezení této práce není v jejích silách pokrýt toto téma v celé jeho šíři, následující řádky proto nabízejí pouze stručné vymezení pojmu bez zabíhání do podrobností a problémových oblastí.

Pro přesné vymezení majetkové podstaty je určující subjekt, který podal insolvenční návrh. V případě podání insolvenčního návrhu dlužníkem zahrnuje majetková podstata majetek, který dlužníkovi patřil ke dni zahájení insolvenčního řízení, jakož i majetek, který dlužník nabyt v průběhu insolvenčního řízení. V případě tzv. věřitelského insolvenčního návrhu patří do majetkové podstaty

- majetek dlužníka v době nařízení předběžného opatření soudem, kterým je zcela nebo zčásti omezeno práva dlužníka nakládat se svým majetkem,
- majetek, který dlužníkovi patřil v době vydání rozhodnutí o úpadku, a
- majetek, který dlužník nabyt v průběhu insolvenčního řízení po vydání těchto rozhodnutí.

Insolvenční zákon dále uvádí příklady majetku, který do majetkové podstaty náleží. Mimo jiné jsou to peněžní prostředky, movité a nemovité věci, podnik¹⁹, vkladní knížky, vkladní listy a jiné formy vkladů, akcie, směnky, šeky nebo jiné cenné papíry, obchodní podíl, dlužníkovy peněžité i nepeněžité pohledávky, včetně pohledávek, které dosud nejsou splatné, dlužníková mzda nebo plat a další práva a jiné majetkové hodnoty, mají-li penězi ocenitelnou hodnotu.²⁰ Naopak z majetkové podstaty je vyloučen majetek, který nelze postihnout výkonem rozhodnutí nebo exekucí s výjimkou

¹⁷ § 97 odst. 5 insolvenčního zákona.

¹⁸ Maršíková, Jolana a kol. *Insolvenční zákon: s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. Vyd. 3. Praha, Leges, 2014. s. 33.

¹⁹ Insolvenční zákon stále obsahuje pojem podnik, přestože dle terminologie rekodifikovaného soukromého práva se jedná o závod.

²⁰ § 206 odst. 1 insolvenčního zákona.

věcí sloužících k podnikání²¹. Jako příklad těchto věcí lze uvést běžné oděvní součásti, snubní prsteny, zdravotnické potřeby, hotové peníze odpovídající dvojnásobku životního minima apod.²² Do majetkové podstaty dále nenáleží majetek podléhající režimu zvláštních právních předpisů,²³ např. účelové dotace či návratné výpomoci ze státního rozpočtu.

2.2.4 Kategorizace pohledávek v rámci insolvenčního řízení

V rámci insolvenčního řízení se lze setkat s několika kategoriemi věřitelů, resp. jejich pohledávek, a to konkrétně

- pohledávky za majetkovou podstatou
- pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou
- zajištěné pohledávky (věřitelé)
- ostatní přihlášené pohledávky,
- podřízené pohledávky a tzv. členské pohledávky,
- pohledávky neuspokojované v rámci insolvenčního řízení.

Zařazení v příslušné kategorii pohledávek je klíčové zejména z hlediska jejich uplatňování a procesního postavení věřitele. Přestože se může následující popis jednotlivých kategorií pohledávek jevit pro účely této práce přehnaně detailní, domnívám se, že tomu tak není. Porozumění kategorizaci pohledávek v insolvenčním řízení již v úvodu této práce je z mého pohledu klíčové zejména pro kapitolu věnovanou vymáhání a uspokojování daňových pohledávek za daňovými subjekty v úpadku.

2.2.4.1 Pohledávky za majetkovou podstatou

Pohledávky za majetkovou podstatou jsou vymezené v § 168 insolvenčního zákona, zpravidla (nikoliv ovšem bezvýjimečně) vznikají jako důsledek vedení insolvenčního řízení, případně proto, aby průběh insolvenčního řízení usnadnily, apod.²⁴ Pro jejich kvalifikaci je klíčový obvykle zejména okamžik vzniku pohledávky.

²¹ § 207 odst. 1 insolvenčního zákona.

²² Položky nepostižitelné výkonem rozhodnutí či exekucí jsou vymezeny např. v § 331 a § 332 občanského soudního řádu.

²³ § 208 insolvenčního zákona.

²⁴ Richter, Ondřej, *Věřitelé a uplatňování pohledávek v insolvenčním řízení, Komentář § 165-204*. Vyd. 3. Praha C. H. Beck 2014, s. 57.

Pohledávky za majetkovou podstatou se neuplatňují přihláškou. Tyto pohledávky mohou být uspokojovány kdykoli po rozhodnutí o úpadku.

Mezi pohledávky za majetkovou podstatou se řadí následující pohledávky, pokud vznikly po zahájení insolvenčního řízení nebo vyhlášení moratoria:

- náhrada hotových výdajů a odměna předběžného správce; to neplatí, byl-li předběžný správce ustanoven insolvenčním správcem,
- náhrada nutných výdajů a odměna likvidátora dlužníka jmenovaného soudem a správce podniku dlužníka za součinnost poskytnutou předběžnému správci nebo insolvenčnímu správci,
- náhrada nutných výdajů a odměna členů a náhradníků věřitelského výboru,
- náhrada zálohy na náklady insolvenčního řízení, jestliže ji v souladu s rozhodnutím insolvenčního soudu zaplatila jiná osoba než dlužník,
- pohledávky věřitelů vzniklé za trvání moratoria ze smluv podle § 122 odst. 2,
- pohledávky věřitelů z úvěrového financování.²⁵

Pokud vznikly po rozhodnutí o úpadku, jsou pohledávkami za majetkovou podstatou rovněž

- hotové výdaje a odměna insolvenčního správce,
- náklady spojené s udržováním a správou majetkové podstaty dlužníka,
- náhrada nutných výdajů a odměna likvidátora, osoby v postavení obdobném postavení likvidátora a odpovědného zástupce za činnost prováděnou po rozhodnutí o úpadku,
- náhrada hotových výdajů a odměna znalce ustanoveného insolvenčním soudem za účelem ocenění majetkové podstaty,
- daně, poplatky a jiná obdobná peněžitá plnění, pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, pojistné na veřejné zdravotní pojištění a pojistné na důchodové spoření, pohledávky vzniklé opravou výše daně u pohledávek za dlužníkem v insolvenčním řízení podle zákona upravujícího daň z přidané hodnoty,

²⁵ § 168 odst. 1 insolvenčního zákona.

- pohledávky věřitelů ze smluv uzavřených osobou s dispozičními oprávněními, s výjimkou smluv uzavřených dlužníkem po schválení oddlužení,
- pohledávky věřitelů ze smluv, které se podle tohoto zákona považují za smlouvy, jejichž splnění osoba s dispozičními oprávněními neodmítla, jestliže se týkají plnění poskytnutého věřiteli dlužníku po zahájení insolvenčního řízení; to neplatí pro pohledávky, které se týkají plnění poskytnutého věřiteli za trvání oddlužení,
- pohledávky věřitelů odpovídající právu na vrácení plnění ze smluv, které se podle tohoto zákona považují za smlouvy, jejichž splnění osoba s dispozičními oprávněními odmítla, jestliže se týkají plnění poskytnutého věřiteli dlužníku v době od zahájení insolvenčního řízení do dne, kdy podle tohoto zákona nastaly účinky odmítnutí; to neplatí pro pohledávky, které se týkají plnění poskytnutého věřiteli za trvání oddlužení,
- úroky podle § 171 odst. 4,
- náhrada hotových výdajů osob, které poskytly insolvenčnímu správci součinnost,
- další pohledávky, o nichž tak stanoví tento zákon.

Z pohledu této práce je nejzajímavější vymezení daně a jiných obdobných peněžitých plnění jako pohledávek za majetkovou podstatou podle ustanovení § 168 odst. 2 písm. e) insolvenčního zákona. Podrobněji se této problematice budu věnovat v další části práce.

2.2.4.2 Pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou

Pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou se, jak již název napovídá, v mnohém podobají výše vymezeným pohledávkám za majetkovou podstatou. Obdobně jako pohledávky za majetkovou podstatou se ani tyto pohledávky nepřihlašují a uspokojují se přednostně kdykoliv během insolvenčního řízení. Oproti pohledávkám za majetkovou podstatou ovšem obvykle nehraje okamžik vzniku pohledávky roli pro zařazení do kategorie pohledávek postavených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou. Jako společného jmenovatele pohledávek zařazených do této kategorie lze vysledovat sociální důvody. Mezi tyto pohledávky se řadí:

- pracovněprávní pohledávky dlužníkůvých zaměstnanců, pokud zákon ohledně některých z nich nestanoví jinak,
- pohledávky věřitelů na náhradu škody způsobené na zdraví,
- pohledávky státu - Úřadu práce České republiky za náhradu mzdy vyplacené zaměstnancům a za prostředky odvedené podle zvláštních právních předpisů,
- pohledávky účastníků z penzijního připojištění se státním příspěvkem,
- pohledávky věřitelů na výživném ze zákona,
- náhrada nákladů, které třetí osoby vynaložily na zhodnocení majetkové podstaty, mají-li z toho důvodu proti dlužníku pohledávku z bezdůvodného obohacení,
- pohledávky věřitelů vzniklé za trvání moratoria vyhlášeného před zahájením insolvenčního řízení ze smluv podle § 122 odst. 2, bylo-li insolvenční řízení zahájeno ve lhůtě 1 roku od zániku moratoria,
- další pohledávky, o kterých tak stanoví tento zákon.

2.2.4.3 Věřitelé se zajištěnými pohledávkami

Mezi věřiteli, kteří své pohledávky přihlašují, lze vymezit zvláštní kategorii, kterou představují zajištění věřitelé. Zajištěné pohledávky se uplatňují standardně přihláškou, v níž se věřitel musí dovolat svého zajištění, uvést okolnosti, které je osvědčují, a připojit listiny, které se toho týkají. Tyto pohledávky se poté uspokojují zcela z čistého výtěžku zpeněžení jejich zajištění (věci, práva, pohledávky nebo jiné majetkové hodnoty, jimiž byla jejich pohledávka zajištěna). Pro pořadí jejich uspokojení je rozhodující doba vzniku zástavního práva nebo doba vzniku zajištění.

Pokud výtěžek získaný ze zpeněžení zajištění nestačí na úhradu jejich pohledávky, do výše tohoto rozdílu získávají postavení nezajištěných věřitelů a spolu s nimi jsou následně uspokojováni ze zbylé části majetkové podstaty.

2.2.4.4 Ostatní přihlášené pohledávky

Tato kategorie pohledávek není insolvenčním zákonem nikterak specificky vymezena. Dopadá na ni úprava § 165 odst. 1 insolvenčního zákona, která ovšem spíše

upravuje způsob uspokojování těchto pohledávek. Kategorii v této práci nazývanou jako ostatní přihlášené pohledávky²⁶ lze vymezit jako pohledávky, které vznikly (byť jako podmíněné nebo nesplatné) před zahájením insolvenčního řízení, resp. před vyhlášením moratoria, případně před rozhodnutím o úpadku,²⁷ nejde o pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou a u nichž insolvenční zákon uspokojení v rámci insolvenčního řízení nevylučuje nebo pro něj nestanoví zvláštní režim (např. zajištěné pohledávky, podřízené pohledávky apod.) U podnikatelů se tak typicky bude jednat o pohledávky z obchodních smluv.

Ostatní přihlašované pohledávky i zajištěné pohledávky musí věřitelé uplatnit přihláškou, pokud chtějí, aby se k jejich pohledávce přihlíželo a tato pohledávka byla v insolvenčním řízení uspokojována.²⁸ Pohledávky mohou být v rámci insolvenčního řízení popřeny. Všechny ostatní přihlášené pohledávky se vůči sobě uspokojují poměrně, a to po uspokojení pohledávek za majetkovou podstatou, pohledávek postavených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou (tj. po uspokojení přednostních pohledávek). Na roveň s těmito pohledávkami jsou, jak již bylo zmíněno výše, uspokojovány zbývající části pohledávek zajištěných věřitelů po úhradě ze zajištění. Ostatní přihlašované pohledávky jsou uspokojovány přednostně před pohledávkami společníků nebo členů dlužníka vyplývajících z jejich účasti ve společnosti nebo družstvu.

2.2.4.5 Podřízené pohledávky a tzv. členské pohledávky

Podřízené pohledávky jsou insolvenčním zákonem definované jako pohledávka, která má být podle smlouvy uspokojena až po uspokojení jiné pohledávky případně ostatních pohledávek dlužníka, zejména je-li vydáno rozhodnutí o úpadku dlužníka.²⁹ Jinak řečeno jedná se o smluvní pohledávky, které se obvykle uplatňují přihláškou, u kterých byla určitá nevýhodnost pro účely insolvenčního řízení smluvně ujednána.

²⁶ V literatuře se lze ještě setkat s pojmy jako nezajištěné pohledávky uplatňované přihláškou, předinsolvenční pohledávky apod.

²⁷ Richter, Ondřej, *Věřitelé a uplatňování pohledávek v insolvenčním řízení, Komentář § 165-204*. Vyd. 3. Praha C. H. Beck 2014, s. 7.

²⁸ *Tamtéž*.

²⁹ § 172 odst. 2 insolvenčního zákona.

Teoreticky ovšem není vyloučeno, aby podřízenou pohledávkou byla pohledávka, která nepodléhá režimu přihlašování, tedy pohledávka za majetkovou podstatou.³⁰

Podřízené pohledávky nejsou vyloučeny z uspokojení v insolvenčním řízení. Ale uspokojují se až v okamžiku úplného uhrazení všech výše uvedených pohledávek. V praxi je tedy míra pravděpodobnosti jejich plného uspokojení limitně blízká nule.

Tzv. členské pohledávky jsou pohledávky společníků nebo členů dlužníka, které vyplývají z jejich účasti ve společnosti nebo v družstvu. Specifikum těchto pohledávek je, že se v insolvenčním řízení neuplatňují, tj. nepřihlašují, ale pouze se oznamují insolvenčnímu správci. Ten o nich vede evidenci. Tyto pohledávky se uspokojují jako poslední, tj. i po výše zmíněných podřízených pohledávkách. Takto nevýhodné pořadí uvedených pohledávek je motivováno skutečností, že dlužník nemá dostatek prostředků pro uspokojení svých dluhů. Není proto žádoucí, aby byli uspokojováni společníci nebo členové dlužníka, jestliže nejsou nejprve zcela uspokojeni ostatní věřitelé dlužníka.³¹

Ve vztahu ke společníkům a členům dlužníka je pak důležité si uvědomit, že takto podřízenou pozici mají pouze pohledávky vyplývající z účasti na dlužníkovi. Není přitom vyloučeno, aby společník měl vedle tzv. členské pohledávky ještě pohledávku jinou (např. z titulu úvěru), která by v insolvenčním řízení měla standardní pozici dle míry zajištění.³²

2.2.4.6 Pohledávky vyloučené z uspokojení v insolvenčním řízení

V § 170 insolvenčního zákona je obsažen výčet pohledávek, které se v insolvenčním řízení neuspokojují vůbec. To samo o sobě neznamená zánik těchto pohledávek, pouze vede k tomu, že pohledávka nemůže být uspokojena v insolvenčním řízení.³³

Dle tohoto ustanovení jsou z uspokojení v rámci insolvenčního řízení vyloučeny:

³⁰ Richter, Ondřej, *Věřitelé a uplatňování pohledávek v insolvenčním řízení, Komentář § 165-204*. Vyd. 3. Praha C. H. Beck 2014, s. 78.

³¹ *Tamtéž*, s. 79.

³² *Tamtéž*.

³³ Richter, Ondřej, *Věřitelé a uplatňování pohledávek v insolvenčním řízení, Komentář § 165-204*. Vyd. 3. Praha C. H. Beck 2014, s. 66.

- úroky, úroky z prodlení a poplatek z prodlení z pohledávek přihlášených věřitelů, vzniklých před rozhodnutím o úpadku, pokud přirostly až v době po tomto rozhodnutí,
- úroky, úroky z prodlení a poplatek z prodlení z pohledávek věřitelů, které se staly splatné až po rozhodnutí o úpadku,
- pohledávky věřitelů z darovacích smluv,
- mimosmluvní sankce postihující majetek dlužníka, s výjimkou penále za nezaplacení daní, poplatků, a jiných obdobných peněžitých plnění, pojistného na sociální zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného za veřejné zdravotní pojištění, pokud povinnost zaplatit toto penále vznikla před rozhodnutím o úpadku,
- smluvní pokuty, pokud právo na jejich uplatnění vzniklo až po rozhodnutí o úpadku,
- náklady účastníků řízení vzniklé jim účastí v insolvenčním řízení.

Tento výčet, přestože by se tak čistě gramatickým výkladem mohlo zdát, není taxativní. Kromě uvedených pohledávek, které jsou z uspokojení vyloučeny v zásadě na základě titulu svého vzniku (např. pohledávky z darovacích smluv) či z kombinace titulu a doby vzniku (např. úroky přirostlé v době po rozhodnutí o úpadku), se totiž ještě neuspokojují např. pohledávky, které nebyly přihlášeny či nebyly přihlášeny včas. Dále bylo judikováno, že vyloučeny z uspokojení jsou i pohledávky vzniklé až po uplynutí lhůty k přihlášení pohledávek a které zároveň nejsou zahrnuty v taxativním výčtu pohledávek za majetkovou podstatou a pohledávek postavených jim na roveň.³⁴

Pohledávky vymezené v § 170 insolvenčního zákona nelze z logiky věci uplatnit pohledávkou. Vrchní soud v Olomouci se v minulosti zabýval otázkou, jaký je správný postup v případě, že je přihlášena pohledávka, jejíž uspokojení je podle § 170 insolvenčního zákona vyloučeno. Dle jeho závěrů by insolvenční správce takovou pohledávkou neměl do seznamu přihlášených pohledávek vůbec zařadit. V případě sporu, zda je konkrétní pohledávka skutečně vyloučena z uspokojení v insolvenčním

³⁴ Richter, Ondřej, *Věřitelé a uplatňování pohledávek v insolvenčním řízení, Komentář § 165-204*. Vyd. 3. Praha C. H. Beck 2014, s. 66.

řízení, se pak jako nejvhodnější prostředek jeví, návrh věřitele, aby jeho pohledávka byla zařazena do seznamu přihlášených pohledávek.³⁵

2.3 Průběh insolvenčního řízení

Pro zasazení daňových aspektů insolvenčního řízení do kontextu je nutné si přiblížit rovněž průběh insolvenčního řízení. Jako v případě každého jiného procesního řízení se v aplikační praxi vyskytuje celá řada možných variant a postupů. Není tedy v možnostech této práce pokrýt veškerá možná variantní řešení průběhu insolvenčního řízení. Následující kapitola proto nastíní pouze standardní průběh insolvenčního řízení v obecné rovině bez přihlédnutí k možným odklonům od základního režimu např. v případě úpadku finančních institucí apod.

Insolvenční řízení je oproti ostatním soudním řízením specifické svou vysokou mírou publicity. Tu zajišťuje insolvenční rejstřík, ve kterém jsou průběžně zveřejňována jak rozhodnutí insolvenčního soudu, tak podání účastníků. Insolvenční rejstřík je přístupný na internetu. Až na určité výjimky³⁶ je celý insolvenční rejstřík veřejně dostupný a je možné z něj pořizovat kopie a výpisy. Efektivně je tedy možné sledovat celý průběh insolvenčního řízení konkrétního dlužníka.

Samotné insolvenční řízení lze rozdělit do dvou hlavních fází. Předmětem první z nich je zjištění, zda je dlužník skutečně v úpadku či hrozícím úpadku. Soud v jejím rámci projedná insolvenční návrh a rozhodne o úpadku. Účelem druhé, fakultativní, fáze je již samotné řešení úpadku, a to jedním ze zákonem předvídaných způsobů řešení úpadku. Samotný průběh insolvenčního řízení je ovšem mnohem komplexnější.

2.3.1 Zahájení insolvenčního řízení

Insolvenční řízení se zahajuje dnem, kdy insolvenční návrh opatřený úředně ověřeným podpisem, uznávaným elektronickým podpisem nebo podaný prostřednictvím datové schránky dojde věcně příslušnému soudu³⁷. Insolvenční řízení může být zahájeno jen na návrh, zahájení insolvenčního řízení z moci úřední je vyloučeno.

³⁵ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci sp.zn. KSOS 33 INS 5524/2009, 2 VSOL 13/2010-B ze dne 11. března 2010.

³⁶ Viz §§ 422 – 423 insolvenčního zákona.

³⁷ § 97 insolvenčního zákona.

Zahájení insolvenčního řízení, včetně insolvenčního návrhu se zveřejňuje v insolvenčním rejstříku, a to nejpozději do dvou hodin od jeho doručení soudu (v určitých případech do dvou hodin po zahájení úředních hodin insolvenčního soudu).³⁸

Insolvenční návrh z důvodu hrozícího úpadku je oprávněn podat pouze dlužník, insolvenční návrh z titulu úpadku může podat dlužník i věřitel. Náležitosti insolvenčního návrhu se liší v návaznosti na osobu navrhovatele. Insolvenční návrh musí vedle obecných náležitostí podání podle občanského soudního řádu³⁹ obsahovat označení insolvenčního navrhovatele a dlužníka a rozhodující skutečnosti osvědčující úpadek dlužníka. Podává-li insolvenční návrh dlužník, je povinen k němu připojit seznam majetku a závazků (dluhů), seznam zaměstnanců a listiny dokládající úpadek. Podává-li insolvenční návrh věřitel, není z logiky věci povinen tyto přílohy předložit, soud k předložení těchto příloh může vyzvat dlužníka, i když není insolvenčním navrhovatelem.

V některých případech existuje povinnost podat insolvenční návrh. Například dlužník, který je právnickou osobou nebo fyzickou osobou - podnikatelem, je povinen podat insolvenční návrh bez zbytečného odkladu poté, co se dozvěděl nebo při náležité pečlivosti měl dozvědět o svém úpadku. Tuto povinnost mají i zákonní zástupci dlužníka a jeho statutární orgán, taktéž likvidátor dlužníka, který je právnickou osobou v likvidaci. Nedostojí-li tyto osoby své povinnosti podat insolvenční návrh, může je postihovat jak civilní, tak potenciálně trestněprávní odpovědnost.

Dlužník, který je podnikatelem, je dále oprávněn podat návrh na vyhlášení tzv. moratoria. Moratorium lze chápat jako nejdéle 3měsíční ochrannou dobu, po kterou soud nerozhoduje o úpadku a po kterou se dlužníkovi poskytuje možnost úpadek odvrátit⁴⁰.

Již samotné zahájení insolvenčního řízení, aniž by bylo rozhodnuto o úpadku, s sebou nese poměrně zásadní účinky v oblasti uplatňování pohledávek a práv týkajících se majetkové podstaty a nakládání s ní, které jsou upraveny v ustanoveních § 109 až

³⁸ § 101 insolvenčního zákona.

³⁹ § 42 občanského soudního řádu.

⁴⁰ Hendrych, Dušan. A kol. *Právní slovník*, Vyd. 3. Praha C. H. Beck 2009.

§ 114 insolvenčního zákona. Od okamžiku zveřejnění oznámení o zahájení insolvenčního řízení mohou věřitelé přihlašovat svoje pohledávky.

2.3.2 Rozhodnutí o úpadku

Jak již bylo naznačeno výše, již samotné podání insolvenčního návrhu a zahájení insolvenčního řízení s sebou přináší výrazné omezení dlužníka. Je proto více než žádoucí, aby o jeho úpadku bylo rozhodnuto co nejrychleji. Insolvenční zákon stanoví řadu lhůt, které mají zajistit, aby se rozhodování o insolvenčním návrhu neprotahovalo, a to zejména v případě odmítnutí insolvenčního návrhu⁴¹.

Je-li osvědčením nebo dokazováním zjištěno, že dlužník v úpadku skutečně je nebo mu úpadek hrozí, vydá insolvenční soud rozhodnutí o úpadku. Rozhodnutí o úpadku mimo jiné obsahuje výzvu, aby věřitelé, kteří dosud neuplatnili své pohledávky přihláškou, tak učinili ve stanovené lhůtě. Tato lhůta je standardně 2 měsíce, v případě povolení oddlužení pouze 30 dnů.

Soud v rozhodnutí o úpadku rovněž určí místo a termín konání schůze věřitelů a přezkumného jednání. Schůze věřitelů by se měla konat nejpozději do 3 měsíců od rozhodnutí o úpadku. Přezkumné jednání se potom obvykle koná v rozmezí 7 dnů a 2 měsíců po uplynutí lhůty pro přihlášení pohledávek věřiteli.

Rozhodnutí o úpadku dále obsahuje ustanovení insolvenčního správce. Insolvenční správce je specifickým procesním subjektem typickým pro insolvenční řízení, jehož cílem je maximalizovat uspokojení pohledávek věřitelů. V určitých případech na něj přechází právo nakládat s majetkovou podstatou dlužníka.

Rozhodnutí insolvenčního soudu o úpadku vyvolává další účinky, např. přerušuje soudní a rozhodčí řízení o pohledávkách týkajících se majetkové podstaty.

2.3.3 Přezkumné jednání a schůze věřitelů

Veškeré přihlášky pohledávek se průběžně zveřejňují v insolvenčním rejstříku. Přihlášení pohledávky je v zásadě jednostranný úkon věřitele, na nějž nemá dlužník, ani insolvenční správce žádný vliv. Přezkoumání pohledávek se děje na tzv. přezkumném

⁴¹ Insolvenční zákon např. stanoví 7denní lhůtu pro odmítnutí insolvenčního návrhu pro zjevnou bezdůvodnost.

jednání, které by se mělo, jak již bylo uvedeno výše, konat v rozmezí 7 dnů a 2 měsíců po uplynutí lhůty pro přihlášení pohledávek věřiteli.

Dlužník a insolvenční správce, jakož i ostatní přihlášení věřitelé mohou přihlášené pohledávky popřít, a to co

- do pravosti, kdy je namítána neexistence samotné pohledávky (např. z důvodu, že nikdy nevznikla, nebo naopak již zanikla) či její promlčení,
- do výše, kdy je rozporována částka nárokováná věřitelem, přičemž osoba popírající pohledávku co do výše musí tvrdit i jinou konkrétní výši pohledávky, a
- do pořadí, kdy je nejčastěji zpochybňováno právo věřitele na uspokojení pohledávky ze zajištění.

Popření pohledávky někým z oprávněných subjektů vede obvykle⁴² k tzv. incidenčnímu sporu, tj. relativně samostatnému soudnímu řízení, kterým se v těchto případech⁴³ rozhoduje o pravosti, výši či pořadí pohledávky.

Schůze věřitelů je vrcholným věřitelským orgánem, zúčastnit se jí mají právo všichni zúčastnění věřitelé, dlužník a insolvenční správce. Hlasování na schůzi i její pravomoci jsou poměrně detailně upraveny v insolvenčním zákoně. Z pohledu daňového má zřejmě nejzásadnější úlohu schůze věřitelů v rámci schvalování některých způsobů řešení úpadku. Vliv schůze věřitelů na konkrétní způsob řešení úpadku se mění v návaznosti na konkrétní okolnosti, nejsilnější je bezesporu v případech reorganizace, kdy právě schůze věřitelů hlasuje o přijetí reorganizačního plánu.

2.3.4 Stanovení způsobu řešení úpadku, jeho realizace a skončení insolvenčního řízení

Stanovení řešení úpadku je nezbytným důsledkem rozhodnutí o úpadku. Pro rozhodnutí soudu o úpadku platí obecná lhůta 3 měsíců od vydání rozhodnutí o úpadku. Tato lhůta má pořádkový charakter.⁴⁴ Soud ovšem nemůže rozhodnout před skončením

⁴² Insolvenční zákon poměrně přesně upravuje, kdo v jakých případech podává incidenční žalobu a jaké jsou obecně následky popření pohledávky příslušným subjektem. Problematika v celé své šíři ovšem přesahuje možnosti této práce.

⁴³ Dalším typem incidenčních sporů jsou například spory o vyloučení majetku z majetkové podstaty a další.

⁴⁴ Hasová, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon*, komentář. Vyd. 2. Praha C. H. Beck 2014, s. 519.

schůze věřitelů svolané v rozhodnutí o úpadku. V určitých případech, konkrétně u subjektů, u kterých není přípustné řešení úpadku reorganizací nebo oddlužením,⁴⁵ ovšem může být s rozhodnutím o úpadku spojeno i rozhodnutí o způsobu jeho řešení.

Po rozhodnutí o způsobu řešení úpadku přichází realizace zvolené způsobu, která je specifická pro každý jednotlivý způsob. Skončení insolvenčního řízení je velmi proměnlivé právě v návaznosti na konkrétní způsob řešení a úpadku. Jednotlivé způsoby řešení úpadku včetně skončení insolvenčního řízení charakteristické pro vybraný způsob řešení úpadku jsou podrobněji představeny v kapitole 2.4 této práce.

2.4 Způsoby řešení úpadku a jejich specifika

Insolvenční zákon zná tři hlavní způsoby řešení úpadku, z nichž každý se vyznačuje určitými specifiky a sleduje hlavní cíl insolvenčního řízení, tj. dosažení rychlého, hospodárného a co nejvyššího uspokojení věřitelů,⁴⁶ modifikovaným způsobem. Těmito hlavními způsoby řešení úpadku se rozumí

- konkurs,
- reorganizace a
- oddlužení.

Vedle těchto základních způsobů řešení úpadku dlužníka zná insolvenční zákon ještě tzv. zvláštní způsoby řešení úpadku, kam se řadí způsob řešení úpadku finančních institucí, tj. bank, spořitelních a úvěrních družstev, obchodníků s cennými papíry, pojišťoven, zajišťoven a další subjektů, podle ustanovení § 367 až 388 insolvenčního zákona.

2.4.1 Konkurs

Konkurs řeší úpadek formou zásadně poměrného uspokojení pohledávek věřitelů z výnosu zpeněžení majtkové podstaty dlužníka. Tuto poměrnost ovšem nelze brát doslovně, jelikož určitá míra nerovnosti je založena již samotnou kategorizací pohledávek v insolvenčním řízení.

⁴⁵ Např. fyzická osoba nepodnikatel, která nenavrhlá povolení oddlužení apod.

⁴⁶ § 5 písm. a) insolvenčního zákona.

Konkurz, který byl v České republice až do účinnosti insolvenčního zákona v zásadě jediným možným způsobem řešení úpadku, lze do značné míry považovat za tradiční způsob řešení úpadku. Konkurs na rozdíl od dalších základních způsobů řešení úpadku, tj. reorganizace a oddlužení, nemá za cíl sanovat dlužníka, ale aspoň částečně uspořádat jeho majetkové vztahy k věřitelům.⁴⁷

Konkurs lze svým způsobem považovat rovněž za subsidiární způsob řešení úpadku, neboť oproti reorganizaci a oddlužení v zásadě nejsou stanoveny žádné podmínky, které by musely být splněny, aby se konkrétní úpadek mohl řešit konkursem. Rovněž pokud nejsou plněny průběžné podmínky ostatních způsobů oddlužení, rozhodne soud o jejich přeměně v konkurs.

Prohlášení konkursu vyvolává významné účinky, z nichž nejdůležitější pro účely této práce je přechod oprávnění nakládat s majetkovou podstatou na insolvenčního správce, kterému následně přísluší i výkon práv a plnění povinností související s majetkovou podstatou. Okamžikem zveřejnění rozhodnutí o prohlášení konkursu v insolvenčním rejstříku tedy na insolvenčního správce přechází mimo jiné povinnost vést účetnictví a daňové agendy.

Veškeré kroky insolvenčního správce jsou motivovány hlavním cílem konkursu, tj. zpeněžením majetkové podstaty a poměrným uspokojením pohledávek. Před samotným zpeněžením musí správce daně nejprve identifikovat majetek, který může být zpeněžen, tj. majetkovou podstatu, a vyhotovit soupis majetkové podstaty. Soupis majetkové podstaty je v zákoně označován pouze legislativní zkratkou soupis a je průběžně zveřejňován v insolvenčním rejstříku. Při zjišťování majetkové podstaty vychází insolvenční správce primárně ze seznamu majetku předloženého dlužníkem.⁴⁸ Na základě soupisu a seznamu přihlášených pohledávek vypracuje správce daně zprávu o hospodářské situaci dlužníka, která je následně projednána schůzí věřitelů.

Po právní moci rozhodnutí o prohlášení konkursu a po první schůzi věřitelů může být zahájeno zpeněžení majetkové podstaty.⁴⁹ Zpeněžením majetkové podstaty se

⁴⁷ Hasová, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon*, komentář. Vyd. 2. Praha C. H. Beck 2014, s. 832.

⁴⁸ Tamtéž, s. 943.

⁴⁹ Z tohoto obecného pravidla může soud povolit výjimku. Toto pravidlo se dále neuplatní na věci bezprostředně ohrožené zkázou nebo znehodnocením.

rozumí jednak převedení veškerého majetku na peníze a dále využití bankovních kont dlužníka, peněžní hotovosti a úplatné postoupení dlužnických pohledávek.⁵⁰ Zákon podrobněji upravuje jednotlivé způsoby zpeněžení podstaty.

V závěru zpeněžení majetkové podstaty insolvenční správce vyhotoví a předloží konečnou zprávu, ve které podá celkovou charakteristiku své činnosti s vyčíslením finančních výsledků.⁵¹ Konečnou zprávu přezkoumá a projedná insolvenční soud. Je-li zpráva soudem schválena, vypracuje a předloží insolvenční správce návrh rozvrhového usnesení, kde uvede, kolik má být vyplaceno na každou pohledávku uvedenou v upraveném seznamu přihlášených pohledávek.⁵² Samotné rozvrhové usnesení potom vydává soud. Po splnění rozvrhové usnesení při standardním průběhu konkurs končí a soud rozhodně o jeho zrušení. Zrušením konkurs však pohledávky, které nebyly v rámci insolvenčního řízení plně uspokojeny standardně nezanikají.

2.4.2 Reorganizace

Reorganizace je oproti konkursu především sanačním způsobem řešení úpadku, jehož nesporným cílem je zachování ekonomické kontinuity subjektu (zpravidla právnické osoby) v úpadku.

Insolvenční zákon poměrně jednoznačně vymezuje okruh osob, pro které může reorganizace vůbec přicházet do úvahy. Primárně se jedná o podnikatele. V praxi se nejčastěji lze setkat s reorganizacemi právnických osob v úpadku. Ustanovení § 316 omezuje reorganizaci v první řadě zejména na větší subjekty⁵³, reorganizace menších subjektů je možná jen s předchozím odsouhlasením reorganizačního plánu věřiteli (tzv. předpřipravená reorganizace)⁵⁴. Reorganizace v zásadě znamená postupné uspokojování pohledávek věřitelů při zachování provozu dlužníkovy podniku, zajištěné určitými opatřeními k ozdravení hospodaření podle soudem schváleného reorganizačního plánu s průběžnou kontrolou jeho plnění ze strany věřitelů. Cílem reorganizace je realizace

⁵⁰ § 283 odst. 1 insolvenčního zákona.

⁵¹ § 302 odst. 1 insolvenčního zákona.

⁵² § 306 odst. 1 insolvenčního zákona.

⁵³ Reorganizace je podle § 316 odst. přípušná pokud obrat dlužníka podle účetní legislativy za poslední účetní období předcházející insolvenčnímu návrhu dosáhl alespoň částku 50 000 000 Kč, nebo zaměstnává-li dlužník nejméně 50 zaměstnanců v pracovním poměru.

⁵⁴ § 148 odst. 2 insolvenčního zákona.

sanace neboli „ozdravení“ ekonomické situace dlužníka, a to tak, že dlužník je následně schopen pokračovat v původní podnikatelské činnosti.

V porovnání s konkursem představuje reorganizace speciální způsob řešení úpadku, neboť je vázaná na splnění určitých podmínek. Část těchto podmínek je ryze ekonomické povahy.⁵⁵ Posouzení splnění těchto podmínek záleží primárně na úsudku věřitelů, v některých případech insolvenčního správce a obvykle insolvenčního soudu.

Návrh na povolení reorganizace může podat jak dlužník, tak přihlášení věřitelé.⁵⁶ Ustanovení § 317 odst. 2 dále stanoví, že návrh *může podat pouze ten, kdo je v dobré víře, že jsou nebo budou splněny všechny podmínky pro schválení reorganizačního plánu*. Toto ustanovení má ryze apelativní charakter, v zásadě jde tedy o čistě spekulativní požadavek, který nijak efektivně nezvyšuje možnost zdárného průběhu insolvenčního řízení.⁵⁷

Klíčovým dokumentem reorganizace je tzv. reorganizační plán, který vymezuje právní postavení dotčených osob, opatření sledující ozdravení provozu dlužníkovy podniku a uspořádání vzájemných vztahů mezi dlužníkem a jeho věřiteli. Přednostní právo na jeho sestavení plánu má dlužník. Autor reorganizačního plánu musí taktéž předložit zprávu, týkající se navrhovaného postupu. Reorganizační plán přijímá schůze věřitelů, na které věřitelé hlasují ve skupinách jím stanovených, a posléze je schvalován insolvenčním soudem.

V praxi se lze setkat s velice rozmanitou škálou způsobů provedení reorganizace. Insolvenční zákon předjímá základní prostředky dosažení reorganizace, a to

- restrukturalizace pohledávek věřitelů, spočívající v prominutí části dluhů nebo v odkladu jejich splatnosti,
- prodej části či celé majetkové podstaty anebo prodej dlužníkovy podniku,
- vydání části dlužníkových aktiv věřitelům nebo převod těchto aktiv na nově založenou právnickou osobu, ve které mají věřitelé majetkovou účast,

⁵⁵ Hasová, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon*, komentář. Vyd. 2. Praha C. H. Beck 2014, s. 1047.

⁵⁶ § 317 odst. 1 insolvenčního zákona.

⁵⁷ Hasová, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon*, komentář. Vyd. 2. Praha C. H. Beck 2014, s. 1058.

- přeměna dlužníka,
- vydání akcií nebo jiných cenných papírů,
- zajištění financování provozu dlužníkovy podniku nebo jeho části,
- změnou zakladatelského dokumentu nebo stanov.⁵⁸

Obsažený výčet není taxativní, nicméně zákon předpokládá, že je použit alespoň jeden z nabízených prostředků, popř. více (pokud se nevyklučují podle odstavce 2 komentovaného ustanovení). V praxi je v podstatě nutná a obvyklá kombinace těchto kroků.⁵⁹

V průběhu samotné reorganizace, tj. plnění reorganizačního plánu, má obvykle dlužník plná dispoziční práva. Případy, kdy je dispozičních práv zbaven, jsou považovány za situaci speciální.⁶⁰ V průběhu reorganizace dohlíží nad činností dlužníka a nad využíváním jeho dispozičních práv insolvenční správce.⁶¹ Insolvenční správce potom alespoň jednou za tři měsíce vyhotovuje pro účely soudu a věřitelského výboru zprávu o stavu reorganizace. S povinnostmi insolvenčního správce úzce souvisí povinnost dlužníka s dispozičními právy informovat insolvenčního správce o svých krocích, o stavu plnění plánu a o své jiné činnosti související s řízením.

Míra zapojení insolvenčního soudu do průběhu reorganizace je v zásadě minimální, soud bez návrhu některé z oprávněných osob obvykle nekoná a pouze bere na vědomí zprávy předkládané insolvenčním správcem.⁶² Splnění reorganizačního plánu vezme insolvenční soud na vědomí rozhodnutím, kterým reorganizace končí.

S ohledem na povahu reorganizace jako speciálního způsobu řešení úpadku potom nepřekvapí, že při neplnění podmínek reorganizačního plánu a v některých dalších případech⁶³ soud rozhodne o přeměně reorganizace v konkurs.

2.4.3 Oddlužení

Oddlužení představuje další sanační způsob řešení úpadku cílený primárně na nepodnikatele s nesporným sociálním prvkem. Právní úprava oddlužení nabízí

⁵⁸ § 341 insolvenčního zákona.

⁵⁹ Hasová, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon*, komentář. Vyd. 2. Praha C. H. Beck 2014, s. 1105.

⁶⁰ *Tamtéž* s. 1124.

⁶¹ § 354 odst. 2 insolvenčního zákona.

⁶² Hasová, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon*, komentář. Vyd. 2. Praha C. H. Beck 2014, s. 1135.

⁶³ Výčet případů přeměny reorganizace v konkurs je obsažen v § 363 insolvenčního zákona.

dlužníkům možnost zbavit se části svých dluhů, čímž „poskytuje poctivému dlužníkovi šanci začít znovu bez demotivující vidiny celoživotního splácení starých dluhů a s tím spojených nežádoucích efektů.“⁶⁴ Podmínky pro povolení oddlužení jsou, zejména po novele insolvenčního zákona od roku 2014⁶⁵ velice benevolentní, právní prostředí pro dlužníky fyzické osoby, které dotvořila i soudní praxe tak lze dle mnohých označit za více než přátelské.⁶⁶

Návrh na povolení oddlužení může, oproti návrhu na povolení reorganizace, podat pouze dlužník, a to dlužník, který nemá dluhy z podnikání a v případě právnické osoby, který není podnikatelem.⁶⁷ Dluh z podnikání nebrání oddlužení jen v některých vyjmenovaných případech, např. při souhlasu věřitele či zajištěného dluhu z podnikání. Další podmínkou povolení oddlužení je hodnota plnění, kterou při oddlužení obdrží nezajištění věřitelé. Ta bez jejich souhlasu nesmí být nižší než 30 % jejich pohledávek.

Insolvenční zákon rozlišuje dva druhy provedení oddlužení, a to zpeněžením majetkové podstaty nebo plněním splátkového kalendáře. Zatímco věřitelé nemají možnost kvalifikovaně zasáhnout do samotného rozhodnutí o povolení oddlužení, je otázka stanovení způsobu oddlužení naopak především v jejich rukou.⁶⁸

Při oddlužení zpeněžením majetkové podstaty se postupuje obdobně jako při zpeněžení majetkové podstaty v konkursu (viz výše).⁶⁹ Naproti tomu při oddlužení splněním splátkové kalendáře splácí dlužník po dobu 5 let měsíčně stejnou částku, kterou by splácel v případě exekuce přednostních pohledávek. Bez ohledu na způsob oddlužení musí nezajištění věřitelé dostat alespoň 30 % hodnoty jejich pohledávek, ledaže souhlasí s nižší hodnotou.

Splnění oddlužení vezme soud rozhodnutím na vědomí, právní mocí tohoto rozhodnutí insolvenční řízení končí.⁷⁰ Na návrh dlužníka dále soud vydá, splnil-li dlužník veškeré povinnosti schváleného způsobu oddlužení, usnesení, jímž jej osvobodí

⁶⁴ Hasová, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon*, komentář. Vyd. 2. Praha C. H. Beck 2014, s. 1210.

⁶⁵ Novela insolvenčního zákona provedená zákonem č. 294/2013 Sb.

⁶⁶ Řeháček, Oldřich. *Oddlužení po revizní novele insolvenčního zákona aneb osobní bankrot pro každého*. Bulletin advokacie, 2014 č. 5 s. 34.

⁶⁷ § 389 insolvenčního zákona.

⁶⁸ Hasová, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon*, komentář. Vyd. 2. Praha C. H. Beck 2014, s. 1308.

⁶⁹ § 398 odst. 1 insolvenčního zákona.

⁷⁰ § 413 insolvenčního zákona.

od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny.⁷¹

V určitých případech, zejména neplnění podmínek oddlužení či nemožnosti je plnit, se oddlužení rozhodnutí soudu zruší a dlužníkův úpadek se dále řeší konkursem, který byl popsán výše.

⁷¹ § 414 insolvenčního zákona.

3 Správa daní při insolvenčním řízení

Insolvenční řízení vyvolává v oblasti daňového řízení a správy daní mnohé změny. Tato kapitola nejprve pojedná o střetu daňového a insolvenčního řízení obecně. Oblast podávání daňových tvrzení je zřejmě nejovlivněnější oblastí správy daní, a proto jí bude věnována druhá podkapitola.

Úpadek daňového subjektu a probíhající insolvenční řízení má do větší či menší míry dopad i do dalších institutů správy daní. Těm se bude průřezově věnovat předposlední podkapitola.

Cílem správy daní je rovněž zabezpečení úhrady daně,⁷² což může být v kontextu úpadku dlužníka a probíhajícího insolvenčního řízení obtížné. Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**daňový řád**“), proto do značné míry zpřesňuje obecná pravidla uspokojování pohledávek v rámci insolvenčního řízení dle insolvenčního zákona. Problematikou uspokojování daňových pohledávek, jejich postavení v insolvenčním řízení a rovněž problematikou přeplatků na dani se bude zabírat závěrečná podkapitola.

3.1 Dopady insolvenčního řízení do probíhajícího daňového řízení

Samotné zahájení insolvenčního řízení nemá na probíhající daňová řízení, s výjimkou daňové exekuce zásadnější vliv. Ustanovení § 243 odst. 1 daňového řádu výslovně uvádí, že i po zahájení insolvenčního řízení lze daňové řízení zahájit nebo v něm pokračovat. Daňovou exekuci je možné sice nařídit, ale nelze ji provést, neumožňuje-li to výslovně insolvenční zákon. Ve vztahu k exekuci koresponduje úprava daňového řádu s v zásadě shodnou úpravou v § 109 insolvenčního zákona.

Daňové řízení nepřerušuje ani zvolení konkursu jako způsobu řešení úpadku. Insolvenční zákon sice obecně řadí mezi účinky prohlášení konkursu přerušování řízení o právech a povinnostech, které se týkají majetkové podstaty, ale pro daňová řízení platí výjimka.⁷³

⁷² § 1 odst. 2 daňového řádu.

⁷³ Baxa, Josef – Dráb, Ondřej – Kaniová, Lenka, a kol. *Daňový řád. Komentář*, Vyd. 1. Praha. Wolters Kluwer 2011, s. 1386.

Daňové řízení je významně ovlivněno až okamžikem přezkumného jednání. K tomuto okamžiku se skončí nalézací řízení, tj. řízení vyměřovací a doměřovací, k daňovým pohledávkám, které nejsou pohledávkami za majetkovou podstatou (tj. k pohledávkám vzniklým na základě daňových povinností vzniklým před účinností rozhodnutí o úpadku – podrobněji viz kapitola 3.4.1). Dosud nepravomocná rozhodnutí nabývají právní moci.⁷⁴ Toto pravidlo lze chápat jako projev zásady hospodárnosti, po ukončení přezkumného jednání totiž již není možné do insolvenčního řízení přihlásit pravomocnou pohledávku.⁷⁵

Nalézací řízení se se však dle judikatury Nejvyššího správního soudu zastaví jen tehdy, „*není-li předmětem tohoto řízení plátcem daně tvrzený přeplatek na dani, jenž má původ ve skutečnostech vázících se k době před rozhodnutím o úpadku. Je-li však v tomto nalézacím řízení zjištěn místo tvrzeného přeplatku nedoplatek, správce daně (deklaratorním) rozhodnutím podle § 243 odst. 2 daňového řádu řízení zastaví.*“⁷⁶ V posuzovaném případě se Nejvyšší správní soud zabýval vytýkáčím řízením k podanému daňovému přiznání k DPH, ve kterém daňový subjekt vykázal nadměrný odpočet. S odkazem na důvodovou zprávu,⁷⁷ která zdůrazňovala neefektivitu pokračování v nalézacím řízení, když pohledávku již nelze přihlásit do insolvenčního řízení, Nejvyšší správní soud uzavřel, že ustanovení § 243 odst. 2 daňového řádu „*se zjevně týká pouze nalézacích řízení o pohledávkách správce daně za úpadcem, nikoli nalézacího řízení úpadce za státem.*“⁷⁸

Opačný výklad, tj. zastavení nalézacího řízení bez ohledu na to, zda dlužníkovi v úpadku vznikne daňový závazek vůči státu či daňová pohledávka za státem, by ve svém konečném důsledku mohl rovněž výrazně poškodit ostatní insolvenční věřitele, jelikož by došlo ke snížení majetkové podstaty, ze které jsou uspokojovány jejich pohledávky. Zejména v případech nadměrných odpočtů v oblasti DPH, které často dosahují významných částek, by mohlo být toto zkrácení věřitelů velmi významné.

⁷⁴ § 243 odst. 2 daňového řádu.

⁷⁵ Lichnovský, Ondřej – Ondříšek, Roman a kol. *Daňový řád*. Vyd. 3. Praha C. H. Beck 2016, s. 835.

⁷⁶ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 3 Afs 134/2014-37 ze dne 23. června 2014.

⁷⁷ Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 280/2009 Sb. daňový řád*.

⁷⁸ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 3 Afs 134/2014-37 ze dne 23. června 2014.

3.2 Podávání daňových tvrzení

Povinnost podávání daňových tvrzení, tj. daňových přiznání, vyúčtování a hlášení⁷⁹, je insolvenčním řízením, resp. jeho některými fázemi, velmi výrazně ovlivněna, a to jak z pohledu osoby zodpovědné za podání daňových tvrzení, tak z pohledu mimořádných termínů a lhůt. Pro účely podávání daňových tvrzení lze rozdělit insolvenční řízení na 3 fáze, a to

- rozhodnutí o úpadku,
- průběh insolvenčního řízení,
- ukončení insolvenčního řízení, resp. skončení konkursu.

Kromě období, kdy k rozhodným událostem, např. rozhodnutí o úpadku, dojde, může mít insolvenční řízení rovněž výrazný dopad na termín pro podání daňového tvrzení i za předešlá období, a to díky institutu sjednocení lhůt.

Následující kapitola se věnuje podávání daňových tvrzení v obecné rovině, jak je tato problematika upravena zejména v daňovém řádu. Případné odchylky či specifika vybraných daní jsou rozebrány v samostatné podkapitole v příslušné části práce.

3.2.1 Osoba povinná podat daňová tvrzení

Obecně stíhá povinnost podat daňové tvrzení primárně daňový subjekt. Z tohoto obecného pravidla ovšem existují výjimky. Pro případy insolvenčního řízení je nutno odkázat na ustanovení § 20 odst. 3 daňového řádu, na jehož základě má insolvenční správce plnící na základě jiného zákona povinnosti stanovené daňovému subjektu stejné postavení jako daňový subjekt. Toto ustanovení daňového řádu zohledňuje dřívější judikaturu Nejvyššího správního soudu k původnímu zákonu o správě daní a poplatků,⁸⁰ která pro správce dovodila stejná práva a povinnosti, jako má daňový subjekt, a to i bez výslovné úpravy v zákoně.⁸¹

Na tomto místě je klíčové zdůraznit, že výše citované ustanovení nelze vykládat izolovaně a dovodit, že jakmile je ustanoven insolvenční správce, má v oblasti daňového procesu stejná práva a povinnosti jako daňový subjekt sám. Postavení

⁷⁹ § 1 odst. 3 daňového řádu.

⁸⁰ Zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů.

⁸¹ Lichnovský, Ondřej – Ondrýsek, Roman a kol. *Daňový řád*. Vyd. 3. Praha C. H. Beck 2016, s. 96.

insolvenčního správce v daňovém řízení je odvozeno od jeho postavení dle insolvenčního zákona, které je specifické pro každý konkrétní způsob řešení úpadku. Konkrétně bude rozhodující, zda na insolvenčního správce přešla dispoziční oprávnění k nakládání s majetkovou podstatou. Ustanovení § 228 insolvenčního zákona mezi příklady nakládání s majetkovou podstatou výslovně uvádí „*plnění povinností podle předpisů o daních, poplatcích a clech, jakož i podle předpisů o sociálním zabezpečení a veřejném zdravotním pojištění.*“

Insolvenční správce je automaticky osobou s dispozičním právem nakládat s majetkovou podstatou v době od prohlášení konkursu⁸². V případě řešení úpadku dlužníka konkursem je to tedy insolvenční správce, kdo plní povinnosti v oblasti správy daní. Ve vztahu k jiným způsobům řešení úpadku ovšem insolvenční správce toto postavení nemá. V případě reorganizace i oddlužení je osobou s dispozičními právy dlužník, stejně je tomu do doby rozhodnutí o úpadku. Pro úplnost je nutno upozornit, že soud je oprávněn v určitých případech svým rozhodnutím modifikovat dispoziční práva k majetkové podstatě. Toto rozhodnutí může mít případně vliv i do oblasti daňového řízení.

Insolvenčního správce, pokud má ze zákona stejná práva a povinnosti jako daňový subjekt, nelze považovat za zástupce daňového subjektu. Ve všech podáních, včetně daňových tvrzení, proto bude nutno uvádět, že jedná přímo daňový subjekt. Autoři některých komentářů z této úpravy dovozují rovněž vyloučení úpravy některých specifických pravidel, např. § 28 odst. 6 daňového řádu, který stanoví, že jednání samotného daňového subjektu má vždy přednost.

3.2.2 Daňová tvrzení při prohlášení úpadku

Rozhodnutí insolvenčního soudu o úpadku vyvolává povinnost podat řádné daňové tvrzení za část zdaňovacího období, která uplynula do dne předcházejícího rozhodnutí o úpadku. Rozhodným okamžikem je v souladu s § 89 odst. 1 insolvenčního zákona okamžik zveřejnění v insolvenčním rejstříku. Rozhodnutím o úpadku tedy v zásadě dochází k rozdělení zdaňovacího období na období před úpadkem a období po úpadku. To velice úzce souvisí s postavením daňových závazků dlužníka

⁸² § 229 odst. 3 písm. c) insolvenčního zákona.

v insolvenčním řízení, o kterých bude pojednáno později, kdy právě den účinnosti rozhodnutí o úpadku je klíčovým dělicím elementem.

Lhůta pro podání daňového tvrzení, tj. daňového přiznání, hlášení či vyúčtování, je 30 dní. Prodloužení lhůty je ze zákona vyloučeno.⁸³ Jak potvrzuje důvodová zpráva⁸⁴ k daňovému řádu, důvodem je nutnost přihlásit co nejdříve daňové pohledávky správce daně do insolvenčního řízení. Pro správce daně platí stejná lhůta pro přihlášení pohledávek jako pro ostatní věřitele. Tato lhůta standardně činí 2 měsíce, v případě oddlužení 30 dnů. Daňový řád toto tedy reflektuje.

Výše uvedené si pro názornost demonstrováme na praktickém příkladu výpočtu části zdaňovacího období a termínu po podání daňového přiznání k dani z příjmů právnických osob. Dlužníkem v modelovém příkladu bude podnikající právnická osoba, např. společnost s ručením omezeným, jejímž zdaňovacím obdobím pro účely daně z příjmů právnických osob je kalendářní rok. Rozhodnutí insolvenčního soudu o úpadku dlužníka bylo zveřejněno v insolvenčním rejstříku 13. září 2016. Daňové přiznání k dani z příjmů právnických osob podle § 244 daňového řádu tedy bude

- podáváno za období od 1. ledna 2016 do 12. září 2016,
- prvním dnem běhu lhůty pro jeho podání bude 14. září 2016 a
- posledním dnem lhůty pro podání bude 13. října 2016.

V případě daňového přiznání k DPH v souvislosti s rozhodnutím o úpadku vzniká otázka, zda se uplatní 30denní lhůta podle § 244 odst. 1 daňového řádu nebo obecná 25denní lhůta⁸⁵. Ustanovení § 99b zákona o DPH jednoznačně stanoví, že probíhající zdaňovací období končí dnem, který předchází dni, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku. Zákon o DPH tedy normuje speciální zdaňovací období, jelikož toto období je kratší než 1 rok, platila by pro jeho podání obecně lhůta 25 dní podle § 136 odst. 4 daňového řádu. Jak bylo uvedeno již výše, ustanovení § 244 odst. 1 daňového řádu stanoví speciální povinnost podat daňové tvrzení za uplynulou část zdaňovacího období a k tomu odpovídající 30denní lhůtu. Vystává tedy otázka, která z úprav je *lex specialis*. Osobně se spíše přikláním k závěru, že ustanovení § 244 je

⁸³ § 244 odst. 1 daňového řádu.

⁸⁴ Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 280/2009 Sb. daňový řád.*

⁸⁵ § 136 odst. 4 daňového řádu.

obecné a stanoví v souvislosti s rozhodnutím o úpadku povinnost podat daňové tvrzení za uplynulou část zdaňovacího období ve vztahu ke všem daním, zatímco § 99b zákona o DPH je speciální úpravou a výlučně pro oblasti DPH stanoví v souvislosti s rozhodnutím o úpadku speciální zdaňovací období. Přiznání k DPH podávané za časový úsek od 1. dne zdaňovacího období do dne předcházející rozhodnutí o úpadku je tedy daňovým přiznáním za zdaňovací období, pro jehož podání platí lhůta 25 dní.

Argumentovat lze ovšem i opačně a dovozovat zejména aplikovatelnost § 244 odst. 1 daňového řádu na toto daňové přiznání v návaznosti na stejný rozhodný okamžik. Použití 30denní lhůty lze dále podpořit rovněž argumentací, že na základě dostupných právních předpisů není k dispozici jednoznačný výklad, a v takovém případě je nutno zásadu *in dubio pro libertate*, tedy v pochybnostech ve prospěch daňového subjektu, kterou dlouhodobě ve svých rozhodnutích aplikuje rovněž Nejvyšší správní soud⁸⁶ a Ústavní soud⁸⁷.

Osobou povinnou podat daňové tvrzení podle § 244 odst. 1 daňového řádu je buď dlužník, nebo v případech prohlášení konkursu insolvenční správce. Této povinnosti je insolvenční správce zproštěn, zjistí-li nedostatečnost podkladů, pro kterou nelze povinnost podat daňové tvrzení splnit. V takovém případě je insolvenční správce povinen tuto skutečnost sdělit správci daně a poskytnout mu nezbytnou součinnost pro stanovení daně dle pomůcek. Tato úprava reaguje na zkušenosti z praxe a objektivní obtíže insolvenčních správců při převzetí dokladů od dlužníků v úpadku.⁸⁸

Ke stanovení daně dle pomůcek přistoupí správce daně rovněž v případě, kdy povinnost podat daňové tvrzení není splněna vůbec. Pro takové případy povoluje § 244 odst. 6 daňového řádu zrychlený režim, kdy správce daně není povinen vyzývat daňový subjekt k podání daňového tvrzení. Tato úprava je rovněž motivována potřebou co nejdříve stanovit daň, aby mohla být příslušná pohledávka přihlášena v insolvenčním řízení.

V praxi se lze setkat s případy souběhu likvidace a insolvenčního řízení, např. pokud v rámci likvidace právnické osoby likvidátor krátce po svém ustanovení zhodnotí

⁸⁶ Např. rozsudek Nejvyššího správního soudu č.j. 1 Afs 1/2010 - 59 ze dne 21. července 2005.

⁸⁷ Např. rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 666/02 ze dne 15. prosince 2003.

⁸⁸ Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 280/2009 Sb. daňový řád.*

situaci likvidované entity a podá v souladu se svými zákonnými povinnostmi insolvenční návrh, na jehož základě rozhodne soud o úpadku. Tato na první pohled celkem jednoduchá situace má ovšem za následek povinnost podat hned několik daňových přiznání v poměrně rychlém sledu. Povinnost podat daňové přiznání ve lhůtě 30 dní ode dne vstupu do likvidace podle § 240c daňového řádu totiž není následným rozhodnutím o úpadku nijak ovlivněna ani zkonsumována.

3.2.3 Daňová tvrzení v průběhu insolvenčního řízení

V průběhu insolvenčního řízení platí obecně běžné lhůty pro podávání daňových tvrzení.⁸⁹ Toto nastavení vychází z moderního pojetí insolvenčního řízení, podle kterého je daňový subjekt i v této fázi svého ekonomického života aktivním, neboť cílem insolvence není *a priori* ukončení činnosti daňového subjektu. Je tak stanoveno, že i po zahájení insolvenčního řízení je daňový subjekt povinen dbát své povinnosti podávat v řádných lhůtách řádná či dodatečná daňová tvrzení.⁹⁰

Nejednoznačně upravený zůstává charakter časového úseku od účinnosti rozhodnutí o úpadku do konce zdaňovacího období. Zákon o DPH jednoznačně normuje, že tento časový úsek je samostatným zdaňovacím obdobím. Ostatní hmotněprávní předpisy obdobnou úpravu ovšem neobsahují. Vymezení zdaňovacího období pro účely daně z příjmů právnických osob, které je obsaženo v § 21a zákona o daních z příjmů, úpravu normující speciální zdaňovací období v návaznosti na rozhodnutí o úpadku neobsahuje. Zdaňovacím obdobím pro účely daně z příjmů právnických osob proto zůstává kalendářní či hospodářský rok. Na tomto závěru nemůže nic změnit ani povinnost podat daňové tvrzení za uplynulou část zdaňovacího období.⁹¹

V kontextu probíhajícího insolvenčního řízení je ovšem zcela logické a dle mého mínění plně v souladu se smyslem zákonné úpravy, že by dlužník v úpadku měl podávat daňové tvrzení po skončení zdaňovacího období, v němž byl prohlášen jeho úpadek, za

⁸⁹ § 244 odst. 2 daňového řádu.

⁹⁰ Lichnovský, Ondřej – Ondříšek, Roman a kol. *Daňový řád*. Vyd. 3. Praha C. H. Beck 2016, s. 836.

⁹¹ Taranda, Petr. *Daňová tvrzení podávaná v průběhu insolvenčního řízení u dlužníka – právnické osoby v reorganizaci*. In: *Daně a právo v praxi 2012*, č. 11. Dostupný také z: <http://www.danarionline.cz/archiv/dokument/doc-d40079v50162-danova-tvrzeni-podavana-v-prubehu-insolvencniho-rizeni/>.

zbývající část zdaňovacího období od rozhodnutí o úpadku do skončení zdaňovacího období. Navážeme-li na vzorový příklad z předchozí podkapitoly, další daňové přiznání daně z příjmů právnických osob bude podáváno za období od 13. září 2016 do 31. prosince 2016.

Na tomto místě je ovšem třeba upozornit, že daň z příjmů právnických osob je daní za zdaňovací období, tedy takovou daní, u níž se základ daně načítá po celé zdaňovací období.⁹² Zásadní otázkou tedy je, zda lze z povinnosti podat daňové tvrzení za uplynulou část zdaňovacího období zakotvené v procesní normě, dovozovat v praxi i faktický vznik pohledávky za majetkovou podstatou po rozhodném dni. V praxi je v zásadě bez ohledu na délku i vymezení zdaňovacího období automaticky spojováno s rozhodnutím o úpadku i nastavení dělicí čáry pro daňové pohledávky za období do rozhodnutí o úpadku a za období po rozhodnutí o úpadku, což je naprosto zásadní z hlediska jejich povahy a uspokojování v insolvenčním řízení.⁹³ Jakkoli se s tímto praktickým přístupem ztotožňují, považují nejednoznačnost jeho zákonného podkladu za značný deficit právní úpravy.

Tato problematika je potom ještě problematičtější v případě daně z příjmů fyzických osob, kde je daňová povinnost vypočtená na základě daňového přiznání podle § 244 odst. 1 daňového řádu konstruována jako záloha na daň. K této problematice podrobněji v podkapitole 4.1.4.

3.2.4 Daňová tvrzení při ukončení insolvenčního řízení

K ukončení insolvenčního řízení může dojít vícerozpůsobem, a to v návaznosti na způsob řešení úpadku. V případě úspěšného provedení reorganizace a oddlužení není dle současné právní úpravy se skončením insolvenčního řízení spojena další povinnost podat daňová tvrzení a nadále platí standardní lhůty pro podávání daňových přiznání. Daňový řád až do konce roku 2013 zakotvoval povinnost podat daňová tvrzení i ke dni splnění jiného způsobu řešení úpadku. Tato úprava však byla shledávána jako komplikovaná a nadbytečná. V aplikační praxi dokonce nebyla tato daňová tvrzení

⁹² Vančurová, Alena – Láchová, Lenka. *Daňový systém ČR 2012*. Vyd. 1. Praha. VOX a.s. 2012, s. 34.

⁹³ Taranda, Petr. *Daňová tvrzení podávaná v průběhu insolvenčního řízení u dlužníka – právnické osoby v reorganizaci*. In: *Daně a právo v praxi 2012*, č. 11. Dostupný také z: <http://www.danarionline.cz/archiv/dokument/doc-d40079v50162-danova-tvrzeni-podavana-v-prubehu-insolvencniho-rizeni/>.

důsledně vyžadována.⁹⁴ Při splnění reorganizace či oddlužení navíc nebyly údaje v daňových tvrzeních v daný časový moment pro správce daně nezbytně nutné, jejich příprava, podání a zpracování proto představovaly pro daňové subjekty i správce daně jen zbytečné administrativní náklady.⁹⁵ Tato změna přístupu ovšem nebyla implementována do českého právního řádu důsledně. Jak je podrobněji řešeno níže, u DPH vede skončení insolvenčního řízení bez ohledu na způsob řešení úpadku k rozdělení jednoho zdaňovacího období na dvě.

V případě konkursu je s ukončením insolvenčního řízení, resp. s předložením konečné zprávy spojena další mimořádná povinnost podat řádná daňová tvrzení. V tomto případě se jedná o povinnost zpracovat daňová tvrzení ke dni předložení konečné zprávy. Daňovou povinnost vzniklou na základě těchto daňových tvrzení je potom nutno zahrnout do předkládané konečné zprávy. Daňový řád sice stanoví, že je povinností daňového subjektu zpracovat daňová tvrzení, nicméně s ohledem na výše adresované ustanovení § 20 odst. 3 daňového řádu je to v zásadě insolvenční správce, kdo podává toto daňové tvrzení.

Lhůta pro podání daňového tvrzení je ještě kratší než u prohlášení úpadku, a to pouhých 15 dnů. Na rozdíl od zmiňované lhůty pro splnění povinnosti podat daňové tvrzení při prohlášení úpadku ovšem daňový řád nevyklučuje její prodloužení. Nicméně s ohledem na celou konstrukci daňové povinnosti v souvislosti s konečnou zprávou by nemělo být zpracování tohoto daňového tvrzení v daném termínu nemožné. Vyhotovená konečná zpráva musí totiž obsahovat již výslednou daňovou povinnost, hlavní práce na daňovém tvrzení, a to je samotná kalkulace výsledné daňové povinnosti, je tak v okamžiku podání zprávy již v zásadě hotová. Stranou ovšem nelze ponechat skutečnost, že tato kalkulace musí být provedena téměř v „nulovém“ čase, jelikož v konečné zprávě je nutno zohlednit daňovou povinnost k okamžiku jejího předložení. Nutno podotknout, že povinnost podat daňové tvrzení v „nulovém“ čase se již v českém daňovém procesu vyskytovala.⁹⁶

⁹⁴ Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonnému opatření Senátu č. 344/2013 Sb., o změně daňových zákonů v souvislosti s rekonstrukcí soukromého práva a o změně některých zákonů.*

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Konkrétně se jednalo o daňové tvrzení ke dni zpracování návrhu na rozdělení likvidačního zůstatku dle daňového řádu před novelizací provedenou zákonem o JIM (podrobněji např. Koordinační výbor Komory

3.2.5 Sjednocení lhůt

Výše uvedené zlomové okamžiky zakládající povinnost podat daňové tvrzení za určitou uplynulou část zdaňovacího období mohou zásadně ovlivnit rovněž lhůty pro podání daňového tvrzení za období předešlá. Speciální pravidlo, které stanoví konkrétní lhůtu pro podání daňového přiznání ve vazbě na účinnost rozhodnutí o úpadku a předložení konečné zprávy, se totiž na základě ustanovení § 245 daňového řádu o sjednocení lhůt netýká jen aktuálního zdaňovacího období, ale i předchozího zdaňovacího období, za které dosud nebylo nutné daňové tvrzení podat, jelikož standardní lhůta dosud neuplynula.⁹⁷

V důsledku úpravy o sjednocení lhůt může dojít k velice výraznému zkrácení standardní lhůty pro podání daňového tvrzení za předchozí zdaňovací období. Příkladem může být rozhodnutí o úpadku poplatníka daně z příjmů právnických osob s kalendářním rokem jako zdaňovacím obdobím na začátku ledna. Zatímco standardně by stačilo podat daňové přiznání za minulý kalendářní rok do 1. dubna následující roku, resp. 1. července v případě zpracování daňovým poradcem, v důsledku rozhodnutí o úpadku bude nutno podat daňové tvrzení za uplynulý kalendářní rok a část ledna do dne přecházejícího rozhodnutí o úpadku v průběhu února příslušného roku. Tato lhůta pro zpracování příslušných daňových tvrzení může být z pohledu daňového subjektu či insolvenčního správce poněkud „šibeniční“. S ohledem na lhůty pro přihlášení daňových pohledávek do insolvenčního řízení se ovšem jedná o zcela logickou a praktickými požadavky odůvodněnou právní úpravu.

3.3 Vybrané instituty daňového řádu ovlivněné insolvenčním řízením

3.3.1 Úroky z prodlení

Úroky z prodlení vznikají automaticky ze zákona v souvislosti s každou daní, která nebyla uhrazena nejpozději v den její splatnosti, resp. do 5 pracovních dnů ode dne splatnosti. V případě úpadku je ovšem toto obecné pravidlo prolomeno speciální úpravou § 243 odst. 3 daňového řádu, který stanoví, že po rozhodnutí o úpadku

daňových poradců a Generálního finančního ředitelství. 405/26.06.13 *Lhůta pro podání daňového tvrzení v souvislosti s ukončením likvidace*).

⁹⁷ Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 280/2009 Sb. daňový řád*.

nevzniká k daňové pohledávce vzniklé na základě daňové povinnosti vzniklé před rozhodnutím o úpadku, tj. k daňové pohledávce, která není pohledávkou za majetkovou podstatou, úrok z prodlení. Úročení daňových pohledávek za majetkovou podstatou tím není nijak dotčeno. Tato úprava navazuje na úpravu insolvenčního zákona, který umožňuje přihlásit a následně v rámci insolvenčního řízení uspokojit pouze sankci za nezaplacení dluhu, která vznikla před rozhodnutím o úpadku.⁹⁸

3.3.2 Posečkání s úhradou daně

Posečkání s úhradou daňového nedoplatku může mít formu povoleného posečkání úhrady daně, nebo povoleného rozložení úhrady daně na splátky. Dochází k faktickému posunutí data splatnosti daně, ale v evidenci daní je na příslušném osobním daňovém účtu evidována posečkaná úhrada daně jako nedoplatek. V důsledku rozhodnutí o posečkání však není správce daně oprávněn úhradu daně vymáhat, jedná se tedy o nevymahatelný nedoplatek.⁹⁹ S rozhodnutím o posečkání je spojeno výhodnější úročení pro daňový subjekt. Zatímco klasický nedoplatek se úročí úrokem z prodlení ročně ve výši repo sazby České národní banky zvýšené o 14 procentních bodů, roční úroková sazba z posečkané částky odpovídá repo sazbě České národní banky zvýšené pouze o 7 procentních bodů.

Rozhodnutí o úpadku má za následek dle § 157 odst. 5 daňového řádu pozbytí účinnosti rozhodnutí o posečkání daně. Rozhodnutím o úpadku tak končí veškeré úročení daňového nedoplatku.¹⁰⁰

3.4 Daňové pohledávky a závazky v insolvenčním řízení

Nedílným cílem správy daní je, jak již bylo uvedeno výše, i zabezpečení úhrady daně. V kontextu insolvenčního řízení se ovšem tento cíl správy daní může velmi snadno dostat do konfliktu se zásadou rovnosti věřitelů v rámci insolvenčního řízení. Daňový řád proto obsahuje jistá speciální pravidla týkající se právě daňových pohledávek správce daně pro účely insolvenčního řízení, tato pravidla je ovšem vždy

⁹⁸ Baxa, Josef –Dráb, Ondřej – Kaniová, Lenka, a kol. *Daňový řád. Komentář*, Vyd. 1. Praha. Wolters Kluwer 2011, s. 1453.

⁹⁹ Lichnovský, Ondřej – Ondrýšek, Roman a kol. *Daňový řád*. Vyd. 3. Praha C. H. Beck 2016, s. 587.

¹⁰⁰ Baxa, Josef –Dráb, Ondřej – Kaniová, Lenka, a kol. *Daňový řád. Komentář*, Vyd. 1. Praha. Wolters Kluwer 2011, s. 962.

nutno posuzovat a aplikovat v širším kontextu, zejména insolvenčního zákona a jeho zásad.

Výsledkem daňového řízení nemusí být ovšem vždy pouze vznik daňové povinnosti daňového subjektu a tomu odpovídající daňové pohledávky státu (správce daně). Daňový subjekt může mít rovněž pohledávku vůči správci daně, tato pohledávka je potom obecně součástí majetkové podstaty dlužníka v úpadku. Pro účely následujících řádků je ovšem klíčové odlišovat situaci, kdy je úpadce vůči správci daně v postavení věřitele a kdy v postavení dlužníka. Je-li v této práci v souvislosti s uspokojováním věřitelů v rámci insolvenčního řízení používán pojem *daňová pohledávka*, je jím myšlena platební povinnost dlužníka v úpadku vůči správci daně z titulu plnění jeho daňových povinností, tj. pohledávka státu (správce daně) vůči dlužníkovi v úpadku.

3.4.1 Daňové pohledávky správce daně

3.4.1.1 Charakter a pořadí daňových pohledávek

Daňové pohledávky správce daně, které jsou uspokojovány v rámci insolvenčního řízení, mohou mít v zásadě dvě pořadí, a to

- pořadí standardní přihlašované pohledávky,
- pořadí pohledávky za majetkovou podstatou.

Insolvenční zákon k tomu výslovně uvádí, že pohledávkami za majetkovou podstatou jsou veřejnoprávní pohledávky upravené ve veřejnoprávních předpisech, kam se řadí mimo jiné daně, poplatky, cla a povinná pojistná, pokud vznikly po rozhodnutí o úpadku.¹⁰¹

Na tuto úpravu navazuje, a do jisté míry dubluje, i daňový řád, který stanoví, že *„daňové pohledávky, které vznikají v důsledku daňových povinností, které vznikly v době ode dne účinnosti rozhodnutí o úpadku do ukončení insolvenčního řízení, jsou pohledávky za majetkovou podstatou.“*¹⁰²

¹⁰¹ § 168 odst. 2 písm. e) insolvenčního zákona.

¹⁰² § 242 odst. 1 daňového řádu.

Toto poněkud „*krkolomně znějící*“¹⁰³ ustanovení se ovšem od ustanovení insolvenčního zákona drobně liší v časovém vymezení. Zatímco § 168 insolvenčního zákona hovoří o pohledávkách vznikajících *po rozhodnutí o úpadku*¹⁰⁴, daňový řád považuje za pohledávky za majetkovou podstatou až pohledávky vzniklé z daňových povinností *ode dne účinnosti rozhodnutí o úpadku*. Dle pravidel počítání času by tedy dle daňového řádu daňové pohledávky vzniklé v den rozhodnutí o úpadku neměly charakter pohledávek za podstatou a bylo by nutné je přihlašovat.¹⁰⁵ Nadto časové vymezení § 242 odst. 1 daňového řádu není konzistentní ani s dalšími odstavci. Ustanovení § 242 odst. 2 totiž hovoří o daňových povinnostech, *kteřé vznikly nejpozději dnem předcházejícím dni účinnosti rozhodnutí o úpadku*. Při běžném výkladu § 242 daňového řádu by tak vznikal na první pohled neřešitelný problém, co s daňovými povinnostmi, které vznikly přímo v den rozhodnutí o úpadku. V této problematice se ztotožňuji s komentářovou literaturou v tom, že *„lze pracovně přijmout závěr, že výrazem „ode dne“ zákon ve skutečnosti míní již den rozhodnutí o úpadku. Z tohoto pohledu budou pohledávkami za podstatou též daňové pohledávky, které vznikly na základě skutečností nastalých již v den rozhodnutí o úpadku.“*¹⁰⁶

Pro určení charakteru, resp. pořadí, daňové pohledávky v rámci insolvenčního řízení je tedy klíčové, kdy vzniká samotná daňová povinnost. Komentářová literatura k insolvenčnímu zákonu¹⁰⁷ k tomu uvádí, že rozhodující není vystavení platebních výměřů, ale vznik daňové povinnosti. Ustanovení § 3 daňového řádu stanoví, že *„daňová povinnost vzniká okamžikem, kdy nastaly skutečnosti, které jsou podle zákona předmětem daně, nebo skutečnosti tuto povinnost zakládající.“* Jak potvrdil nedávný rozsudek Nejvyššího správního soudu,¹⁰⁸ klíčový je okamžik zdanitelné skutečnosti, a to bez ohledu na to, že o daňové povinnosti bylo rozhodnuto až po prohlášení konkursu. Nejvyšší správní soud se v této kauze sice vyjadřoval k okamžiku vzniku

¹⁰³ Baxa, Josef –Dráb, Ondřej – Kaniová, Lenka, a kol. *Daňový řád. Komentář*, Vyd. 1. Praha. Wolters Kluwer 2011, s. 1395.

¹⁰⁴ Rozhodnutí o úpadku je dle insolvenčního zákona účinné okamžikem, tj. dnem, hodinou a minutou, zveřejnění tohoto rozhodnutí v insolvenčním rejstříku.

¹⁰⁵ Baxa, Josef –Dráb, Ondřej – Kaniová, Lenka, a kol. *Daňový řád. Komentář*, Vyd. 1. Praha. Wolters Kluwer 2011, s. 1412.

¹⁰⁶ *Tamtéž*, s. 1420.

¹⁰⁷ Hasová, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 594.

¹⁰⁸ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 4 Afs 176/2016 - 27 ze dne 8. září 2016.

přeplatku, nicméně závěry je dle mého názoru nutno aplikovat obecně bez ohledu, zda je výsledkem daňová pohledávka správce daně či daňový přeplatek.

Pohledávka správce daně vůči dlužníkovi v úpadku nemusí existovat pouze z titulu vlastní hmotněprávní daňové povinnosti, ale rovněž z titulu sankcí. Insolvenční zákon obecně vylučuje z uspokojení v rámci insolvenčního řízení mimosmluvní sankce postihující majetek dlužníka.¹⁰⁹ Výjimku z tohoto pravidla představuje „*penále za nezaplacení daní, poplatků, cla, pojistného na sociální zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného za veřejné zdravotní pojištění, pokud povinnost zaplatit toto penále vznikla před rozhodnutím o úpadku.*“ V tomto směru je nutno upozornit, že insolvenční zákon hovoří toliko pouze o penále. Výjimka stanovená § 170 insolvenčního zákona, která umožňuje v rámci insolvenčního řízení uspokojovat i některé mimosmluvní sankce, se tedy čistě jazykově nevztahuje na jiné sankce dle daňového řádu než na penále, tj. jazykovým výkladem je nutno dospět k závěru, že v rámci insolvenčního řízení nelze uspokojovat pohledávky z titulu úroku z prodlení dle § 252 daňového řádu, ani jiné sankce, např. pokutu za opožděné tvrzení daně apod.

V rámci novely insolvenčního zákona, která byla obsažena v zákoně o JIM, mělo dojít k nahrazení pojmu penále v § 170 insolvenčního zákona pojmem příslušenství. V souladu s konstrukcí příslušenství daně by potom bylo v rámci insolvenčního řízení možné uspokojovat penále, úroky i veškeré pokuty uložené dle daňového řádu.¹¹⁰ Tato novela insolvenčního zákona ovšem nikdy nenabyla účinnosti.¹¹¹ Někteří autoři právě s přihlédnutím na v době jejich vydání platnou, leč neúčinnou novelu insolvenčního zákona dovozují oprávnění správce daně přihlašovat k insolvenčnímu soudu při splnění okamžiku vzniku jak penále dle § 251 daňového řádu, tak s určitými pochybnostmi i úrok z prodlení dle § 252 daňového řádu, ostatní pokuty dle daňového řádu i tito autoři v rámci insolvenčního řízení nepřipouštějí.¹¹²

¹⁰⁹ § 170 písm. d) insolvenčního zákona.

¹¹⁰ § 2 odst. 5 daňového řádu.

¹¹¹ Část šedesátá osmá zákona o JIM byla s účinností k 1. lednu 2015, kdy měla nabýt účinnosti, zrušena zákonem č. 267/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

¹¹² Hasová, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 608 – 609.

V této souvislosti je nutné zdůraznit, že insolvenční zákon nereflektuje terminologii daňového řízení v zásadě již od okamžiku své účinnosti. Již předchůdce daňového řádu, zákon o správě daní a poplatků,¹¹³ upravoval s účinností od 1. ledna 2007 penále a úrok z prodlení jako samostatné sankce, přičemž penále bylo sankcí za nesprávně stanovenou daňovou povinnost,¹¹⁴ zatímco úrok z prodlení sankcí za opožděnou úhradu daně¹¹⁵. Tento koncept převzal i daňový řád.¹¹⁶

Dle mého názoru nelze jakýmkoli výkladem překlenout skutečnost, že insolvenční zákon i nadále hovoří naprosto jednoznačně pouze o penále. V současné době neexistuje žádná alespoň platná novelizace. Jsem, obdobně jako někteří jiní autoři,¹¹⁷ přesvědčena, že nelze extenzivně rozšiřovat okruh výjimek ze zákazu uspokojení mimosmluvních sankcí v insolvenčním řízení. Dle mého tedy lze uzavřít, že za podmínek uvedených v § 170 písm. d) insolvenčního zákona lze v insolvenčním řízení uspokojit pouze penále dle § 251 daňového řádu, a nikoliv též úrok z prodlení dle § 252 daňového řádu.

3.4.1.2 Uspokojování daňových pohledávek v insolvenčním řízení

Jedním ze způsobů vymáhání daní, se kterým počítá daňový řád, je rovněž uplatnění daňového nedoplatku (tj. daňové pohledávky správce daně) v insolvenčním řízení podle § 175 odst. 1 daňového řádu. S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že způsob vymáhání v insolvenčním řízení je odvislý od pořadí příslušné pohledávky.

Daňové pohledávky, které lze v rámci insolvenčního řízení uspokojit a které nejsou pohledávkami za majetkovou podstatou, musí správce daně přihlásit u insolvenčního soudu. Správce daně má v tomto případě stejné postavení jako jakýkoli jiný věřitel a dopadají na něj standardní pravidla insolvenčního zákona. Způsob a míra uspokojení pohledávky bude záviset na konkrétních okolnost daného insolvenčního

¹¹³ Zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o správě daní a poplatků“)

¹¹⁴ § 37b zákona o správě daní a poplatků.

¹¹⁵ § 63 zákona o správě daní a poplatků.

¹¹⁶ § 251 a § 252 daňového řádu.

¹¹⁷ Baxa, Josef – Dráb, Ondřej – Kaniová, Lenka, a kol. *Daňový řád. Komentář*, Vyd. 1. Praha. Wolters Kluwer 2011, s. 1419.

řízení, přičemž platí obecné pravidlo o rovnosti věřitelů s pohledávkami stejného pořadí.

Daňové pohledávky za majetkovou podstatou, tj. pohledávky z titulu daňových povinností vzniklých od rozhodnutí o úpadku, není třeba v rámci insolvenčního řízení přihlašovat, uplatňují se přímo u osoby s dispozičním oprávněním, tj. u insolvenčního správce či dlužníka dle konkrétního způsobu řešení úpadku, který je uspokojuje již v průběhu insolvenčního řízení.¹¹⁸ O uplatnění pohledávky za majetkovou podstatou je třeba vyrozumět předepsaným způsobem rovněž insolvenčního správce.

3.4.2 Přeplatek dlužníka jako součást majetkové podstaty

Majetková podstata, která slouží k uspokojování dlužníkových věřitelů, je obecně vymezena insolvenčním zákonem. Daňový řád ovšem do této problematiky zasahuje ustanovením § 242 odst. 2 daňového řádu, které se pro potřeby insolvenčního řízení snaží vymezit, co je majetkem daňového subjektu. Dle úpravy daňového řádu je majetkem dlužníka vratitelný přeplatek. Přeplatek je obecně definován jako částka, o kterou úhrn plateb a vratek na kreditní straně osobního daňového účtu převyšuje úhrn předpisů a odpisů na debetní straně osobního daňového účtu. Vratitelným se přeplatek potom stává, pokud neexistuje nedoplatek, na jehož úhradu by jej bylo možno použít. Jinými slovy, součástí majetkové podstaty je přeplatek zbývající po převedení přeplatku na úhradu nedoplatků téhož daňového subjektu. K převádění přeplatku na úhradu nedoplatků v souvislosti s insolvenčním řízením se věnuje následující podkapitola.

Uvedené ustanovení tedy představuje nepřímou novelizaci insolvenčního zákona. Souhlasím s komentářovou literaturou, která tuto koncepci nehodnotí pozitivně a konstatuje, „že tato otázka by měla být předmětem regulování insolvenčního zákona, a nikoliv daňového řádu, a že by daňový řád neměl insolvenční zákon nepřímo novelizovat“¹¹⁹

¹¹⁸ § 203 insolvenčního zákona.

¹¹⁹ Baxa, Josef – Dráb, Ondřej – Kaniová, Lenka, a kol. *Daňový řád. Komentář*, Vyd. 1. Praha. Wolters Kluwer 2011, s. 1424.

3.4.2.1 Nakládání s daňovým přeplatkem v rámci insolvenčního řízení

Převedení přeplatku na úhradu nedoplatků se při insolvenčním řízení řídí dvěma režimy v závislosti na titulu vzniku přeplatku. Zřejmě nepřekvapí, že dělicím momentem je opět okamžik rozhodnutí o úpadku. Zjednodušeně řečeno platí pravidlo, že přeplatek lze párovat pouze s nedoplatky vzniklými ve stejném období ve vztahu k rozhodnutí o úpadku.

Použití přeplatku na úhradu nedoplatku představuje v zásadě započtení pohledávky. „*S ohledem na zásadu par condicio creditorum (...) je proto nutno trvat na tom, že správce daně nemůže mít při zápočtu vlastní pohledávky, tj. při použití přeplatku na úhradu nedoplatku, lepší postavení, než mají ostatní věřitelé v insolvenčním řízení.*“¹²⁰ Obecné podmínky zápočtu po rozhodnutí o úpadku stanoví § 140 odst. 2 insolvenčního zákona. Zápočet je obecně přípustný, pokud zákonné podmínky byly splněny před rozhodnutím o způsobu řešení úpadku. Podívejme se nyní podrobněji na pravidla zápočtu pohledávek a závazků, tj. pravidla použití přeplatku na úhradu nedoplatků, správcem daně.

Přeplatek z titulu daňových povinností vzniklých nejpozději dnem předcházejícím účinnosti rozhodnutí o úpadku lze použít pouze na úhradu splatných daňových pohledávek, které nejsou pohledávkami za podstatou.¹²¹ Jedná se tedy o daňové pohledávky z titulu daňových povinností vzniklých před rozhodnutím o úpadku. Tyto pohledávky správce daně uplatňuje přihláškou pohledávky. Je nutno zdůraznit, že za účelem použití přeplatku na úhradu těchto pohledávek je musí správce daně přihláškou uplatnit. V opačném případě by nemohl být přeplatek na jejich úhradu vůbec použit, „*neboť by tím obcházel insolvenční zákon a zjednával si lepší postavení než insolvenční věřitelé.*“¹²² Použití přeplatek tímto způsobem lze jen do přezkoumání těchto pohledávek při přezkumném jednání. Po použití přeplatku na úhradu vymezených nedoplatků nebo při jejich neexistenci se zbývající přeplatek stává vratitelným a jako takový náleží do majetkové podstaty, v jejímž rámci je s ním

¹²⁰ Baxa, Josef – Dráb, Ondřej – Kaniová, Lenka, a kol. *Daňový řád. Komentář*, Vyd. 1. Praha. Wolters Kluwer 2011, s. 1424.

¹²¹ § 242 odst. 2 daňového řádu.

¹²² Baxa, Josef – Dráb, Ondřej – Kaniová, Lenka, a kol. *Daňový řád. Komentář*, Vyd. 1. Praha. Wolters Kluwer 2011, s. 1424.

nakládáno jako s jakýmkoli jiným majetkem dlužníka. Lze konstatovat, že tato úprava je v souladu s obecným režimem započtení pohledávek a závazků dle § 140 insolvenčního zákona. Jelikož lze na daňové pohledávky, které musí být nejprve uplatněny přihláškou, započíst pouze přeplatky vzniklé z daňových povinností nastalých před rozhodnutím o úpadku, znamená to, že již před tímto rozhodnutím byly splněny obecné předpoklady započtení.¹²³

Přeplatek z daňových povinností vzniklých v době ode dne účinnosti rozhodnutí o úpadku se použije pouze na úhradu splatných pohledávek za majetkovou podstatou.¹²⁴ Obdobně jako v případě dělení daňových pohledávek je třeba do této kategorie zařadit i přeplatky z daňových povinností vzniklých již v den rozhodnutí o úpadku. Započtení pohledávek za podstatou obecně insolvenční zákon nijak neupravuje, avšak jeví se, uvedený způsob použití přeplatku nijak neporušuje ústavní limity.¹²⁵

¹²³ Baxa, Josef –Dráb, Ondřej – Kaniová, Lenka, a kol. *Daňový řád. Komentář*, Vyd. 1. Praha. Wolters Kluwer 2011, s. 1425.

¹²⁴ § 242 odst. 3 daňového řádu.

¹²⁵ Baxa, Josef –Dráb, Ondřej – Kaniová, Lenka, a kol. *Daňový řád. Komentář*, Vyd. 1. Praha. Wolters Kluwer 2011, s. 1418.

4 Vybrané aspekty daně z příjmů

4.1 Daň z příjmů a insolvenční řízení - perspektiva dlužníka

Úpadek dlužníka a jednotlivé fáze probíhající insolvenčního řízení mají pro dlužníka významné dopady v oblasti termínů pro podávání daňového priznání, které byly detailně rozebrány v předchozí kapitole. Vedle těchto dopadů procesního charakteru, se ale s insolvenčním řízením pojí ještě řada dalších konsekvencí v oblasti hmotněprávní, kterými se budou zabírat další podkapitoly. Jedná se například o ztrátu některých specifických výhod či o zvláštní režim některých daňových institutů.

Svým způsobem samostatně potom stojí instituty vyhrazené pro tzv. sanační způsoby řešení úpadku, tj. reorganizaci a oddlužení. Jedná se osvobození výnosů z odpisů dluhů a možnost tvorby rezervy na opravu hmotného majetku. Na tyto dvě oblasti se zaměří poslední dvě podkapitoly.

Na úplný závěr této kapitoly je zařazena podkapitola věnující se některým dle autorčina názoru zajímavým, avšak již neúčinným daňovým aspektům insolvenčního práva.

4.1.1 Ztráta slevy na dani při poskytnutí příslibu investiční pobídky

Sleva na dani podle § 35a či § 35b zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o daních z příjmů“) je jedním ze způsobů veřejné podpory investic, která bývá někdy označován nepřesně jako daňové prázdniny. Slevu na dani buď v úplné, nebo v částečné¹²⁶ výši dle typu poplatníka a realizovaného projektu lze obecně čerpat maximálně po dobu 10 let, maximálně však do výše stropu veřejné podpory.¹²⁷

Pro účely této práce je stěžejní, že jednou ze zvláštních podmínek čerpání investiční pobídky v podobě daňové slevy je skutečnost, že vůči poplatníkovi – příjemci investičních pobídek nebude vydáno rozhodnutí o úpadku¹²⁸. Případné rozhodnutí

¹²⁶ Jedná se o poněkud zjednodušené konstatování. S ohledem na konstrukci slevy podle § 35a zákona o daních z příjmů tzv. úplná sleva pokrývá daň vypočtenou z obecného základu daně podle § 20 odst. 1 zákona o daních z příjmů sníženému zisk z úrokových příjmů.

¹²⁷ Czechinvest. *Investiční pobídky, 2015 [online]*. Czechinvest, [cit. 18.9.2016]. Dostupné z <http://www.czechinvest.org/data/files/brozura-investicnich-pobidek-5717.pdf>.

¹²⁸ § 35a odst. 2 písm. c) zákona o daních z příjmů

o úpadku pak má dalekosáhlé následky v podobě zpětného nároku na slevu za všechna období, kdy byla uplatněna. V takovém případě je poplatník povinen podat dodatečná daňová přiznání za všechna tato období.¹²⁹

Do 30. dubna 2015 byla tato úprava dokonce ještě přísnější, neboť ztrátu nároku na investiční pobídky způsobovalo již pouhé zahájení insolvenčního řízení. Domnívám se, že podmíněnost investičních pobídek nezahájením insolvenčního řízení nebyla s ohledem na automatické zahájení insolvenčního řízení při podání insolvenčního návrhu příliš vhodná, neboť v případě podání neodůvodněného (až šikanózního) insolvenčního návrhu mohla mít pro poplatníka až likvidační důsledky. Zmírnění přinesla novela zákona o daních z příjmů provedená zákonem č. 84/2015 Sb., o investičních pobídkách a o změně některých zákonů (zákon o investičních pobídkách), ve znění pozdějších předpisů.

4.1.2 Uplatnění daňových odpisů majetku poplatníkem v úpadku

Odpisy majetku jsou spolu např. s opravnými položkami k pohledávkám jedním z instrumentů, kde úprava daně z příjmů nepřebírá účetní zachycení a vymezuje specifická pravidla pro výpočet daňově uznatelné částky vybraných nákladových položek. Z účetního pohledu vyjadřují odpisy majetku pokles hodnoty dlouhodobého hmotného i nehmotného majetku kvůli fyzickému a morálnímu opotřebení, jako nákladová položka přímo ovlivňují hospodářský výsledek a jsou rovněž způsobem vytváření disponibilních finančních zdrojů.¹³⁰ Prostřednictvím daňových odpisů potom vstupuje hodnota pořízeného dlouhodobého majetku do základu daně poplatníka jako daňově uznatelný náklad. V roce uplatnění daňového odpisu se jedná v zásadě o fiktivní náklad / výdaj, tedy výdaj fakticky nevyložený, o nějž je možné snížit základ daně na základě výslovné úpravy v § 24 odst. 2 písm. a) zákona o daních z příjmů.

Daňové odpisy jsou tématem značně komplexním, na tomto místě mi pro podrobnější výklad nezbývá než odkázat na specializované publikace.¹³¹ Pro účely této práce si dovolím pouze stručně zrekapitulovat, že zákon o daních z příjmů poměrně

¹²⁹ Pelc, Vladimír. *Zákon o daních z příjmů*. Vyd. 2. Praha C. H. Beck 2015, s. 941.

¹³⁰ Tamtéž s. 770.

¹³¹ Např. Pelc, Vladimír. *Daňové odpisy. Strategie pro podnikatelskou praxi firem a podnikatelů*. Vyd. 2. Praha. C. H. Beck 2014. či Valouch, Petr. *Účetní a daňové odpisy 2012*, Vyd. 2. Praha. Grada 2012.

detailně upravuje výpočet odpisů hmotného i nehmotného majetku. Pro účely odpisování je hmotný majetek rozdělen dle 6 odpisových skupin s minimální dobou odepisování 3 až 50 let, přičemž zákon dovoluje dva základní¹³² způsoby kalkulace daňového odpisu hmotného majetku, a to rovnoměrné a zrychlené odepisování. Odpisy hmotného majetku jsou stanovovány jako roční. Odpisy nehmotného majetku jsou stanovovány obvykle s přesností na měsíce, přičemž nehmotný majetek je rovněž kategorizován s přiřazenou přesnou¹³³ dobou odepisování.

Daňové odpisy je možné standardně uplatňovat i v průběhu insolvenčního řízení, a to bez ohledu na stanovený způsob řešení úpadku.¹³⁴ Výše daňových odpisů je v případech, kdy v důsledku insolvenčního řízení, dochází k roztržitému zdaňovacího období do více daňových přiznání dotčena zvláštní úpravou obsaženou v § 26 odst. 7 zákona o daních z příjmů. Tato úprava stanoví, že z ročního rovnoměrného či zrychleného odpisu hmotného majetku lze uplatnit pouze jednu polovinu v následujících situacích souvisejících s insolvenčním řízením:

- ke dni předcházejícímu den, ke kterému nastanou účinky rozhodnutí o úpadku, nebo den přechodu oprávnění nakládat s majetkem náležejícím do majetkové podstaty z insolvenčního správce na daňový subjekt nebo opačně (např. ke dni prohlášení konkursu¹³⁵), je-li hmotný majetek na počátku příslušného zdaňovacího období evidován u poplatníka,¹³⁶
- pokud v průběhu zdaňovacího období nastaly účinky rozhodnutí o úpadku nebo došlo k přechodu oprávnění nakládat s majetkem náležejícím do majetkové podstaty z insolvenčního správce na daňový subjekt a opačně, je-li majetek evidován po celé zdaňovací období.¹³⁷

¹³² Dále existuje speciální režim odpisování majetku využívaného k výrobě elektřiny ze slunečního záření či metoda komponentního odepisování.

¹³³ Podle návrhu novely zákona o daních z příjmů s navrženou účinností od 1. ledna 2017 by rovněž doba odepisování nehmotného majetku měla být stanovena jako doba minimální.

¹³⁴ Orlová, Pavlína, *Vedení účetnictví a daňové povinnosti dlužníka v insolvenčním řízení 3. část*. In: *Účetnictví v praxi*, 2013, č. 7. Dostupný také z: <http://www.danarionline.cz/archiv/dokument/doc-d42024v53003-vedeni-ucetnictvi-a-danove-povinnosti-dluznika-v-insolvencnim/>.

¹³⁵ § 246 insolvenčního zákona.

¹³⁶ § 26 odst. 7 písm. a) bod 3 zákona o daních z příjmů.

¹³⁷ § 26 odst. 7 písm. c) zákona o daních z příjmů.

Tato zkrácená a parafrázovaná citace právního předpisu pouze nastiňuje poněkud nešťastně komplikovanou formulaci případů, kdy se uplatní pouze jedna polovina ročního odpisu. Stranou rovněž nelze nechat skutečnost, že zákon o daních z příjmů v § 26 odst. 7 písm. c) nezareagoval na změnu daňového řádu k 1. lednu 2014, který již s přechodem oprávnění nakládat s majetkem náležejícím do majetkové podstaty nespojuje povinnost podat daňové tvrzení.

Obdobná úprava pak platí i pro případy vstupu poplatníka – právnické osoby do likvidace. Dle mého názoru se tato právní úprava vyznačuje určitou mezerou, která by při aplikaci výhradně jazykového výkladu mohla vést k absurdnímu závěru, že za určitých podmínek, kdy dojde v rámci jednoho zdaňovacího období k souběhu více situací uvedených v citovaných ustanoveních, např. ke vstupu do likvidace a následnému prohlášení úpadku, bude v součtu v jednom zdaňovacím období uplatněno více než dvě poloviny ročního odpisu. Názorný příklad je uveden v příloze č. 1 této práce. Překlenutí této mezery je samozřejmě možné za použití dalších výkladových metod. Ustanovení § 26 odst. 7 písm. a) zákona o daních z příjmů je proto dle mého názoru nutno vykládat tak, že umožňuje uplatnit polovinu odpisu za stanovených podmínek pouze tehdy, pokud období, za které je podáváno daňové přiznání obsahuje rovněž první den zdaňovacího období.

4.1.3 Dodanění nezaplacených dluhů poplatníkem v úpadku

Na poplatníky v úpadku se nevztahuje povinnost zvýšit základ daně o nezaplacené promlčené dluhy či dluhy po splatnosti déle než 30 měsíců podle ustanovení § 23 odst. 3 písm. a) bod 12 zákona o daních z příjmů. Povinnost zvýšit základ daně o tyto položky, tj. v zásadě dodanit tyto nezaplacené dluhy, byla do zákona o daních z příjmů zavedena s účinností k 1. lednu 2008¹³⁸. Cílem této úpravy je zajistit vypořádání nezdaněného prospěchu dlužníka vzniklého odběrem neuhrazeného plnění¹³⁹, které dlužník nezaplatil, ale které v minulosti vedlo ke snížení základu

¹³⁸ Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů.

¹³⁹ Vláda České republik. *Důvodová zpráva k zákonu č. 261/2007 Sb. o stabilizaci veřejných rozpočtů.*

daně¹⁴⁰. Dodanění neuhrazených dluhů dále z pohledu veřejných rozpočtů do určité míry kompenzuje vliv tvorby daňově uznatelných opravných položek k neuhrazeným pohledávkám u věřitelů.¹⁴¹ Stranou samozřejmě nelze nechat ani ekonomické pozadí této úpravy, kterou přiznává sama důvodová zpráva.¹⁴² Neuhrazení dluhů totiž zejména v případě subjektů vedoucích účetnictví může způsobit nezanedbatelnou distorzi volného trhu, neboť dlužník v prodlení získává výhody na úkor věřitele.¹⁴³

Na tomto místě považuji za důležité upozornit, že zákon o daních z příjmů nestanoví podmínku, že by o úpadku dlužníka muselo být rozhodnuto. Z textace zákona o daních z příjmů, který výslovně uvádí, „že se nevztahuje na dluhy dlužníka, který je v úpadku podle zvláštního právního předpisu“¹⁴⁴ ve spojení s definicí úpadku podle insolvenčního zákona, která je vázána na faktické naplnění uvedených podmínek, lze dovodit, že z povinnosti dodanit nezaplacené dluhy jsou vyňati i ti poplatníci, jejich úpadek není řešen v rámci insolvenčního řízení.

Výjimka pro dlužníky v úpadku, tj. v zásadě absolutní osvobození úpadců od povinnosti dodanit neuhrazené dluhy je v zákoně obsažena již od roku 2008, důvodová zpráva ovšem k důvodům jejího zavedení mlčí, přestože tato výjimka byla součástí již vládního návrhu zákona¹⁴⁵. V případě sanačních způsobů řešení úpadku se tedy lze jen domnívat, že se jedná o jednu z nepřímých forem podpory sanace dlužníka a jeho dalšího ekonomického fungování. V případě dlužníků, jejichž úpadek je řešen konkursem nacházím důvody pro tuto výjimku jen velice těžko, a osobně ji považuji za nesystémovou. Za poněkud nešťastné rovněž považuji skutečnost, že zákon o daních z příjmů nepodmiňuje zproštění dlužníků od povinnosti dodanit své nevyrovnané dluhy probíhajícím insolvenčním řízením. Tato úprava mohla ve svém důsledku vést zejména

¹⁴⁰ Dluhy, které se v základu daně nezohlední (např. daňově neuznatelné náklady podle § 25 zákona o daních z příjmů) či zohlední až v okamžiku zaplacení (např. smluvní sankce) jsou z povinnosti dodanění vyloučeny.

¹⁴¹ Pelc, Vladimír. *Zákon o daních z příjmů*. Vyd. 2. Praha C. H. Beck 2014, s. 543.

¹⁴² Důvodová zpráva k zákonu č. 261/2007 Sb. o stabilizaci veřejných rozpočtů k tomu výslovně uvádí, že dlužník neuhrazením závazku (dluhu dle současné terminologie) způsobuje obecnou ekonomickou újmu.

¹⁴³ Děrgel, Martin, *Dodanění neuhrazených závazků*. In: Daně a právo v praxi, 2009, č. 4. Dostupný také z: <http://www.danarionline.cz/archiv/dokument/doc-d4958v6975-dodaneni-neuhrazenych-zavazku/>.

¹⁴⁴ § 23 odst. 3 písm. a) bod 12 zákona o daních z příjmů

¹⁴⁵ Parlament České republiky. *Vládní návrh na vydání zákona o stabilizaci veřejných rozpočtů, 2007*. [online]. Parlament České republiky, [cit. 18.9.2016]. Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=11044&pdf=1>.

za právního stavu do konce roku 2013, kdy byly podmínky pro tvorbu daňově účinné opravné položky přísnější a navázány do značné míry na probíhající řízení, vést k dalšímu znevýhodnění věřitelů oproti dlužníkům. Za současné právní úpravy, kdy jsou podmínky pro dodanění dluhů a tvorbu daňové opravné položky k neprohlášeným pohledávkám po lhůtě splatnosti (které jsou podrobněji rozvedeny v kapitole 4.2.1.3) do značné míry zrcadlové, lze v této úpravě identifikovat v zásadě jen zvýhodnění dlužníka.

4.1.4 Specifika úpadku fyzických osob

Úpadek a související insolvenční řízení není samozřejmě doménou výhradně právnických osob, ale v praxi se dotýká rovněž fyzických osob. Odhlédneme-li od fyzických osob, které nemají z důvodu skladby svých příjmů povinnost podávat daňové přiznání (tj. mají-li příjmy pouze ze závislé činnosti podle § 6 zákona o daních z příjmů), dopadá i na fyzické osoby povinnost podat v souvislosti s insolvenčním řízením daňové přiznání i v průběhu zdaňovacího období. Osoby s příjmy pouze ze závislé činnosti, „*daňové přiznání podávat nemusí, neboť v uvedeném případě je daňová povinnost zaměstnance vyrovnána zaměstnavatelem měsíčními zálohami z příjmů ze závislé činnosti*“.¹⁴⁶ Povinnost podat daňové přiznání by tedy pro tyto osoby přinášela pouze zbytečnou administrativní zátěž bez reálných dopadů.

Pro stanovení základu daně a výsledné daňové povinnosti fyzických osob za část zdaňovacího období v souvislosti s insolvencí platí jisté odchylky od standardních pravidel pro kalkulaci daně. Zákon o daních z příjmů vylučuje ustanovením § 38gb uplatnění nezdanitelných částí základu daně (typicky zohlednění daňově relevantních darů, úroků z hypoték¹⁴⁷ a dalších položek), položek odčitatelných od základu daně (typicky uplatnění ztrát minulých let¹⁴⁸) a většiny slev a daňových zvýhodnění. Ze slev lze uplatnit pouze poměrnou část základní slevy na poplatníka¹⁴⁹ za každý započatý

¹⁴⁶ Pelc, Vladimír. *Zákon o daních z příjmů*. Vyd. 2. Praha C. H. Beck 2014, s. 1082.

¹⁴⁷ § 15 zákona o daních z příjmů.

¹⁴⁸ § 34 zákona o daních z příjmů.

¹⁴⁹ § 35ba odst. 1 písm. a) zákona o daních z příjmů.

měsíc, za který se podává daňové přiznání. Dále lze uplatnit poměrnou část daňového zvýhodnění na vyživované dítě¹⁵⁰, opět za každý započatý kalendářní měsíc.

O výše uvedené částky nepříjde poplatník natrvalo, může je uplatnit při splnění zákonných podmínek v daňovém přiznání za uplynulé zdaňovací období. V tomto přiznání zohlední veškeré příjmy a výdaje (resp. výnosy a náklady) za celé zdaňovací období.¹⁵¹

Daň stanovená u fyzických osob za část zdaňovacího období v souvislosti s insolvencí je považována za zálohu na daň. Při zohlednění výše uvedeného je tedy patrné, že tato záloha daň bude obvykle vyšší, než poměrná část konečně vypočtené daňové povinnosti, či dokonce celá daňová povinnost za uplynulé období a poplatníkovi tak vznikne nárok na vrácení přeplatku.

Konstrukce daně za část zdaňovacího období pouze jako zálohy na daň může mít dle mého názoru negativní dopady do oblasti vymáhání daňových pohledávek. Ke dni předcházejícímu den, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku, totiž není stanovena konečná daňová povinnost. Výsledná daňová povinnost je stanovena za celé zdaňovací období, v jehož průběhu došlo k rozhodnutí o úpadku. V praxi tak nelze vyloučit spory ohledně aplikace ustanovení § 242 daňového řádu. U daňové povinnosti, resp. zálohy, za část zdaňovacího období nebude zřejmě sporu, že se nejedná o pohledávku za majetkovou podstatu, jelikož tato daňová pohledávka se váže k daňovým povinnostem vzniklým před rozhodnutím o úpadku. V případě konečné daňové povinnosti za uplynulé zdaňovací období je ovšem situace jiná. Ustanovení § 38gb odst. 2 zákona o daních z příjmů jasně stanoví, že tato daňová povinnost se stanoví při zohlednění všech příjmů a výdajů za celé zdaňovací období. Jak bylo uvedeno výše, pro určení, zda se jedná o pohledávku za majetkovou podstatou, je rozhodující, zda daňová pohledávka vznikla v důsledku daňových povinností vzniklých před účinností rozhodnutí o úpadku. Obdobně platí i pro možnosti nakládání s přeplatkem na dani. Jak vyplývá z judikatury Nejvyššího správního soudu,¹⁵² pro okamžik vzniku daňové povinnosti je v případě daně z příjmů rozhodující okamžik získání příjmu (výnosu), který podléhá dani.

¹⁵⁰ § 35c odst. 1 zákona o daních z příjmů.

¹⁵¹ § 38gb zákona o daních z příjmů.

¹⁵² Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 4 Afs 176/2016 - 27 ze dne 8. září 2016.

V případě fyzických osob tak je nejednoznačné, jaký má daňová pohledávka či přeplatek vypočtený ve výsledném daňovém přiznání za celé zdaňovací období, v němž bylo rozhodnuto o úpadku, charakter z pohledu uplatňování této daňové pohledávky, resp. použití přeplatku.

4.1.5 Osвобоzení některých příjmů při reorganizaci a oddlužení

Jak již bylo naznačeno výše, následující dvě podkapitoly se budou věnovat institutům, které se uplatní pouze při tzv. sanačních způsobech řešení, tj. při reorganizaci a oddlužení.

V rámci reorganizace i oddlužení velice často dochází k tomu, že určitá část dluhů zůstane i po skončení insolvenčního řízení neuhrazena a dlužník je zproštěn povinnosti je v budoucnu hradit či na základě reorganizace zcela zaniknou.

V případě právnických osob podnikatelů vedoucích účetnictví se právně zaniklé dluhy zúčtují do výnosů¹⁵³. S ohledem na konstrukci základu daně, která v zásadě ztotožňuje výnosy podle účetní legislativy s příjmy pro účely stanovení základu daně,¹⁵⁴ by tedy odepsané dluhy představovaly zdanitelný výnos. Výslovná úprava ustanovení § 19 odst. 1 písm. h) zákona o daních z příjmů však tyto příjmy osvobozuje. Obdobné osvobození se uplatní i pro fyzické osoby procházející sanačními způsoby úpadku, a to na základě § 4 odst. 1 písm. x) zákona o daních z příjmů. Tato osvobození historicky navazují již na právní úpravu za starého zákona o konkursu a vyrovnání, kdy byly obdobně osvobozovány příjmy z odpisu závazků při vyrovnání a nuceném vyrovnání.

Po přečtení výše zmíněných ustanovení zákona o daních z příjmů by se na první pohled mohlo zdát, že zákonodárce pracuje poněkud nadbytečně s osvobozením odpisů dluhů při oddlužení u právnických osob. Na tomto místě se proto, dle mého názoru, přísluší připomenout, že přestože v praxi se s oddlužením právnických osob – nepodnikatelů v zásadě nepotkáme, právní úprava jej připouští a je proto důležité, aby to zohledňovala i příslušná ustanovení zákona o daních z příjmů.

Pouze pro úplnost se přísluší připomenout, že výše uvedená osvobození se neuplatní v případě konkursu. Toto plyne jednak ze samotné dikce zákona o daních

¹⁵³ Ministerstvo financí. *Český účetní standard pro podnikatele č. 019 Náklady a výnosy*, bod 4.1.3

¹⁵⁴ § 21h zákona o daních z příjmů.

z příjmů, který výslovně limituje osvobození pouze na případy reorganizace a oddlužení, a jednak z vlastní podstaty konkursu, v jehož rámci neuhrazené závazky nezanikají. U právnických osob konkurs standardně vyústí ve zrušení a zánik právnické osoby bez právního nástupce, nicméně po dobu existence právnické osoby dluhy, jejichž uspokojení nebylo zpeněžením majetkové podstaty dosaženo i nadále trvají.

4.1.6 Rezerva na opravu hmotného majetku

V souladu s ustanovení § 24 odst. 2 písm. i) zákona o daních z příjmů lze jako daňově uznatelný náklad posoudit mimo jiné rezervy vytvářené podle zvláštního zákona. Tímto zvláštním zákonem je dle poznámky pod čarou 22a) zákon č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o rezervách“). Jednou z těchto rezerv, kterou mohou tvořit za určitých okolností i dlužníci v úpadku, je rezerva na opravy hmotného majetku podle § 7 zákona o rezervách.

Rezerva na opravu hmotného majetku je vyhrazena pouze pro tzv. sanační způsoby řešení úpadku. Možnost tvořit tuto rezervu byla pro dlužníky v úpadku zavedena k 1. 1. 2008, tj. souběžně s nabytím účinnosti insolvenčního zákona. Mohou ji tvořit jen ti dlužníci v úpadku, kteří prochází reorganizací či oddlužením, pokud není jejich vlastnické právo k majetku, k němuž je rezerva tvořena dotčena pravomocným ukončením insolvenčního řízení. Jinak řečeno, rezervu lze tvořit jen k majetku, který nebude v průběhu insolvenčního řízení zpeněžen a výtěžek zpeněžení použit k uspokojení pohledávek přihlášených věřitelů. Ostatní podmínky pro tvorbu rezervy na opravu hmotného majetku se uplatní jako v případě poplatníků, kteří nejsou v úpadku.

Rezervy jsou v době své tvorby fiktivními náklady, jedná se o časově rozprostřený náklad na budoucí výdaj. Rezerva na opravy hmotného majetku představuje rozložení většího předpokládaného výdaje na opravu hmotného majetku, do několika zdaňovacích období předcházejících období jeho skutečného vynaložení,¹⁵⁵ avšak v době, kdy již dochází ke střádání prostředků na opravu majetku. Hlavním účelem této rezervy potom je dle důvodové zprávy reprodukce vlastních

¹⁵⁵ Pelc, Vladimír. *Zákon o daních z příjmů*. Vyd. 2. Praha C. H. Beck 2014, s. 657.

podnikatelských zdrojů¹⁵⁶. Domnívám se však, že účel této rezervy je možné definovat poněkud úžeji. V této rovině se spíše přikláním k cíli rezervy na opravu hmotného majetku, jak byl formulován Nejvyšším správním soudem¹⁵⁷, který konstatoval, že *„hlavním cílem tvorby rezervy na opravu hmotného majetku je umožnit poplatníkovi zajistit si takovou výši peněžních prostředků, která umožní provedení opravy hmotného majetku v předpokládané výši a termínu.“* S ohledem na podmínky alokace finančních prostředků rezervy na samostatném účtu, která byla zavedena s účinností od 1. ledna 2009¹⁵⁸, je ovšem nutné tento cíl doplnit ještě právě o skutečné vyčlenění peněžních prostředků na opravu hmotného majetku.

Rezervu na opravu hmotného majetku je možné, jak již název napovídá, tvořit výhradně na opravu hmotného majetku, nikoli na jeho technické zhodnocení. Jakkoli se toto může jevit jako zcela jasné, zejména s ohledem na výslovnou úpravu v § 7 odst. 2 zákona o rezervách, v praxi přináší rozlišení oprav a technického zhodnocení¹⁵⁹ nemalé problémy. Ostatně i správní soudy si uvědomují, že *„hranice mezi pouhou opravou a zhodnocením majetku může být v praxi velmi tenká“*¹⁶⁰. Při tvorbě rezervy je tedy potřebné správně posoudit charakter a účel každé zamýšlené práce.¹⁶¹ Opravovaný majetek musí mít pro účely tvorby rezervy dobu odepisování dle zákona o daních z příjmů delší než 5 let. Efektivně tedy nelze tvořit rezervu k majetku zařazenému do 1. odpisové skupiny (např. počítače).

Rezervu na opravu hmotného majetku je možno uplatnit, tj. považovat ji za daňově uznatelný výdaj, pouze ve zdaňovacím období.¹⁶² Zdaňovací období je tedy bezpodmínečně nutné odlišovat od období, za které se podává daňové přiznání. Zdaňovací období je vymezeno § 21a zákona o daních z příjmů s výjimkou specifický

¹⁵⁶ Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 296/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé zákony v souvislosti s jeho přijetím.*

¹⁵⁷ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 9 Afs 83/2008-82 ze dne 9. dubna 2009.

¹⁵⁸ Zákon č. 2/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

¹⁵⁹ Technické zhodnocení jsou dle definice v § 33 zákona o daních z příjmů zejména výdaje na dokončené nástavby, přístavby a stavební úpravy, rekonstrukce a modernizace majetku, pokud převýšily u jednotlivého majetku v úhrnu částku 40 000 Kč.

¹⁶⁰ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 9 Afs 7/2009-40 ze dne 10. prosince 2009.

¹⁶¹ Pelc, Vladimír. *Zákon o daních z příjmů*. Vyd. 2. Praha C. H. Beck 2014, s. 659.

¹⁶² § 3 odst. 1 zákona o rezervách.

případů přeměn¹⁶³ jako kalendářní rok, hospodářský rok, účetní období. Oproti tomu daňová přiznání v souvislosti s některými klíčovými body insolvenčního řízení (podrobněji viz níže), např. daňové přiznání za část období, která uběhla přede dnem účinnosti rozhodnutí o úpadku, je stejně jako daňová přiznání podle § 38ma zákona o daních z příjmů nutno považovat za období, za která se podává daňové přiznání. V těchto obdobích potom nelze uplatnit rezervu na opravu hmotného majetku.

Další podmínkou, která se uplatní na rezervy obecně, je nutno zaúčtování rezervy v souladu s účetními předpisy. Rezerva na opravu hmotného majetku tedy nemůže být pouze daňovým nákladem, ale musí se projevit rovněž v účetním výsledku hospodaření.

Výše rezervy na opravu hmotného majetku se stanoví podle jednotlivého majetku a charakteru této opravy. Pro výpočet výše rezervy a tedy i pro její vlastní tvorbu je nutné disponovat rozpočtem nákladů na konkrétní opravu. Nelze tedy vytvářet jakési obecné rezervy odpovídající svým charakterem fondu oprav.

Výše rezervy ve zdaňovacím období¹⁶⁴ se rovná podílu rozpočtu nákladů na opravu a počtu zdaňovacích období, která uplynou do předpokládaného termínu zahájení opravy. Plátcí DPH vychází pro účely stanovení výše rezervy z rozpočtu nákladů ve výši bez DPH. Zákon o rezervách stanoví rozpětí doby, po kterou lze rezervu tvořit, a to v návaznosti na odpisovou skupinu majetku podle zákona o daních z příjmů. Pro všechny skupiny platí, že rezerva nesmí být tvořena pouze jedno zdaňovací období. Možnou délku tvorby rezervy podle jednotlivých skupin shrnuje následující tabulka

¹⁶³ Zdaňovacím obdobím je ještě období od rozhodného dne fúze nebo rozdělení obchodní korporace nebo převodu jmění na společníka do konce kalendářního roku nebo hospodářského roku, ve kterém se přeměna nebo převod jmění staly účinnými.

¹⁶⁴ Rezervu na opravu hmotného majetku nelze tvořit v období, za které se podává daňové přiznání. Tato období ani neovlivňují níže uvedený počet zdaňovacích období.

Odpisová skupina opravovaného majetku	Minimální doba tvorby rezervy	Maximální doba tvorby rezervy ¹⁶⁵
2. odpisová skupina	2 zdaňovací období	3 zdaňovací období
3. odpisová skupina	2 zdaňovací období	6 zdaňovacích období
4. odpisová skupina	2 zdaňovací období	8 zdaňovacích období
5. a 6. odpisová skupina	2 zdaňovací období	10 zdaňovacích období

Do počtu zdaňovacích období rozhodných pro výši rezervy se nezahrnuje zdaňovací období, kdy je plánováno zahájení oprav, naopak období zahájení tvorby rezervy ano. Výpočet rezervy lze pro lepší představu znázornit následujícím vzorečkem:

$$\text{výše rezervy} = \frac{\text{očekávaná výše nákladů opravy}}{\text{rozhodný počet zdaňovacích období}}$$

Ve vztahu k faktickému zahájení oprav poskytuje zákon o rezervách toleranci jednoho zdaňovacího období. Pokud není oprava zahájena ani zdaňovací období následují po zdaňovacím období, kdy se při výpočtu rezervy předpokládalo její zahájení, má poplatník povinnost rezervu zrušit. Rezervu je potom nutno vyčerpat během dvou zdaňovacích období, část rezervy, která není vyčerpána ve zdaňovacím období následujícím po období zahájení oprav, je potom rovněž povinen poplatník zrušit. S ohledem na daňovou uznatelnost tvorby rezervy, představuje její rozpuštění zdanitelný výnos.

Další podmínkou pro tvorbu rezervy na opravy hmotného majetku a tedy její uplatnění jako daňově uznatelného výdaje je složení peněžních prostředků ve výši rezervy připadající na jedno zdaňovací období na samostatný bankovní účet, který je výhradně určen pro ukládání prostředků rezerv, a to nejpozději do termínu pro podání daňového přiznání. Peněžní prostředky evidované na tomto samostatném účtu mohou být čerpány pouze na účely, pro které byla rezerva vytvořena.

¹⁶⁵ § 7 odst. 9 zákona o rezervách.

Důkazní břemeno k tvorbě a výši rezervy nese daňový poplatník, a proto je nezbytné vést evidenci, doložit oprávněnost tvorby rezervy kupř. plánem oprav, rozpočtem nákladů na opravy, směrnicí o tvorbě a čerpání rezerv a inventární kartou rezervy.¹⁶⁶

V praxi se obecně rezerva na opravu hmotného majetku příliš hojně nevyužívá, většinu poplatníků od její tvorby odrazuje povinnost vázat peněžní prostředky na speciálním účtu v zásadě bez možnosti je v případě nenadálé situace využít bez daňově nepříznivých dopadů. O to méně pravděpodobné je dle mého názoru praktické využití této rezervy v případě dlužníků v úpadku. Do jisté míry by se tvorba této rezervy mohla dokonce jevit v rozporu s hlavním účelem insolvenčního řízení, a to co nejvyšším a zásadně poměrným uspokojením věřitelů¹⁶⁷. Vedle tohoto cíle v případě reorganizace a oddlužení nastupuje rovněž sanační prvek, který za určitých okolností samozřejmě může vyžadovat právě provedení rozsáhlých oprav dlouhodobého majetku za účelem zajištění jejich další použitelnosti. Domnívám se nicméně, že v případě rezervy na opravu hmotného majetku u dlužníků v úpadku je nutno věnovat opodstatněnosti tvorby zvýšenou pozornost a posuzovat ji nejen z roviny daňového práva, ale rovněž s ohledem na sledování cíle insolvenčního řízení.

4.1.7 Plošné osvobození příjmů při reorganizaci

V období od zavedení účinnosti současného insolvenčního zákona, tj. od 1. ledna 2008, do konce roku 2013 existovalo vedle výše popsaného osvobození příjmů / výnosů z titulu odpisu dluhů při reorganizaci a oddlužení ještě plošné oddlužení příjmů z reorganizované podnikatelské činnosti, a to ve zdaňovacím období, ve kterém bylo rozhodnuto o povolení reorganizace, a v bezprostředně následujícím zdaňovacím období, pokud v něm nedošlo ke skončení reorganizace¹⁶⁸. U fyzických osob se toto osvobození uplatnilo výhradně na příjmy podle § 7, tedy na příjmy z podnikatelské

¹⁶⁶ Poplatníci, kteří vedou účetnictví podle Mezinárodních účetních standard, mohou tvořit daňově uznatelné rezervy, pokud o nich vedou prokazatelnou evidenci, kterým se rozumí soupis jednotlivých rezerv dle účelu, ke kterému jsou tvořeny dle tohoto zákona.

¹⁶⁷ § 1 písm. a) insolvenčního zákona.

¹⁶⁸ § 4 odst. 1 písm. zn), resp. písm. e) zákona o daních z příjmů pro fyzické osoby a § 19 odst. 1 písm. zo), resp. písm. m) zákona o daních z příjmů pro právnické osoby.

činnosti, která byla předmětem reorganizace. Toto osvobození bylo inspirováno zejména německou právní úpravou a motivováno snahou zachovat provoz podniku úpadce a umožnit reprodukci jeho vlastních zdrojů.¹⁶⁹

Toto osvobození bylo zrušeno jak pro fyzické, tak pro právnické osoby masivní novelou zákona o daních z příjmů od 1. ledna 2014, tj. zákonným opatřením Senátu č. 344/2013 Sb., o změně daňových zákonů v souvislosti s rekodifikací soukromého práva a o změně některých zákonů. Nenechme se však mýlit, zrušení tohoto osvobození nebylo jakkoli motivováno rekodifikací soukromého práva. Zrušení plošného osvobození příjmů při reorganizaci předpokládal již zákon č. 458/2011 Sb., o změně zákonů související se zřízením jednoho inkasního místa a dalších změnách daňových a pojistných zákonů (dále jen „**zákon o JIM**“). Z důvodu opakovaného odkládání účinnosti jednoho inkasního místa byla však tato novela zahrnuta do tzv. rekodifikačního zákonného opatření.¹⁷⁰

Motivaci zrušení osvobození příjmů při reorganizaci je tedy třeba hledat v důvodové zprávě k zákonu o JIM. Hlavní mantrou tohoto zákona bylo mimo jiné zrušení nesystémových výjimek a osvobození¹⁷¹. Ve vztahu ke zrušení diskutovaných osvobození potom důvodová zpráva k zákonu o JIM uvádí, že „*bude zrušena jedna z neodůvodněných daňových výjimek, což bude znamenat zjednodušení současně platného zákona o daních z příjmů*“¹⁷². Na tomto místě bych si dovolila s autory důvodové zprávy nesouhlasit, osvobození veškerých příjmů v průběhu prvních dvou zdaňovacích období od zahájení reorganizace bylo bezesporu jistou daňovou motivací pro provedení reorganizace a snahou o její zatraktivnění. Lze spatřovat jistou paralelu mezi tímto osvobozením a daňovou slevou pro poplatníky v režimu investičních pobídek, kdy u obou těchto daňových zvýhodnění lze vysledovat snahu motivovat a podpořit vznik a existenci fungujících podnikatelských subjektů. Snahou nalákat

¹⁶⁹ Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 296/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé zákony v souvislosti s jeho přijetím.*

¹⁷⁰ Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonnému opatření Senátu č. 344/2013 Sb., o změně daňových zákonů v souvislosti s rekodifikací soukromého práva a o změně některých zákonů.*

¹⁷¹ Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 458/2011 Sb. o změně zákonů související se zřízením jednoho inkasního místa a dalších změnách daňových a pojistných zákonů.*

¹⁷² Tamtéž.

zejména zahraniční investory motivované daňové slevy pro poplatníky v režimu investiční pobídky z rozhodnutí vlády ČR nebyly navrženy na zrušení, přestože sami autoři důvodové zprávy připouštějí, že investiční pobídky nelze zařadit mezi systémové a věcně odůvodnitelné výjimky.¹⁷³ Je tedy otázkou, proč je zásadnější přilákat zahraniční kapitál a podpořit vznik nových či rozšíření stávajících podniků prostřednictvím investičních pobídek než daňově podpořit zotavení existujících subjektů. Stranou rovněž nelze ponechat skutečnost, že nezřídka po vyčerpání veškerých výhod vyplývajících z investičních pobídek nezřídka dochází k následnému přelivu zahraničního kapitálu do jiné země. Osobně se domnívám, že tyto motivy pro daňové zvýhodnění by měly být přinejmenším rovnocenné a nevnímám zrušené osvobození příjmů v reorganizaci jako nedůvodné či nesystémové.

Zrušení osvobození bylo dále odůvodňováno údajnou nevýhodností pro daňové subjekty z důvodu neuplatnitelnosti daňových ztrát. Důvodová zpráva¹⁷⁴ k tomu uvádí: pokud by dlužník v období reorganizace v režimu bez osvobození vykazoval daňové ztráty, mohl by tyto ztráty v dalších zdaňovacích obdobích odečítat od základu daně, což při osvobození nelze. Obdobně toto osvobození hodnotily i analýzy Ministerstva financí zaměřené na jednotlivá osvobození uplatnitelná pro právnické¹⁷⁵ a fyzické osoby,¹⁷⁶ podle nichž je toto osvobození zpravidla až v drtivé většině případů pro poplatníka nevýhodné.

Toto odůvodnění zrušení tohoto osvobození považuji osobně za výrazně relevantnější než jeho tvrzenou neodůvodněnost. Nicméně, jak samotné výše citované zdroje uvádějí, neplatí ve všech případech. Lze se například setkat s reorganizacemi řešícími úpadek vyvolaný druhotnou platební neschopností (typicky v rámci úpadku

¹⁷³ Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 458/2011 Sb. o změně zákonů související se zřízením jednoho inkasního místa a dalších změnách daňových a pojistných zákonů.*

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Ministerstvo financí, *Analýza příjmů osvobozených od daně, odčitatelných položek od základu daně a slev na dani u právnických osob a důsledky jejich zrušení novelou zákona o daních z příjmů s účinností od 1.1.2013, Příloha 2, 2013. [online].* Ministerstvo financí, [cit. 18.9.2016]. Dostupné z http://www.mfcr.cz/assets/cs/media/TZ_2011-03-18_Priloha-c-2-Analyza-prijmu-osvobozenych-od-dane-odcitatelnych-polozek-od-zakladu-dane-a-slev-na-dani-u-pravnickych-osob.pdf

¹⁷⁶ Tamtéž.

významného odběratele), kdy právě v roce schválení reorganizace může úpadce dosáhnout nemalého základu daně.

Řešením, které by eliminovaly možné nevýhody za současného zachování daňové podpory reorganizace, by dle mého mínění bylo znovuzavedení plošného osvobození příjmů při reorganizaci ve vybraných zdaňovacích obdobích, které by ovšem bylo formulováno pouze jako možnost. Poplatníci by si tak mohli sami určit, zda je pro ně výhodnější využít toto osvobození nebo podrobit své příjmy standardnímu zdanění při možnosti budoucího uplatnění ztrát.

4.2 Daň z příjmů a insolvenční řízení - perspektiva věřitelů

Z pohledu věřitele jsou v oblasti daně z příjmů právnických osob jednoznačně klíčové dvě oblasti, a to:

- opravné položky k pohledávkám a
- odpis pohledávek.

Oba tyto instituty umožňují při splnění zákonných podmínek zohlednit hodnotu pohledávky či její část, která nebude dlužníkem v důsledku jeho úpadku uhrazena, jako daňově uznatelný náklad. Těmito instrumenty je tak zajištěna daňová neutralita většiny neinkasovaných pohledávek vůči úpadcům.

Jaksi před závorku této kapitoly je nutno vytknout, že níže uvedené instrumenty se s ohledem na strukturu základu daně uplatní pouze u věřitelů – poplatníků daně z příjmů, kteří vedou účetnictví. Fyzické osoby vedoucí daňovou evidenci či uplatňující výdaje tzv. paušálem nemohou již z logiky věci tyto instrumenty uplatnit, jelikož u nich jsou pohledávky zdaňovány až v okamžiku úhrady.

4.2.1 Opravné položky k pohledávkám

Opravné položky zohledňují dočasný pokles hodnoty aktiv. Podle § 55 účetní vyhlášky se vytváří na základě inventarizace. Samotná vyhláška akcentuje, že pokles hodnoty aktiv nesmí být trvalého charakteru. Opravné položky jsou ze své podstaty nákladovou položkou. České účetní předpisy neumožňují tvořit opravné položky na zvýšení hodnoty majetku.

Obecně nejsou opravné položky daňově uznatelným nákladem pro účely stanovení základu daně z příjmů. Výjimku z tohoto obecného pravidla představují tzv.

daňové opravné položky k pohledávkám podle zákona o rezervách, které jsou na základě § 24 odst. 2 písm. i) zákona o daních z příjmů připuštěny jako daňově uznatelný náklad.

Zákon o rezervách rozlišuje několik typů opravných položek. Pro standardní poplatníky přichází v úvahu

- opravné položky k pohledávkám za dlužníky v insolvenčním řízení podle § 8 zákona o rezervách,
- opravné položky k nepromlčeným pohledávkám splatným po 31. prosinci 1994 podle § 8a zákona o rezervách,
- opravné položky k pohledávkám z titulu ručení za clo podle § 8b zákona o rezervách,
- opravné položky k nevýznamným pohledávkám (někdy též „třicetitisícové“) podle § 8c zákona o rezervách.

Vedle vyjmenovaných typů opravných položek se pro vybrané specifické subjekty z finančního sektoru ještě mohou uplatnit specifické opravné položky podle § 5 a § 5a zákona o rezervách.

Z pohledu věřitele, který má pohledávku za dlužníkem v úpadku, jsou klíčové zejména opravné položky podle § 8 zákona o rezervách. Pokud věřitel z jakýchkoli důvodů nevyužije možnost tvorby těchto opravných položek, nevylučuje to tvořit opravné položky i podle ostatních ustanovení zákona o rezervách. Následující text se proto zaměří primárně na problematiku opravných položek k pohledávkám za dlužníky v insolvenčním řízení. Ostatní druhy opravných položek ovšem rovněž nezůstanou zcela opomenuty a budou zmíněny zejména možnosti jejich tvorby ve vztahu k dlužníkům v úpadku.

4.2.1.1 Obecné podmínky pro tvorbu daňových opravných položek

Opravné položky v obecné rovině nelze tvořit ke všem typům pohledávek. Ustanovení § 2 zákona o rezervách v tomto směru stanoví mnohá omezení, a to jak z hlediska titulu pohledávky, tak vztahu mezi dlužníkem a věřitelem a dalších okolností vázaných zejména na okamžik jejího vzniku.

V první řadě je nutno připomenout, že opravné položky k pohledávkám jako daňově uznatelný náklad (výdaj) se v podstatě mohou týkat jen těch poplatníků, kteří vedou účetnictví, přičemž se může jednat nejenom o právnickou, ale i o fyzickou osobu.¹⁷⁷ Obdobně jako rezervy, i opravné položky, které lze posoudit jako daňově uznatelný náklad (výdaj) musí být zaúčtovány, a to v souladu s účetními předpisy.¹⁷⁸ Z hlediska účetnictví ještě stojí za připomenutí, že v souladu s Českými účetními standardy by poplatník uplatňující tzv. daňové opravné položky měl o opravných položkách účtovat v analytickém členění dle jejich daňového charakteru¹⁷⁹. Opravné položky se tvoří výhradně k nepromlčeným pohledávkám, a to k jejich rozvahové hodnotě, tj. jmenovité hodnotě pohledávky nebo pořizovací ceně pohledávky, která je vedena na rozvahových účtech poplatníka¹⁸⁰.

Obecně lze konstatovat, že zákon o rezervách umožňuje tvořit opravné položky pouze k pohledávkám, které již byly jednou zdaněny. Toto je sledováno hned několika dílčími ustanoveními, která omezují možnost tvorby opravných položek v závislosti na účtování pohledávky v době jejího vzniku, a dále ustanovením limitujícím možnost tvorby opravných položek k některým typům pohledávek dle titulu jejich vzniku.

Zákon o rezervách jako obecné pravidlo stanoví, že o pohledávce muselo být při jejím vzniku účtováno do výnosů, přičemž takto vzniklý příjem podléhal zdanění v obecném základu daně¹⁸¹. V minulosti panovala mezi odbornou veřejností nejistota ohledně tvorby opravných položek k pohledávkám, o kterých technicky nebylo účtováno do výnosů, ale fakticky se konkrétní položka projevila v základu daně obdobně (např. pohledávky účtované formou snížení nákladů). Tento problém

¹⁷⁷ Dvořáková, Veronika, *Aktuálně k pohledávkám z hlediska daně z příjmů*. In: Daňový expert, 2014, č. 8. Dostupné také z <http://www.danarionline.cz/archiv/dokument/doc-d46721v58053-aktualne-k-pohledavkam-z-hlediska-dane-z-prijmu/>.

¹⁷⁸ Podmínku zaúčtování lze u poplatníků sestavujících účetní závěru dle Mezinárodních účetních standardů nahradit prokazatelnou evidencí.

¹⁷⁹ Ministerstvo financí. *Český účetní standard pro podnikatele č. 001 Účty a zásady účtování na účtech*, bod 2.2.1 písm. f)

¹⁸⁰ K případným oceňovacím rozdílům se nepřilíží.

¹⁸¹ Za účelem zjednodušení textu bylo použito poněkud zjednodušené tvrzení, zákon výslovně uvádí, že se nemohlo jednat o příjem osvobozený od daně z příjmů nebo nezahrnovaný do základu daně z příjmů nebo zahrnovaný do samostatného základu daně z příjmů anebo základu daně pro zvláštní sazbu daně.

odstranila až novela zákona o rezervách¹⁸² pro zdaňovací období započatá v roce 2014¹⁸³, která novým odstavcem 6 § 2¹⁸⁴ výslovně umožnila tvořit opravné položky i k pohledávkám, o kterých bylo v době jejich vzniku v souladu účetními předpisy účtováno

- snížením zaúčtovaných nákladů, pokud se toto snížení zjednodušeně řečeno projevilo v obecném základu daně poplatníka¹⁸⁵
- v důsledku oprav minulých období účtováno rozvahově a pro účely zjištění základu daně bylo nutné o celou jejich hodnotu zvýšit výsledek hospodaření.

Z pohledu gramatického výkladu úpravy zákona o rezervách by se jako problémové mohly jevit pohledávky, o kterých bylo nejprve účtováno prostřednictvím účtů časového rozlišení a až následně bylo účtováno některým z výše uvedených způsobů, např. do výnosů či jako snížení nákladů. Typickým příkladem takovýchto situací může být dopředu placené nájemné na straně pronajímatele či předplatná periodik u vydavatele či distributora. Domnívám se, že tyto specifické případy, na které zákonná úprava výslovně nepamatuje, je nutno překlenout jinými výkladovými metodami a uzavřít, že i v těchto případech je přes nesplnění formálního požadavku účtování možno tvořit opravné položky.

Opravné položky nelze dále tvořit k vybraným pohledávkám z důvodu titulu jejich vzniku, konkrétně se jedná o pohledávky „z titulu cenných papírů a ostatních investičních nástrojů, úvěrů, zápůjček, ručení, záloh, plnění ve prospěch vlastního

¹⁸² Zákon č. 267/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

¹⁸³ Dle přechodných ustanovení čl. IV bod 2. zákona č. 267/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, lze novou úpravou použít již pro zdaňovací období započatá v roce 2014.

¹⁸⁴ Novelizační bod byl zahrnut na základě pozměňovacího návrhu rozpočtového výboru Poslanecké sněmovny ČR – podrobněji: Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, *Sněmovní tisk 252/1, část č. 1/2, Usnesení RV k tisku 252/0, 2014. [online]*. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, [cit. 18.9.2016]. Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=252&ct1=1>

¹⁸⁵ Text zákona o rezervách v § 2 odst. 6 výslovně uvádí jako podmínku „*takto vzniklý příjem nebyl podle zvláštního právního předpisu příjmem osvobozeným od daně z příjmů nebo nezahrnovaným do základu daně z příjmů nebo zahrnovaným do samostatného základu daně z příjmů anebo základu daně pro zvláštní sazbu daně*“.

*kapitálu, úhrady ztráty obchodní korporace, smluvních pokut a úroků z prodlení, poplatků z prodlení, penále a jiných sankcí ze závazkových vztahů, k pohledávkám nabytým bezúplatně a k souboru pohledávek“.*¹⁸⁶ Rovněž tento výčet koresponduje s výše uvedeným, např. pohledávky z titulu smluvní sankcí jsou účtovány do výnosů, nicméně z pohledu daně z příjmů dochází k jejich zahrnutí do základu daně až k okamžiku jejich skutečné úhrady¹⁸⁷.

Specifickou kategorií pohledávek, ke kterým lze rovněž při splnění zákonných podmínek tvořit opravné položky jsou pohledávky nabyté postoupením. Kromě výše uvedených podmínek, je nutno mít na zřeteli, že pořizovací cena pohledávky nabyté postoupením musí být zcela uhrazena, aby bylo možné k takto nabyté pohledávce tvořit opravné položky.¹⁸⁸ U pohledávek nabytých postoupením se splnění podmínek zaúčtování posuzuje ke vzniku pohledávky, tj. u původního věřitele.¹⁸⁹

Vedle výše uvedených obecných podmínek pro tvorbu opravných položek k pohledávkám stanoví zákon o rezervách ještě speciální podmínky pro jednotlivé typy opravných položek. Tyto doplňující podmínky budou uvedeny u každého typu opravných položek.

4.2.1.2 Opravné položky za dlužníky v insolvenčním řízení

K pohledávkám za dlužníky v insolvenčním řízení¹⁹⁰, které byly řádně přihlášeny u soudu, lze vytvářet jednorázově opravné položky podle § 8 zákona o rezervách. Nad rámec výše popsaných obecných charakteristik, které musí pohledávka splňovat, aby k ní bylo možné tvořit opravné položky podle zákona o rezervách, přistupuje ještě podmínka § 8 odst. 1 *in fine* zákona o rezervách, která

¹⁸⁶ § 2 odst. 2 zákona o rezervách.

¹⁸⁷ § 23 odst. 3 písm. a) bod 6 ve spojení s § 23 odst. 3 písm. b) bod 1 zákona o daních z příjmů.

¹⁸⁸ Pilařová, Ivana, *Účetní a daňový pohled na pohledávky po lhůtě splatnosti - účetní a zákonné opravné položky*. In: *Daně a právo v praxi*, 2014, č. 7-8. Dostupné také z: <http://www.danarionline.cz/archiv/dokument/doc-d45943v57265-tvorba-zakonných-opravnych-polozek-k-pohledavkam-v-roce-2014>.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ V případě pohledávek přihlášeným do konkursního a vyrovnávacího řízení dle dříve účinného zákona o konkursu a vyrovnání se uplatní znění zákona o rezervách do konce roku 2007.

vyklučuje z tvorby opravných položek pohledávky vzniklé mezi spojenými osobami dle definice § 23 odst. 7 zákona o daních z příjmů.

Řádným přihlášením je nutno rozumět podání insolvenční přihlášky pohledávky u soudu od zahájení insolvenčního řízení do konce lhůty stanovené pro podávání přihlášek soudem nebo insolvenčním zákonem. V praxi se může jednat buď o přihlášení pohledávky po zahájení insolvenčního řízení, a to i v případě, že soud dosud nestanovil lhůtu pro podání přihlášek, nebo o insolvenční návrh věřitele, ke kterému je dle ustanovení § 105 insolvenčního zákona věřitel povinen připojit přihlášku pohledávky. V případě povolené reorganizace může přihlášení pohledávky suplovat uvedení věřitelovy pohledávky v seznamu závazků dlužníka.¹⁹¹ Dle mého názoru jsou tedy z tvorby těchto opravných položek vyloučeny pohledávky za majetkovou podstatu, jelikož ty vznikají až v průběhu insolvenčního řízení a ani ze své podstaty nemohou být do insolvenčního řízení přihlašovány.

Tyto opravné položky lze tvořit za období, za které se podává daňové přiznání. Přesné určení období, ve kterém lze tvořit opravnou položku je v případě opravných položek podle § 8 zákona o rezervách naprosto zásadní. Zákon o rezervách totiž toto období přesně definuje jako „*období, za které se podává daňové přiznání a v němž byly přihlášeny*“¹⁹². V této souvislosti považuji za důležité zdůraznit, že rozhodující je okamžik skutečného přihlášení pohledávek, nikoliv celé období, kdy bylo možné pohledávky přihlašovat, které může zasahovat několik zdaňovacích období či období, za které se podává daňové přiznání. Tento výklad vyplývající dle mého názoru již ze samotné dikce zákonné normy byl potvrzen rovněž na platformě Koordinačního výboru.¹⁹³ Zákonná úprava neřeší období tvorby opravné položky k pohledávkám nepřihlášeným, u nichž je tato podmínka nahrazena jejich uvedením v seznamu dlužníkůvých závazků. Analogicky s okamžikem přihlášení pohledávek lze ovšem dojít k závěru, že tato opravná položka by měla být tvořena v období, kdy bylo o reorganizaci rozhodnuto. Pokud poplatník laicky řečeno výše vymezená období „prošvihne“ ztrácí

¹⁹¹ § 8 odst. 1 zákona o rezervách.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Koordinační výbor Komory daňových poradců a Ministerstva financí. 263/18.03.09 *Opravné položky k pohledávkám za dlužníky v insolvenčním řízení.*

možnost tvorby opravné položky za zvýhodněných podmínek § 8 zákona o rezervách. To samozřejmě nijak neomezuje možnost tvořit opravné položky podle ostatních ustanovení zákona o rezervách (viz dále). Osobně považuji toto striktní časové vymezení možnosti tvorby opravné položky za poněkud formalistické. V praxi se lze setkat s případy, kdy k neuplatnění této položky dojde při přípravě daňového přiznání za období, za které se podává daňové přiznání. V takových případech je často zkrácená lhůta pro podání daňového přiznání, která nemusí poskytovat dostatečný prostor pro zohlednění všech daňových možností. Z praktického hlediska nelze stranou rovněž ponechat v řadě případů zpomalenou interní komunikaci mezi právním a účetním (účetně-daňovým) oddělením, jejichž spolupráce a sdílení informací je v tomto směru klíčové. Na druhou stranu nelze zapomínat na starou římskoprávní zásadu právo patří bdělým, kterou lze promítnout i do této oblasti. Je v zájmu každého daňového poplatníka, aby si bedlivě vedl své evidence a byl si vědom možností, které mu daňové zákony nabízejí. Nicméně i při zohlednění této právní maximy bych v rámci úvah *de lege ferenda* viděla cestu pro přiměřené zmírnění této podmínky, např. formou připuštění tvorby opravné položky i v prvním zdaňovacím období následujícím po období, kdy byly splněny současné podmínky § 8a zákona o rezervách za předpokladu, že k prvnímu dni období insolvenční řízení stále běželo.

Zákonná úprava umožňuje tvořit opravné položky až do výše 100 % rozvahové hodnoty nepromlčené pohledávky. Tuto možnost ovšem nelze aplikovat jako automatickou tvorbu 100 % opravné položky. Jak bylo naznačeno již výše, jako daňově uznatelný náklad lze uznat v zásadě pouze zaúčtované opravné položky. Je tedy nutné vycházet z účetních předpisů. Ustanovení § 55 odst. 2 účetní vyhlášky umožňuje tvorbu opravných položek i v případech, kdy tak stanoví zákon o rezervách. Na tomto místě považuji ovšem za nutné připomenout jednu ze stěžejních účetních zásad, a to zásadu věrného a poctivého zobrazení¹⁹⁴. V případě, kdy poplatník může důvodně očekávat, že v rámci insolvenčního řízení obdrží alespoň 30 % hodnoty přihlášené pohledávky (typicky v případě povoleného oddlužení) neobstojí dle mého názoru tvorba 100 % opravné položky, přestože ji dikce zákonné úpravy umožňuje.

¹⁹⁴ § 7 odst. 1 zákona o účetnictví.

Velice specifickým a v praxi v řadě případů problematickým tématem je tvorba opravných položek k pohledávkám za subjekty se sídlem v zahraničí. Zákonná úprava tuto problematiku v zásadě nijak neadresuje, nelze v ní tedy nalézt jednoznačnou odpověď, zda je k pohledávkám přihlášeným do obdoby insolvenčního řízení dle zahraniční právní úpravy možno tvořit opravné položky dle § 8 zákona o rezervách. Tato problematika do jisté míry vybočuje z hlavního tématu této práce, kterým jsou dopady primárně českého insolvenčního řízení do oblasti daní. Dovolím si proto na tomto místě pouze stručně zrekapitulovat, že dle současných výkladů potvrzených rovněž na platformě Koordinačního výboru je tvorba opravných položek v těchto případech umožněna za podmínky, že půjde o úroveň soudního řešení úpadku dlužníka, že věřitel v daném případě doloží, že „*pohledávka byla přijata k danému řízení, byla potvrzena její existence v odpovídající výši a že poplatník – věřitel danou pohledávku nepostoupil před ukončením „úpadkového řízení“*“¹⁹⁵ V praxi je ovšem nepochybné, že tvorba takovéto opravné položky klade zvýšené nároky na znalost zahraniční právní úpravy a schopnost prokázat v případě daňové kontroly splnění zákonných podmínek.

4.2.1.3 Opravné položky k nepromlčeným pohledávkám splatným po 31. prosinci 1994

Problematika tvorby opravných položek podle § 8a zákona o rezervách je značně komplexní a proměnlivá v čase, svým rozsahem tak v celé své šíři přesahuje možnosti této práce. Následující řádky se proto věnují těmto opravným položkám pouze v základních parametrech s důrazem na pohled věřitele dlužníka v insolvenčním řízení.

Ustanovení § 8a zákona o rezervách v době sepsání této práce umožňuje v období, za které se podává daňové přiznání, tvořit opravné položky k pohledávkám vzniklým přímo poplatníkovi¹⁹⁶ až do výše 50 % či 100 % rozvahové hodnoty pohledávky v návaznosti na uplynutí 18 resp. 30 měsíců od konce sjednané splatnosti. V případě pohledávek nabytých postoupením, jejich rozvahová hodnota při vzniku byla vyšší než 200 000 Kč, lze tyto opravné položky tvořit jen za podmínky účasti na

¹⁹⁵ Koordinační výbor Komory daňových poradců a Ministerstva financí. 207.17.12.07 *Tvorba opravných položek k pohledávkám za dlužníky se sídlem v zahraničí.*

¹⁹⁶ Ustanovení § 8a zákona o rezervách dále vylučuje možnost tvorby opravné položky k pohledávkám vzniklým za členy korporace za upsaný vlastní kapitál a mezi spojenými osobami.

rozhodčím, soudním či správním řízení¹⁹⁷. Za soudní řízení pro tyto účely je potom možno považovat i insolvenční řízení, podmínku účasti na něm je dle mého názoru nutno vykládat obdobně jako pro účely § 8 zákona o rezervách ve smyslu řádně přihlášené pohledávky.

Ustanovení § 8a zákona o rezervách prošlo v minulých několika letech poměrně bouřlivou vlnou novelizací, která značně zliberalizovala podmínky pro tvorbu těchto opravných položek. V minulosti byla např. požadována účast na soudním či jiném řízení i pro pohledávky vzniklé přímo poplatníkovi a výše maximální možné výše opravné položky byla odstupňována v rozmezí 6 měsíců. Ve vztahu ke starším pohledávkám z hlediska jejich vzniku či splatnosti¹⁹⁸ se ovšem uplatní dřívější právní úprava, což považuji za jeden z hlavních důvodů, proč je tato problematika pro aplikační praxi v řadě případů problémová a nejasná.

Jak vyplývá již z výše uvedeného, pro věřitele s řádně přihlášenou pohledávkou je nejvýhodnější tvořit opravné položky podle § 8 zákona o rezervách, který umožňuje jednorázovou tvorbu až 100 % opravné položky. V praxi ovšem v řadě případů v důsledku administrativního pochybení či jiných důvodů není tato možnost tvorby využita. Pro takové případy potom mají poplatníci možnost za zákonem stanovených podmínek tvořit postupné opravné položky podle § 8a zákona o rezervách.

Tvorba opravných položek podle ustanovení § 8a zákona o rezervách je pro věřitele dále důležitá z hlediska možné přeměny opravných položek za dlužníky v insolvenčním řízení právě na opravné položky podle § 8a zákona o rezervách, kterou výslovně umožňuje ustanovení § 8 odst. 3 tohoto zákona. Pokud pominou důvody pro existenci tzv. insolvenčních opravných položek nebo z rozhodnutí poplatníka lze opravné položky podle § 8 transformovat na opravné položky podle § 8a zákona o rezervách. Ve valné většině případů bude mít tato transformace za následek zákonem

¹⁹⁷ § 8a odst. 2 zákona o rezervách

¹⁹⁸ Přejížděná ustanovení zákona č. 267/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony a zákonného opatření Senátu č. 344/2013 Sb., o změně daňových zákonů v souvislosti s rekonstrukcí soukromého práva a o změně některých zákonů definují poněkud nešťastně nejednotně dělicí prvek pro určení aplikovatelné právní úpravy, a to okamžik vzniku a splatnosti pohledávky.

očekávané snížení opravné položky. V praxi tuto možnost poplatníci využívají v případě následné rozhodnutí insolvenčního soudu, že dlužník není v úpadku apod., jsou-li současně naplněny podmínky § 8a zákona o rezervách ve znění aplikovatelném na konkrétní pohledávku. Tuto možnost nelze využít v případech popření pohledávek, a to z důvodů výslovné úpravy § 8 odst. 2 zákona o rezervách, která výslovně požaduje zrušení opravných položek.

4.2.1.4 Opravné položky podle § 8c zákona o rezervách

Zákon o rezervách vedle výše uvedených opravných položek umožňuje za velice mírných podmínek tvorbu opravných položek k tzv. nevýznamným pohledávkám, pro které je určen jednotný limit pro všechny poplatníky¹⁹⁹ 30 000 Kč, pokud od splatnosti uplynulo více než 12 měsíců. Tyto opravné položky umožněny s cílem řešit drobné pohledávky běžných podnikatelů. V minulosti byl tento typ pohledávek často vymáhán soudně pouze pro splnění podmínek tvorby zákonných opravných položek, což se jevílo jako neekonomické.²⁰⁰ V současné době s výrazným zmírněním podmínek pro tvorbu opravných položek podle § 8a zákona o rezervách však již tato úprava pro běžné podnikatele postupně ztrácí na významu.

Tento druh opravných položek je co do charakteru pohledávky limitován pouze obecnými podmínkami (popsanými v bodě 3.2.1.1. této práce) a limitací týkající se osoby dlužníka převzatou z § 8a odst. 3 zákona o rezervách, která znemožňuje tvorbu opravných položek k pohledávkám vzniklým za členy obchodní korporace za upsaný vlastní kapitál a za spojenými osobami. Opravné položky podle § 8c zákona o rezervách lze tvořit i k pohledávkám uplatňovaným v rámci insolvenčního řízení, není-li postupováno podle výše popsaných pravidel.

Výše uvedený limit 30 000 Kč se uplatní hned v několika ohledech. V první řadě jmenovitá hodnota pohledávky nesmí tuto hranici překročit, přičemž se posuzuje

¹⁹⁹ Přestože jednotný limit pro veškeré poplatníky vede k tomu, že zejména u menších poplatníků může být povolena tvorba těchto opravných položek k významnému procentu pohledávek, domnívám se, že by nebylo žádoucí stanovovat jiný limit pro různě velké poplatníky např. podle klasifikace účetních jednotek. Takováto úprava by dle mého názoru zbytečně zkomplikoval již tak dost komplexní problematiku opravných položek.

²⁰⁰ Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 545/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a některé související zákony.*

jmenovitá hodnota v době vzniku pohledávky²⁰¹. Částečné úhrady pohledávek jsou tedy z hlediska tohoto limitu irelevantní. Stejnou hranici nesmí dále překročit „*celková hodnota pohledávek bez příslušenství vzniklých vůči témuž dlužníkovi, u nichž uplatňuje postup podle tohoto ustanovení, nepřesáhne za období, za které se podává daňové přiznání, částku 30 000 Kč.*“²⁰² Toto ustanovení přineslo v minulosti nemalé výkladové problémy, které nakonec sjednotily až závěry Koordinačního výboru.

Zejména ve starší odborné literatuře, která se ovšem s ohledem na poměrně historicky stále znění § 8c zákona o rezervách může jevit jako použitelná, se tak lze setkat s výkladem, že limit 30 000 Kč je nutné chápat jako

- „*každoroční limit pro každého jednotlivého dlužníka,*
- *limit pro rozvahovou hodnotu jednotlivé pohledávky, ke které chceme zákonné opravné položky tvořit,*
- *limit pro součet rozvahových hodnot všech pro tento rok vybraných nevýznamných pohledávek*“²⁰³

Tento poměrně přísný výklad, pro nějž nedává dle mého názoru oporu jazykově-gramatický výklad, byl překonán závěry přijatými na platformě Koordinačního výboru formulovanými v příspěvku 105/25.01.06 Tvorba opravných položek podle § 8c zákona 593/1992 Sb., o rezervách, který jednoznačně potvrdil, že do 30 000 Kč limitu se započítávají pouze pohledávky, u nichž je postupováno podle § 8c zákona o rezervách (tj. limit se neuplatní na všechny pohledávky za daným dlužníkem), přičemž se posuzuje rozvahová hodnota k rozvahovému dni. V tomto směru se tedy aplikace limitu 30 000 Kč rozchází s jeho aplikací na jednotlivou pohledávku, kdy je naopak testována její jmenovitá hodnota při vzniku.

Jak již bylo uvedeno výše, zákon o rezervách výslovně umožňuje přechod mezi některými druhy opravných položek, přičemž ovšem otázka přechodu mezi opravnými

²⁰¹ § 8c písm. b) zákona o rezervách.

²⁰² § 8c písm. d) zákona o rezervách.

²⁰³ Pilařová, Ivana. *Účetní a daňový pohled na pohledávky po lhůtě splatnosti - účetní a zákonné opravné položky*. In: *Účetnictví v praxi*, 2010, č. 12. Dostupné také z: <http://www.ucetnikavarna.cz/archiv/dokument/doc-d28525v35676-ucetni-a-danovy-pohled-na-pohledavky-po-lhute-splatnosti-ucetni-a/>.

položkami podle § 8a a § 8c zákona o rezervách není výslovně řešena. Touto problematikou se v minulosti zabýval rovněž Koordinační výbor²⁰⁴, který v nejobecnější rovině připustil tvorbu opravných položek podle § 8c zákona o rezervách, pokud v minulosti byly tvořeny opravné položky podle § 8a zákona o rezervách, s výhradou nutnosti zkoumat splnění specifických okolností každého jednotlivého případu. Nicméně i v takovém případě musí dojít k rozpuštění dříve tvořených opravných položek a následné tvorbě nových opravných položek, neuplatní se tedy analogický postup podle § 8 odst. 3 zákona o rezervách, který by dovolil pouhou transformaci natvořené opravné položky bez jejího rozpuštění.

4.2.1.5 Použití opravných položek

Daňové opravné položky „slouží ke krytí ztrát z odpisu pohledávek, k nimž jsou vytvořeny, nebo ke krytí rozdílu mezi jmenovitou hodnotou pohledávky a její pořizovací cenou sjednanou při postoupení postupníkovi.“²⁰⁵ Tento jejich účel v zásadě definuje okamžiky, kdy dochází k jejich zrušení (rozpuštění).

Zákon o rezervách stanoví obecnou povinnost zrušit natvořené opravné položky v okamžiku, kdy pominou důvody pro jejich existenci.²⁰⁶ Pod tato ustanovení lze podřadit jak zrušení opravné položky v případě odpisu či postoupení pohledávky, tj. situace, kdy daňová opravná položka splní svůj účel, jelikož v daném období ekonomicky kryje ztrátu z tohoto postoupení či odpisu, tak situace, kdy následně přestanou být splňovány zákonné podmínky pro tvorbu, resp. existenci opravné položky (např. z důvodu její úhrady dlužníkem). Výnos, resp. snížení nákladů,²⁰⁷ vzniklý v důsledku zrušení daňové opravné položky představuje zdanitelný výnos. V případě odpisu pohledávky (viz níže) je tento výnos neutralizován daňově uznatelným nákladem v podobě jmenovité hodnoty či pořizovací ceny pohledávky, v případě postoupení

²⁰⁴ Koordinační výbor Komory daňových poradců a Generálního finančního ředitelství. 375/11.07.12 *Změna tvorby opravné položky podle § 8 na tvorbu opravné položky podle § 8c.*

²⁰⁵ § 4 odst. 3 zákona o rezervách.

²⁰⁶ Ustanovení § 4 odst. 3 zákona o rezervách, které je pro opravné položky podle § 8a dublováno ještě ustanovením § 8a odst. 4 zákona o rezervách.

²⁰⁷ Účetní standard pro podnikatele 019 Náklady a výnosy bod 3.7.5. stanoví, že rozpuštění opravných položek se účtuje nikoli do výnosů, nýbrž ve prospěch nákladů (tj. jako jejich snížení), oproti tomu např. banky a finanční instituce, které účtují podle vyhlášky č. 501/2002 Sb., účtují o rozpuštění opravných položek ve prospěch výnosů.

potom daňově uznatelnou ztrátou z postoupení pohledávky za podmínek stanovených v § 24 odst. 2 písm. s) zákona o daních z příjmů.

Pro opravné položky k pohledávkám za dlužníky v insolvenčním řízení obsahuje ustanovení § 8 zákona o rezervách speciální úpravu, podle níž je poplatník povinen zrušit natvořené opravné položky v závislosti na výsledku insolvenčního řízení nebo v případě účinného popření pohledávky v rámci incidenčních sporů. Pojem výsledek insolvenčního řízení není pro účely zákona o rezervách nikde vymezen, nicméně se stejným pojmem pracuje i zákon o daních z příjmů v rámci úpravy daňové uznatelnosti odpisu pohledávky, přičemž pro tyto účely bylo toto spojení vymezeno v rámci metodické činnosti Generálního finančního ředitelství (viz kapitola 4.2.2.3). Domnívám se, že pro účely zákona o rezervách je možné z této definice vyjít, nicméně ji nelze přijmout zcela, resp. se nelze omezit pouze na ni. V praxi je nutné rozšířit množinu situací, kdy dojde k rozpuštění alespoň části natvořené opravné položky, např. o případy, kdy na základě rozvrhového usnesení je část pohledávky uspokojena. Zůstává již potom jen teoretickou otázkou, zda tuto situaci podřadit pod zrušení opravné položky v návaznosti na výsledek insolvenčního řízení podle § 8a odst. 2 zákona o rezervách, či pro pominutí důvodů pro její tvorbu podle § 4 odst. 3 zákona o rezervách. Rovněž rozpuštění opravných položek z důvodu účinného popření pohledávky není prosto výkladových nejasností, a to zejména ve vztahu k pohledávkám popřeným co do pořadí. V případě popření pohledávek co do jejich existence či výše lze poměrně jednoznačně konstatovat, že takovéto účinné popření by mělo vést k rozpuštění opravné položky. Za použití čistě jazykového výkladu by bylo možné argumentovat, že rozpuštění opravné položky způsobuje jakékoli účinné popření, tj. i popření co do pořadí. S ohledem na účel a smysl zákonné úpravy se ovšem domnívám, že popření pohledávek co do pořadí by nemělo mít za následek rozpuštění opravné položky. V tomto případě totiž je pohledávka i nadále předmětem insolvenčního řízení, pouze je změněna (zhoršena) její pozice při uspokojování pohledávek z majetkové podstaty.

Rovněž ustanovení § 8a zákona o rezervách obsahuje zvláštní úpravu týkající se zrušení opravných položek, která požaduje zrušení opravné položky, pokud

- pominou důvody pro její existenci, tj. například při úhradě dlužníkem, nebo
- se předmětná pohledávka promlčí, popřípadě
- nastanou důvody, pro něž se odpis pohledávky považuje za daňově uznatelný výdaj (náklad) podle zákona o daních z příjmů.

V případě promlčení pohledávky klesá pravděpodobnost její úhrady téměř na nulu, a je proto na místě zvážit odpis této pohledávky. Případný odpis pohledávky může být do výše natvořených opravných položek daňově uznatelným náklad (k tomu viz kapitola 4.2.2).

Důvody, kterým referuje poslední bod, jsou podrobněji rozebrány v následující kapitole. Na tomto místě považuji pouze za důležité upozornit, že k rozpuštění opravné položky by mělo dle zákona o rezervách dojít k okamžiku, kdy některý z důvodů podle § 24 odst. 2 písm. y) zákona o daních z příjmů nastane.

4.2.2 Odpis pohledávek

K odpisu pohledávek v účetnictví dochází v situaci, kdy je pohledávka prokazatelně nedobytná a neočekává se její úhrada. Oproti opravným položkám se tedy jedná o trvalou vlastnost pohledávky. Účetní standardy omezují možnost odpisu pohledávky, která je uplatňována v insolvenčním řízení. Pohledávky se odepisují na vrub nákladových účtů, představují tedy náklad. Odpis pohledávky však neznamena, že pohledávka zmizí z účetnictví úplně, i po odpisu je účetní jednotka povinna evidovat pohledávku v podrozvahové evidenci.²⁰⁸

4.2.2.1 Obecné podmínky daňové uznatelnosti odpisu pohledávky

Náklad z titulu odpisu pohledávky, resp. její jmenovitou hodnotu či pořizovací cenu u pohledávek nabytých postoupením, může být za určitých podmínek daňově uznatelným nákladem. Tyto podmínky jsou upraveny v § 24 odst. 2 písm. y) zákona

²⁰⁸ Ministerstvo financí. *Český účetní standard pro podnikatele č. 005 Opravné položky*, bod 4.4.3.

o daních z příjmů, který vymezuje sedm²⁰⁹ základních situací, kdy je možné uplatnit odpis pohledávky jako daňově uznatelný výdaj, z nichž dvě mají přímou vazbu na insolvenční řízení. Před samotným rozбором těchto situací je ale nejprve na místě vymezit charakteristiky, které musí splňovat pohledávka, aby ji bylo možné daňově odepsat. Zákon o daních z příjmů v tomto výrazně odkazuje na již výše rozebrané podmínky pro tvorbu daňových opravných položek, přičemž tyto podmínky pouze zmírňuje v bodě časového testu 18 měsíců a uplatnění pohledávek v soudním či jiném kvalifikujícím se řízení. Konkrétně jsou tedy podmínky pro daňový odpis pohledávek vymezeny takto:

- k pohledávce lze uplatňovat daňové opravné položky podle zákona o rezervách,
- k pohledávce nelze tvořit daňovou opravnou položku pouze proto, že od její splatnosti uplynulo méně než 18 měsíců nebo u pohledávek nabytých postoupením se jmenovitou hodnotou v okamžiku vzniku vyšší než 200 000 Kč proto, že nebylo zahájeno rozhodčí řízení, soudní řízení nebo správní řízení.

Výše uvedené vymezení podmínek tedy z možnosti daňově odepsat vylučuje zejména pohledávky promlčené, nejisté, pohledávky z titulu smluvní pokut a sankcí apod.²¹⁰

Situace, kdy může být odpis pohledávky posouzen jako daňově uznatelný odpis, jsou ustanovením § 24 odst. 2 písm. y) zákona o daních z příjmů vymezeny následovně:

- zrušení konkursu dlužníka soudem proto, že majetek dlužníka je zcela nepostačující, pokud byla věřitelova pohledávka přihlášena u insolvenčního soudu a měla být vypořádána z majetkové podstaty,

²⁰⁹ Ustanovení § 24 odst. 2 písm. y) zákona o daních z příjmů sice obsahuje výčet 6 situací, za sedmou situací je ovšem dle mého názoru nutné považovat případy, kdy je odpisována pohledávka, k níž byly vytvořeny daňové opravné položky.

²¹⁰ Pelc, Vladimír. *Zákon o daních z příjmů*. Vyd. 2. Praha C. H. Beck 2015, s. 618.

- na základě výsledků insolvenčního řízení dlužníka v úpadku nebo jemuž úpadek hrozí,
- úmrtí dlužníka, pokud pohledávka nemohla být uspokojena ani vymáháním na dědicích dlužníka,
- zánik dlužníka právnické osoby bez právního nástupce, pokud věřitel nebyl s původním dlužníkem spojenou osobou,
- pokud na majetek dlužníka, ke kterému se daná pohledávka váže, je uplatňována veřejná dražba, a to na základě výsledků této dražby,
- pokud je majetek dlužníka, ke kterému se daná pohledávka váže, je postižen exekucí, a to na základě výsledků provedení této exekuce,
- pokud je odpis pohledávky alespoň částečně kryt rozpuštěním natvořených daňových opravných položek, a to do výše těchto opravných položek.

Uvedené případy jsou v zákoně vymezeny jako charakteristiky dlužníka, za nímž existuje pohledávka, nikoli jako okamžiky, k nimž musí k daňově účinnému odpisu pohledávky dojít. Jsem proto přesvědčena, že by mělo být umožněno daňové zohlednění odpisu pohledávky i v obdobích následujících po období, kdy dojde k uvedeným skutečnostem. V tomto se úprava zákona o daních z příjmů odlišuje od úpravy zákona o rezervách, která s těmito okamžiky spojuje povinnost rozpustit opravné položky natvořené podle § 8a zákona o rezervách.

Z výše uvedeného výčtu s insolvenčním řízením přímo souvisí první dva body, tj. odpis pohledávky při zrušení konkursu pro nedostatek majetku dlužníka a odpis pohledávky na základě výsledků insolvenčního řízení. S insolvenčním řízením dále může nepřímo souviset i poslední z uvedených bodů, kdy je daňově uznatelný odpis kryt natvořenými opravnými položkami. Tyto tři případy budou podrobněji popsány níže.

4.2.2.2 Zrušení konkursu pro nedostatek majetku dlužníka

Insolvenční zákon v ustanovení § 308 odst. 1 písm. d) stanoví, že soud zruší i bez návrhu konkurs, vyjde-li najevo, že majetek dlužníka je zcela nepostačující pro uspokojení věřitelů. Jak výslovně specifikuje i zákonná úprava, pro tyto účely je třeba

posuzovat ne veškerý majetek dlužníka, nýbrž pouze tu část, která může být pro uspokojení věřitelů použita, tj. majetkovou podstatu. Nezbytnou podmínkou pro daňovou uznatelnost odpisu pohledávky podle § 24 odst. 2 písm. y) bod 1 zákona o daních z příjmů tedy je příslušné rozhodnutí insolvenčního soudu o zrušení konkursu.

Další podmínky pro daňově uznatelný odpis pohledávky podle tohoto ustanovení potom je její řádné přihlášení do insolvenčního řízení a charakter pohledávky, tj. pohledávka by v případě pokračování insolvenčního řízení byla uspokojována z majetkové podstaty.

4.2.2.3 Výsledek insolvenčního řízení

Pojem výsledek insolvenčního řízení je poněkud neurčitý a v minulosti mohl způsobovat jisté výkladové nejasnosti. Tyto nejasnosti přinejmenším pro nejčastější aplikační praxi odstranil výkladový pokyn Generálního finančního ředitelství D-22 k jednotnému postupu při uplatňování některých ustanovení zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, č.j. 5606/15/7100-10, ze dne 6. února 2016 (dále jen „**pokyn D-22**“)²¹¹, který definoval výsledek insolvenčního řízení jako právní moc vyjmenovaných rozhodnutí insolvenčního soudu. Těmito rozhodnutími potom jsou dle citovaného pokynu rozhodnutí o:

- zamítnutí insolvenčního návrhu pro nedostatek majetku dlužníka,
- zrušení konkursu po obdržení zprávy insolvenčního správce o splnění rozvrhového usnesení,
- splnění reorganizačního plánu,
- splnění oddlužení.

Zasadme si nyní na tento výčet do kontextu aktuálně platného a účinného znění insolvenčního zákona.

²¹¹ Pokyn D-22 měl své předchůdce v podobě pokynu Pokyn GFR č. D-6 k jednotnému postupu při uplatňování některých ustanovení zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, č. j. 32320/11-31 a dalších, které ovšem podobné vymezení výsledku insolvenčního řízení neobsahovaly.

První jmenované rozhodnutí o zamítnutí insolvenčního návrhu pro nedostatek majetku dlužníka bylo zrušeno novelou insolvenčního zákona účinnou od 1. 1. 2014²¹². Tato úprava v pokynu D-22 je tedy již obsoletní. Nicméně pro úplnost si alespoň stručně přiblížme i tento institut. Jeho praktická použitelnost byla poměrně omezená, neboť se mohl uplatnit pouze na návrh likvidátora v případě dlužníků – obchodních společností, které byly zrušeny na základě rozhodnutí soudu při splnění řady dalších podmínek (např. prověření možnosti uplatnit neplatnost nebo neúčinnost právních úkonů, majetek dle soupisu majetku nepostačující ani k úhradě nákladů insolvenčního řízení apod.) Za určitou dobu tohoto rozhodnutí lze považovat již výše uvedené zrušení konkursu, je-li majetek dlužníka zcela nepostačující pro uspokojení věřitelů.²¹³ Z důvodové zprávy²¹⁴ k novele zapovídající zamítnutí insolvenčního návrhu pro nedostatek majetku dlužníka vyplývá, že v praxi by tento institut měl být nahrazen ustanoveními o tzv. nepatrném konkursu (§ 314 a § 315 insolvenčního zákona). Obavy o hrazení nákladů insolvenčního řízení státem i v případech zcela nedostatečného majetku dlužníka důvodová zpráva odmítá poukazem na institut záloh na náklady insolvenčního řízení. Podle ní *„zaplatí-li insolvenční navrhovatel zálohu na náklady insolvenčního řízení, má právo požadovat, aby při splnění zákonných předpokladů bylo vydáno rozhodnutí o úpadku dlužníka s tím, že tato záloha bude v další fázi řízení spotřebována především na prověření majetkových poměrů dlužníka též z hlediska institutů odporovatelnosti, neúčinnosti a neplatnosti právních úkonů“*²¹⁵

Další tři rozhodnutí definovaná pokynem D-22 jako výsledek insolvenčního řízení mají společné to, že se jedná o primárně sledovaná rozhodnutí podle jednotlivých způsobů řešení úpadku, jelikož jsou podmíněna naplněním cíle vybraného způsobu řešení úpadku.

²¹² Zákon č. 249/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů.

²¹³ Hásová, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. Vyd. 1. Praha, C. H. Beck, 2014, s. 1226.

²¹⁴ Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů.*

²¹⁵ Tamtéž.

Rozhodnutí o zrušení konkursu po obdržení zprávy insolvenčního správce o splnění rozvrhového usnesení podle ustanovení § 308 odst. 1 písm. c) insolvenčního zákona může být vydáno, pokud jsou jednotlivým věřitelům vyplaceny peněžité částky, které na ně podle tohoto usnesení připadají. Právě takto dochází k naplnění účelu a cíle insolvenčního řízení, jakož i smyslu prohlášení konkursu.²¹⁶

Obdobně v případě rozhodnutí o splnění reorganizačního plánu podle § 364 odst. 2 insolvenčního zákona či rozhodnutí o splnění oddlužení podle § 413 insolvenčního zákona je naplněn cíl příslušného způsobu řešení úpadku. Pro tato rozhodnutí je specifické, že v zásadě absentuje aktivní rozhodovací činnost soudu, neboť soud těmito rozhodnutími pouze bere na vědomí skutečnost, že došlo ke splnění alespoň podstatných částí reorganizačního plánu či ke splnění oddlužení.

Zařazení určitého vymezení pojmu výsledek insolvenčního řízení ve výkladovém pokynu D-22 považují za krok správným směrem, neboť usnadňuje poplatníkům a do jisté míry i správcům daně orientaci v pro ně jinak často neznámém insolvenčním řízení. Jak již bylo uvedeno výše, na tomto místě podrobněji analyzovaná definice zákonného pojmu výsledek insolvenčního řízení není upravena v žádném obecně závazném právním předpisu, nýbrž v pokynu Generálního finančního ředitelství, jehož postavení v hierarchii právním norem a míru závaznosti považují za důležité přiblížit.

Normativní silou publikovaných pokynů Generálního finančního ředitelství, resp. dříve pokynů Ministerstva financí (odbornou veřejností rovněž někdy označované jako *pokyny rady D*), se v minulosti zabýval i Nejvyšší správní soud. Ve svém rozsudku ze dne 28. dubna 2005 č. j. 2 Ans 1/2005-57 se zabýval závazností pokynu D – 144 o stanovení lhůt pro uzavření vytýkácího řízení, tedy pokynu spíše procesního charakteru. Nejvyšší správní soud sice konstatoval, že pokyn jako vnitřní předpisy není obecně závazným právním předpisem a „nemůže upravovat práva a povinnosti soukromých osob, nýbrž může toliko ukládat úkoly osobám podléhajícím řídicí pravomoci toho, kdo vnitřní předpis vydává. Uvedený vnitřní předpis však není pro

²¹⁶ Hásová, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. Vyd. 1. Praha, C. H. Beck, 2014, s. 1026.

soukromé osoby, jichž se činnost finančních úřadů dotýká, tj. pro daňové subjekty, bez právního významu.²¹⁷ Nejvyšší správní soud dále judikoval, že pokud se na základě takového pokynu vytvoří správní praxe, “*správní orgán se od ní nemůže v jednotlivém případě odchýlit, neboť takový jeho postup by byl libovůlí, která je v právním státě (viz čl. 1 odst. 1 Ústavy) nepřipustná.*“²¹⁸ Nejvyšší správní soud potvrdil rozhodnutím ze dne 5. prosince 2013 č. j. 9 Afs 98/2013-31 aplikovatelnost tohoto výkladu výslovně i ve vztahu k hmotněprávním pokynům vykládajícím ustanovení zákona o daních z příjmů, konkrétně k pokynu D-300 k jednotnému postupu při uplatňování některých ustanovení zákona č. 586/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, který je jedním z předchůdců pokynu D-22.

4.2.2.4 Odpis pohledávky krytý opravnými položkami podle zákona o rezervách

Zákon o daních z příjmů rovněž umožňuje uznat jako daňově uznatelný náklad odpis pohledávky do výše kryté použitím opravné položky vytvořené podle zákona o rezervách. V tomto případě dochází k transformaci dočasného snížení hodnoty pohledávky, které je daňově relevantní, v trvalý stav.

Odpis pohledávky krytý daňovými opravnými položkami je tedy v celkovém pohledu daňově neutrální. Jak již bylo uvedeno výše, při odpisu pohledávky je nutno natvořené opravné položky rozpustit, což v případě opravných položek podle zákona o rezervách vede ke vzniku zdanitelného výnosu. Tento zdanitelný výnos je potom kompenzován odepsanou hodnotou pohledávky, která je na základě § 24 odst. 2 písm. y) zákona o daních z příjmů daňově uznatelnou položkou.

4.2.2.5 Přejídná ustanovení k § 24 odst. 2 písm. y) zákona o daních z příjmů

Jelikož k odpisu pohledávek obvykle dochází až se značným časovým odstupem oproti jejich vzniku a splatnosti, je pro správnou aplikaci příslušné zákonné úpravy zásadní analyzovat rovněž přejídná ustanovení.

V minulosti došlo hned k několika významným novelám podmínek pro daňovou uznatelnost odpisu pohledávky při odpisu. Dvě z těchto novel přinesly natolik zásadní

²¹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 2 Ans 1/2005-57 ze dne 28. dubna 2005.

²¹⁸ Tamtéž.

změnu podmínek, že bylo zákonodárcem stanoveno, že na pohledávky vzniklé před účinnosti nové právní úpravy se uplatní dosavadní režim. Konkrétně se jedná o novelu k 1. lednu 2004²¹⁹ a o deset let pozdější novelu k 1. lednu 2014²²⁰.

S ohledem na nestandardní souběh přechodných ustanovení vyvstala v aplikační praxi otázka, za jakých podmínek lze daňově odepisovat pohledávky vzniklé do konce roku 2003. Touto otázkou se rovněž zabýval příspěvek projednávaný na koordinačním výboru zástupců Komory daňových poradců a Generálního finančního ředitelství 441/17.12.14 Výklad přechodného ustanovení k § 24 odst. 2 písm. y) zákonného opatření Senátu č. 344/2013 Sb., který uzavřel, že „*přechodné ustanovení zákonného opatření Senátu k novelizaci § 24 odst. 2 písm. y) by nijak nemělo měnit původní režim odpisu pohledávek, tj. u odpisu pohledávek vzniklých do konce roku 2003 se bude i nadále uplatňovat znění § 24 odst. 2 písm. y) účinné do konce roku 2003*“.

²¹⁹ Zákon č. 438/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

²²⁰ Zákonné opatření Senátu č. 344/2013 Sb., o změně daňových zákonů v souvislosti s rekonstrukcí soukromého práva a o změně některých zákonů.

5 Vybrané aspekty daně z přidané hodnoty

Hlavním hmotněprávním styčným bodem mezi daní z přidané hodnoty a insolvenčním řízením je problematika opravy výše daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení, které bude věnována převážná část této kapitoly. Úpadek dlužníka dále definuje délku jeho zdaňovacího období.

Okrajově bude pojednáno rovněž o dopadu insolvenčního řízení na případnou DPH skupinu, jíž by byl dlužník v úpadku členem.

Případné insolvenční řízení ovšem může ovlivnit i některé instituty, u kterých to není na první pohled patrné, např. problematiku ručení příjemce zdanitelného plnění. Nutno podotknout, že dopad insolvenčního řízení do těchto oblastí je ovšem nejednoznačná. Úvahám na toto téma se tato kapitola bude rovněž věnovat.

5.1 Oprava výše daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení podle § 44 zákona o DPH

Problematika opravy výše daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení se velice úzce dotýká jak osoby dlužníka, tak zejména věřitelů. Jelikož oprava výše daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení je zákonem konstruována jako možnost daná věřitelům, na jejíž využití navazují související povinnosti dlužníka, nebude tato kapitola členěna z perspektivy dlužníka a následně věřitele. O institutu opravy výše daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení bude pojednáno komplexně, a to včetně zpětného pohledu na vývoj této úpravy a její stručná komparace s režimy vybraných evropských států.

5.1.1 Současné podmínky pro provedení opravy výše daně

Zákon o DPH umožňuje věřitelům za určitých podmínek provést úpravu výše daně na výstupu z plnění, které nebylo uhrazeno, pokud byl na majetek dlužníka prohlášen konkurs. Tato právní úprava obsažená v § 44 zákona o DPH využívá možnosti dané zejména čl. 185 Směrnice Rady 2006/112/ES ze dne 28. listopadu 2006 o společném systému daně z přidané hodnoty (dále jen „**směrnice o DPH**“), který umožňuje členským státům vyžadovat opravu u plnění, která zůstala zcela nebo zčásti nezaplacena. Možnost provést opravu výše daně na výstupu u pohledávek za dlužníky

v insolvenčním řízení byla do zákona o DPH zavedena novelou účinnou k 1. dubnu 2011²²¹. Dle důvodové zprávy²²² se jednalo o protikrizové opatření reagující na tehdejší ekonomickou situaci. Snahou bylo „pomoci firmám, jejichž cash-flow snižují nedobytné pohledávky za podniky v platební neschopnosti“.

Podmínky pro provedení úpravy výše daně jsou v zákoně vyjádřeny kombinací výčtu podmínek a definice pojmu dlužník a věřitel pro účely zákona o DPH. S ohledem na možnou záměnu těchto pojmů s jejich obecnějším ekvivalentem v insolvenčním řízení se pokusím extrahovat podmínky pro opravu výše daně

- věřitel i dlužník jsou plátcí DPH,
- věřitel uskutečnil pro dlužníka zdanitelné plnění, z kterého mu vznikla povinnost přiznat daň na výstupu,
- dlužník se nachází v insolvenčním řízení a na jeho majetek byl prohlášen konkurs,
- věřitel a dlužník nejsou a v době vzniku pohledávky nebyly
 - kapitálově spojenými osobami, přičemž pro účely úpravy základu daně je limitní výše podílu 25 %,
 - osobami blízkými nebo
 - společníky téže společnosti,
- pohledávka z tohoto plnění vznikla v období končícím 6 měsíců před rozhodnutím o úpadku,
- pohledávka z titulu tohoto plnění nezanikla (tj. nebyla zaplácena, ani nezanikla jiným způsobem, např. zápočtem),
- pohledávka byla věřitelem řádně přihlášena do insolvenčního řízení, byla zjištěna a v řízení se k ní přihlíží,
- věřitel doručil dlužníkovi daňový doklad s předepsanými náležitostmi.²²³

²²¹ Zákon č. 47/2011 Sb., kterým se mění zákon 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů.

²²² Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 47/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů.*

²²³ § 44 odst. 1 zákona o DPH.

Na opravu výše daně za dlužníky v insolvenčním řízení, či přesněji za dlužníky v konkursu, se uplatní sazba daně a v případě cizoměnových pohledávek i přepočítací kurz použitý u původního plnění.

Náležitosti daňového dokladu, jehož doručení dlužníkovi je nezbytnou podmínkou pro provedení opravy výše daně, jsou vymezeny v § 46 zákona o DPH. Nad rámec identifikace zúčastněných stran, tj. věřitele a dlužníka, a původního plnění (včetně odkazu na původní doklad, celkovou výši dlužné částky apod.) musí takový doklad obsahovat především spisovou značku insolvenčního řízení a odkaz na příslušné ustanovení tohoto zákona, podle kterého je oprava výše daně provedena.

5.1.2 Oprava výše daně věřitelem

Při splnění výše uvedených podmínek může věřitel provést úpravu výše daně na výstupu nejpozději do tří let od konce zdaňovacího období, kdy došlo k původnímu plnění. Z časového hlediska jsou pro možnost úpravy klíčové tedy dva okamžiky, a to datum doručení daňového dokladu podle § 46 zákona o DPH a zdaňovací období původního plnění. Celková délka lhůty pro provedení opravy daně se liší v závislosti na délce zdaňovacího období konkrétního plátce, tj. zda je věřitel plátce s měsíčním či čtvrtletním zdaňovacím obdobím.²²⁴

Věřitel provádí úpravu výše daně, tj. snížení své daně na výstupu v řádném daňovém přiznání, a to na řádku 33. Povinnou přílohou daňového přiznání, v němž je tato úprava provedena, jsou kopie všech vystavených daňových dokladů, u kterých byla oprava výše daně provedena, tj. původních dokladů za uskutečněná plnění, nikoli daňových dokladů podle § 46 zákona o DPH.²²⁵ Evidence pro účely daně z přidané hodnoty musí nad rámec standardních náležitostí obsahovat ještě

- identifikaci dlužníka (firmu či jméno a daňové identifikační číslo),
- evidenční číslo původně vystaveného daňového dokladu,
- evidenční číslo daňového dokladu vystaveného podle § 46 odst. 1 a
- výši opravy daně na výstupu.

²²⁴ Drábová, Milena – Holubová, Olga – Tomíček, Milan. *Zákon o dani z přidané hodnoty Komentář*, Praha, 2015, s. 382.

²²⁵ *Tamtéž*.

Věřitel v neposlední řadě zohlední provedenou opravu výše daně v kontrolním hlášení, a to konkrétně v oddílu A. 4. - *Uskutečněná zdanitelná plnění a přijaté úplaty s povinností přiznat daň dle § 108 odst. 1 písm. a) s hodnotou nad 10.000,- Kč včetně daně a všechny provedené opravy podle § 44 bez ohledu na limit.*²²⁶

V souvislosti s provedenou opravou výše daně vyvstává otázka, jak tuto opravu zohlednit v účetnictví. Účetní legislativa tuto problematiku výslovně neřeší. Z pohledu soukromoprávního vztahu mezi dlužníkem a věřitelem ovšem nedochází k žádné změně, proto by se zaúčtování nemělo jakkoli dotknout samotné pohledávky. Oprava daně, tj. snížení daně na výstupu, se dle aktuálních výkladů účtuje prostřednictvím příslušného účtu v účtové skupině 34 - Zúčtování daní a dotací souvztažně s příslušným účtem v účtové skupině 64 - Jiné provozní výnosy. Z pohledu daně z příjmů právnických osob potom opravené DPH, resp. hodnota snížení, představují zdanitelný výnos.²²⁷

5.1.3 Oprava výše daně dlužníkem

Vzhledem k zachování neutrality DPH, souvisí s možností snížení DPH věřitele na výstupu paralelní povinnost dlužníka snížit daň na vstupu u přijatého plnění, které bylo předmět opravy výše daně. Tuto opravu výše daně na vstupu u přijatého zdanitelného plnění je dlužník povinen provést ve zdaňovacím období, v němž byly splněny příslušné podmínky²²⁸, tj. především v tom, kdy mu byl doručen příslušný daňový doklad vystavený věřitelem.

Dlužník tuto úpravu zohledňuje na řádku 34 daňového přiznání a zároveň v oddílu B. 2. - *Přijatá zdanitelná plnění a poskytnuté úplaty, u kterých příjemce uplatňuje nárok na odpočet daně dle § 73 odst. 1 písm. a) s hodnotou nad 10.000,- Kč včetně daně a všechny přijaté opravy podle § 44 bez ohledu na limit.*

Dlužník provedenou opravu výše DPH zaúčtuje jako náklad v účtové skupině 54 - Jiné provozní náklady souvztažně s příslušným účtem v účtové skupině 34 - Zúčtování

²²⁶ Ministerstvo financí. *Vzorový formulář kontrolního hlášení*. [online]. Finanční správa, [cit. 18.9.2016]. Dostupné: <http://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/d-seznam-dani/Vzorovy-formular-kontrolniho-hlaseni-DPH.pdf>

²²⁷ Koordinační výbor Komory daňových poradců a Generálního finančního ředitelství. 326/23.02.11 - *Způsob účtování opravy daně z přidané hodnoty u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení*.

²²⁸ § 44 odst. 5 zákona o DPH.

daní a dotací. Z pohledu daně z příjmů lze potom zaúčtované snížení DPH na vstupu zohlednit jako daňově uznatelný výdaj.²²⁹

Z pohledu uspokojování pohledávek je potom nutno podotknout, že opravená výše DPH představuje jako daňová povinnost vzniklá až po rozhodnutí o úpadku pohledávku za majetkovou podstatou²³⁰. Tím je do značné míry zajištěno její uspokojení a tedy neutralita celého konceptu opravy výše daně za dlužníky v insolvenčním řízení z pohledu státního rozpočtu.²³¹ Pro úplnost připomínám, že v minulosti nebyla tato problematika zcela jednoznačná a byla předmětem řady akademických i incidenčních sporů. Do novely insolvenčního zákona k 1. lednu 2014, která tuto otázku jednoznačně uzavřela, panoval rozpor mezi názorem Generálního finančního ředitelství²³² a Expertní pracovní skupiny pro insolvenční právo při Ministerstvu spravedlnosti²³³. Generální finanční ředitelství pokládalo daňovou povinností dlužníka v úpadku z titulu provedené opravy dle § 44 zákona o DPH za pohledávku za majetkovou podstatou, zatímco Expertní skupina byla přesvědčena, že tato daňová pohledávka „*není pohledávkou za majetkovou podstatou. Tato pohledávka se v průběhu insolvenčního řízení neuspokojuje.*“²³⁴

5.1.4 Následné změny pohledávky

Stav neuhrazené pohledávky nemusí být a obvykle nebývá v průběhu insolvenčního řízení, resp. konkursu neměnný, ostatně to ani není jeho cílem. Typicky dochází k alespoň částečnému uspokojení pohledávky. Vyloučeno není ani postoupení pohledávky. Tyto události potom mají i dopad na již provedenou opravu výše DPH.

Zákon o DPH předvídá hned tři události, se kterými spojuje povinnost věřitele zpátky zvýšit daň na vstupu, konkrétně se jedná o

²²⁹ Koordinační výbor Komory daňových poradců a Generálního finančního ředitelství. 326/23.02.11 - *Způsob účtování opravy daně z přidané hodnoty u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení.*

²³⁰ § 168 odst. 2 písm. e) insolvenčního zákona.

²³¹ Ministerstvo financí. *Informace GFR k aplikaci § 44 ZDPH - Oprava výše daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení.* [online]. Finanční správa, [cit. 18.9.2016]. Dostupné z: http://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/d-seznam-dani/2011_Informace_GFR_aplikace_44_ZDPH.PDF.

²³² Tamtéž.

²³³ Ministerstvo spravedlnosti. *Výkladové stanovisko č. 6 ze zasedání Expertní pracovní skupiny pro insolvenční právo při Ministerstvu spravedlnosti ze dne 4. října 2011.*

²³⁴ Tamtéž.

- plné či částečné uspokojení pohledávky,
- postoupení pohledávky a
- zrušení registrace věřitele.

V případě alespoň částečného uspokojení pohledávky je věřitel povinen přiznat z přijaté úplaty ke dni uspokojení pohledávky DPH. Efektivně tedy dochází k tomu, že oprava daně je následně narovnána tak, aby odpovídala skutečně nezaplacené hodnotě plnění. Ve lhůtě 15 dnů ode dne přijetí úplaty musí rovněž vystavit daňový doklad. Dlužník si je potom na základě tohoto daňového dokladu uplatnit nárok na odpočet.²³⁵

V případě postoupení pohledávky a zrušení registrace, dochází u věřitele ke zvýšení daně na výstupu v hodnotě celé provedené opravy výše DPH případně snížené o daň přiznanou v souvislosti s částečným uspokojením pohledávky. Daň je zvyšována ke dni postoupení pohledávky, resp. v daňovém přiznání za poslední zdaňovací období před zrušením registrace. V těchto případech nevystavuje věřitel daňové doklady, pouze oznamuje příslušnou skutečnost věřiteli. Toto oznámení musí obsahovat číslo daňového dokladu, na jehož základě k původní opravě DPH došlo. Dlužník si může uplatnit nárok na odpočet DPH v tom období, kdy mu bylo příslušné oznámení doručeno.

5.1.5 Vývoj výkladů právní úpravy

Podmínky pro provedení úpravy výše daně, jak byly popsány v kapitole 5.1.1, jsou účinné od 29. července 2016, tj. od účinnosti novely provedené zákonem č. 243/2016 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím celního zákona. Podmínky pro provedení úpravy výše daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení ovšem prodělaly v minulosti poměrně bouřlivý vývoj, který se do značné míry nesl v duchu protichůdného výkladu finanční správy a Nejvyššího správního soudu. Ústředním bodem bylo vymezení pohledávek, u kterých lze opravu výše daně uplatnit, a to hned ve dvou oblastech:

- možnost provádět opravy u zdanitelných plnění, která nastala před účinností novely, tj. před 1. dubnem 2011,
- požadované stáří pohledávky v okamžiku rozhodnutí o úpadku.

²³⁵ § 44 odst. 6 zákona o DPH.

5.1.5.1 Intertemporální účinky právní úpravy

Jak již bylo uvedeno výše, možnost provést opravu výše daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení byla do zákona o DPH zavedena novelou účinnou k 1. dubnu 2011²³⁶. Tato novela k aplikaci nově zavedené možnosti neobsahovala žádné specifické přechodné ustanovení, které by vymezovalo časové účinky této právní úpravy. Bylo tedy nutné aplikovat obecné přechodné ustanovení,²³⁷ podle kterého na zdaňovací období před dubnem 2011 použije dosavadní právní úprava. Toto obecné přechodného ustanovení ovšem nedávalo odpověď na otázku, zda lze možnost opravy výše daně využít i u pohledávek vzniklých před 1. dubnem 2011.

Generální finanční ředitelství na tuto výkladovou nejasnost reagovalo zveřejněním Informace k aplikaci § 44 zákona o DPH²³⁸. Tato informace mimo jiné výslovně potvrzovala, že možnost provést úpravu základu daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení lze využít i pro plnění poskytnutá a pohledávky vzniklé před 1. dubnem 2011. Hlavním argumentem byla právě skutečnost, že opravy výše daně představují samostatné zdanitelné plnění, na které se použije obecný režim přechodných ustanovení, tj., že nová právní úprava se uplatní od 1. dubna 2011. Informace zveřejněná Generálním finančním ředitelstvím samozřejmě není závazným právním předpisem, nicméně nelze jí upřít značnou praktickou výkladovou závaznost. Ve vztahu k orgánům finanční správy ji lze považovat za interní instrukci, obdobně jako výkladové pokyny, která u daňových poplatníků vyvolává zcela legitimní očekávání, že dle ní bude postupováno.

Problematika se dva roky po účinnosti nové právní úpravy dostala až k Nejvyššímu správnímu soudu, který pro mnohé překvapivě posoudil věc zcela opačně. Ve svém rozsudku ze dne 11. dubna 2013 č. j. 9 Afs 69/2012-47 Nejvyšší správní soud uzavřel, že „oprávnění věřitelů snížit daň z přidané hodnoty na výstupu o částky

²³⁶ Zákon č. 47/2011 Sb., kterým se mění zákon 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů.

²³⁷ Čl. II zákona č. 47/2011 Sb., kterým se mění zákon 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů.

²³⁸ Generální finanční ředitelství. *Informace Generálního finančního ředitelství k aplikaci § 44 ZDPH – Oprava výše daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení čj. 23024/11-3210-010165* [online] [cit. 28. 9. 2016] Dostupný z: http://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/d-seznam-dani/2011_Informace_GFR_aplikace_44_ZDPH.PDF.

odpovídající neuhrazeným pohledávkám za dlužníky v úpadku lze uplatnit za splnění dalších zákonem stanovených podmínek pouze u zdanitelných plnění poskytnutých nejdříve ke dni 1. 4. 2011.“ V posuzovaném případě se jednalo o opravu výše daně na straně dlužníka. Společnosti ČKD Kutná Hora a. s. jako dlužník odmítla akceptovat opravné daňové doklady na snížení daně u pohledávek vzniklých v roce 2009 podle § 44 zákona o DPH, které jí doručili její věřitelé, s argumentem, že dle jejího názoru není oprava základu daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení možná u plnění poskytnutých před 1. dubnem 2011. Finanční úřad následně doměřil na základě doručených opravných daňových dokladů věřitelů daň a související penále, proti čemuž se společnost bránila. Nejvyšší správní soud potvrdil stanovisko Krajského soudu, který dal společnosti za pravdu. Dle jejich názoru oprávnění podle § 44 zákona o DPH není ničím jiným než právem věřitele snížit daň na výstupu, která byla uplatněna v souvislosti s v minulosti poskytnutým plněním. Soudy odmítli, že by tato úprava měla stejnou povahu jako povinnost odvést daň při uskutečnění plnění. Oprávnění věřitele provést opravu daně na výstupu již uskutečněného plnění je dle jejich názoru právem nutně souvisejícím s již uplatněnou daní. Na tom nemůže nic změnit skutečnost, že samotné provedení je ze zákona považováno za samostatné plnění.²³⁹

Na aktuální vývoj judikatury zareagovalo ještě v dubnu 2013 Generální finanční ředitelství. Dodatkem č. 1 k Informaci GFŘ č. j. 23024/11-3210-010165 ze dne 22. 7. 2011 k aplikaci § 44 ZDPH – Oprava výše daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení²⁴⁰ upravilo výše zmíněnou informaci tak, aby reflektovala závěry Nejvyššího správního soudu, nově tedy i veřejně dostupné výklady Generálního finančního ředitelství uváděly, že opravu výše daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení lze využít až u plnění poskytnutých po 1. dubnu 2011.

Takto radikální změna aplikovaného přístupu ovšem způsobila řadu problémů a zejména nejistotu věřitelům, kteří v období před vydáním rozhodnutí Nejvyššího správního soudu provedli opravu daně na výstupu u plnění poskytnutých před

²³⁹ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 9 Afs 69/2012-47 ze dne 11. dubna 2013

²⁴⁰ Generální finanční ředitelství. *Dodatek č. 1 k Informaci GFŘ č. j. 23024/11-3210-010165 ze dne 22. 7. 2011 k aplikaci § 44 ZDPH – Oprava výše daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení.* [online] [cit. 28. 9. 2016] Dostupné na: http://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/d-seznam-dani/2013_Dodatek_1_Informace_GFŘ_aplikace_44.pdf

1. dubnem 2011. V řadě případů totiž mohl být jejich nárok na snížení daně na výstupu zpětně zpochybněn. Jedním z takovýchto případů se zabýval i Nejvyšší správní soud. V posuzovaném případě se jednalo o spor společnosti CEREP A, a. s. s finančním úřadem ohledně výkladu požadovaného stáří pohledávky ve vztahu k insolvenčnímu řízení. Krajský soud se ovšem nejprve odmítl touto problematikou zabývat a odepřel společnosti CEREP A, a. s. jako věřiteli nárok na snížení daně na výstupu, jelikož se jednalo o pohledávky vzniklé před 1. dubnem 2011 s odkazem na výše uvedený judikát. Nejvyšší správní soud tento přístup odmítl. V případě opravy výše daně provedené věřitelem celou věc uzavřel ve prospěch plátců, kteří postupovali v souladu s prezentovanými výklady Generálního finančního ředitelství, když judikoval: *„Snížil-li plátce daně z přidané hodnoty daň na výstupu o částky odpovídající neuhrazeným pohledávkám za dlužníky v úpadku (§ 44 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty) v souladu s Metodickou informací Generálního finančního ředitelství ze dne 22. 7. 2011, čj. 23024/11-3210-010165, i u pohledávek vzniklých ze zdanitelných plnění uskutečněných před 1. 4. 2011, je až do oznámení změny dosud uplatňovaného výkladu (26. 4. 2013), za splnění ostatních zákonem stanovených podmínek, chráněn oprávněnou důvěrou v to, že se postupem souladným s touto informací nedopouští žádného nezákonného jednání.“*²⁴¹

Výsledkem výše popsaného nesouladu výkladu zastávaného Generálním finančním ředitelstvím a Nejvyšším správním soudem tedy po dobu dvou let byla možnost věřitelů provést opravu výše daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení, aniž by tito dlužníci měli povinnost paralelního snížení daně na vstupu. Tento stav zajisté nebyl zákonodárcem zamýšlen. I přes dočasný negativní dopad do státního rozpočtu a porušení neutrality DPH jsem ovšem přesvědčena, že Nejvyšší správní soud postupoval správně, pokud potvrdil oprávněnost oprav provedených na základě prezentovaného stanoviska Generálního finančního ředitelství. Výsledný nesoulad lze dle mého názoru přičítat pouze na vrub nedůsledné práci zákonodárce, kterou se snažilo překlenout Generální finanční ředitelství výkladem.

²⁴¹ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 9 Afs 66/2013 – 35 ze dne 26. března 2014.

5.1.5.2 Vymezení období vzniku pohledávek

Původní znění § 44 zákona o DPH umožňovalo provést úpravu daně u pohledávky, „*kteřá vznikla nejpozději 6 měsíců před rozhodnutím soudu o úpadku*“. Tato formulace nabízí z jazykového pohledu dva možné výklady, a to:

- pohledávka musí být v okamžiku rozhodnutí o úpadku starší než 6 měsíců,
- pohledávka musí být v okamžiku rozhodnutí o úpadku mladší než 6 měsíců.

Daňová správa v tomto případě zastávala první uvedený výklad, tj. umožňovala opravu výše daně u pohledávek, které vznikly od blíže neurčeného okamžiku v minulosti do 6 měsíců před rozhodnutím insolvenčního soudu o úpadku. Naopak nebylo dle jejího názoru možné provádět opravu výše daně u pohledávek vzniklých krátce před rozhodnutím o úpadku. Tento výklad ovšem nebyl oficiálně prezentován formou informace Generálního finančního ředitelství.

Jak již bylo naznačeno výše, společnost CEREPA, a. s. byla naopak přesvědčena, že opravu je možná provádět u pohledávek vzniklých těsně před rozhodnutím o úpadku. Příklad se tedy dostal k Nejvyššímu správnímu soudu znovu, který rozhodl, že „*oprávnění věřitelů snížit daň z přidané hodnoty na výstupu o částky odpovídající neuhrazeným pohledávkám za dlužníky v úpadku (§ 44 odst. 1 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty) lze uplatnit za splnění dalších zákonem stanovených podmínek pouze u pohledávek, které vznikly nejvýše 6 měsíců před rozhodnutím soudu o úpadku*²⁴² Nejvyšší správní soud se tedy i v tomto případě neshodoval s názory daňové správy a odmítl jakoukoli její argumentaci zavedenou správní praxí, té se totiž může dovolávat pouze daňový orgán nikoliv však správce daně. Nejvyšší správní soud potvrdil, že v dané věci existují dva možné rovnocenné právní výklady, nicméně nelze použít zásadu v pochybnostech ve prospěch daňového subjektu, jelikož v daném případě neexistuje jeden výklad ve prospěch všech daňových subjektů. Konečný verdikt na téma požadovaného stáří pohledávek v okamžiku rozhodnutí o úpadku nakonec Nejvyšší správní soud založil na důvodové zprávě, která „*zdůrazňuje, že se jedná o předinsolvenční pohledávky a výslovně uvádí, že pokud se*

²⁴² Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 9 Afs 170/2014-42 ze dne 10. prosince 2014.

navrhované opatření osvědčí, může dojít k jeho případnému rozšíření.“ K tomu poměrně logicky konstatoval, že „nezaplacení pohledávek, které vznikly v období časově značně předcházejícímu úpadku (při výkladu zastávaném stěžovatelem dokonce tři roky před prohlášením soudu o úpadku dlužné společnosti, (...)) mohlo být ovlivněno zcela jinými faktory, než budoucím úpadkem dlužníka. Takové pohledávky lze jen těžko označit za předinsolvenční, tedy pohledávky, jejichž nezaplacení je současně spojeno s úpadkem dlužníka.“

Jak napovídají výše popsané aktuální podmínky pro provedení úpravy daně, Ministerstvo financí se s výkladem Nejvyššího správního soudu neshodlo a do budoucna odstranilo pochybnosti v této oblasti novou zákonnou úpravu, která již jednoznačně stanoví, že opravy lze provádět u pohledávek, které jsou v době rozhodnutí o úpadku starší než 6 měsíců.

Souhlasím, že argumentace ohledně předinsolvenčních pohledávek, o kterou se opírá rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, je logická. Nicméně jakákoli takto radikální změna právního výkladu po více než 3 letech přináší značnou nejistotu daňových poplatníků. Věřím, že v případě sporu o možnost věřitelů provést opravu výše daně u pohledávek starších než 6 měsíců v době rozhodnutí o úpadku v souladu s ustálenou správní praxí v období let 2011 až 2014 by Nejvyšší správní soud obdobně jako v případě intertemporálních účinků této úpravy potvrdil, že jejich právo provést tuto opravu je chráněno legitimním očekáváním a zavedenou správní praxí.

Co ovšem lze hodnotit jedině negativně je mezidobí od konce roku 2014, kdy byl zveřejněn diskutovaný rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 9 Afs 170/2014, a červencem 2016, kdy nabyla účinnosti novela zákona o DPH, která upravila tuto problematiku jednoznačně. Jak mohli postupovat věřitelé v tomto mezidobí? Chrání ustálená správní praxe jejich nárok na snížení daně na vstupu u pohledávek starších než 6 měsíců v době rozhodnutí o úpadku? Zajišťuje jim rozsudek Nejvyššího správního soudu možnost provést tutéž opravu výše daně u pohledávek mladších? A jak je tomu u dlužníků? Zakládá jim nový výklad založený judikaturou Nejvyššího správního soudu povinnost snížit daň na vstupu nebo je naopak ochrání zavedená správní praxe, jako tomu bylo u věřitelů v případě oprav výše daně u plnění poskytnutých před 1. dubnem 2011? Odpovědi na tyto otázky přinese možná až budoucí rozhodovací praxe soudů.

Osobně jsem ovšem přesvědčena, že v případě takto chaotického stavu, by měla být zajištěna maximální možná ochrana věřitelů i dlužníků. Jsem si vědoma toho, že tento přístup by vedl v zásadě k rezignaci na jakoukoli podmínku staří pohledávky v době rozhodnutí o úpadku. Ruku v ruce s tím by byla popřena zásada neutrality, neboť by bylo umožněno provést opravu výše daně věřitelům v zásadě u všech pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení, ovšem dlužníci by neměli povinnost zrcadlově snížit svou daň na vstupu. Nicméně jakýkoli jiný přístup by vážně poškodil dobrou víru a legitimní očekávání daňových subjektů, které by v tomto případě měl ustoupit zájem státu na efektivním výběru daní a zachování neutrality.

5.1.6 Komparace s právní úpravou v jiných členských státech

Úprava DPH je jednou z harmonizovaných daní v rámci Evropské Unie. Jak již bylo uvedeno výše, Směrnice o DPH dává členským státům možnost, nikoli povinnost, implementovat opravu výše daně u nezaplacených pohledávek. S tím souvisí rovněž značná volnost ve způsobu a podmínkách této úpravy. Následující podkapitola se pokusí ve stručnosti přiblížit možnosti úpravy daně u nezaplacených pohledávek ve vybraných členských státech, a to konkrétně ve dvou sousedních státech, Slovensku a Německu, a dále ve Španělsku a Velké Británii.

5.1.6.1 Slovensko

Slovensko nevyužilo možnosti dané Směrnicí o DPH a v lokální legislativě²⁴³ neumožňuje provádět opravu výše DPH u nezaplacených pohledávek.

5.1.6.2 Německo

Německo umožňuje provedení opravy výše DPH u nezaplacených pohledávek. Tato úprava je zakotvena v § 17 německého zákona o DPH (Umsatzsteuergesetz),²⁴⁴ který umožňuje provést věřiteli úpravu výše DPH na výstupu, pokud je pohledávka vzniklá z titulu zdanitelného plnění nedobytná. Německý mechanismus úpravy výše DPH je v těchto případech poměrně jednoduchý a nevyžaduje využití žádný specifických oznámení či soukromoprávních možností uplatnění pohledávek. Postačuje,

²⁴³ Zákon č. 222/2004 Z. z., o dani z pridanej hodnoty.

²⁴⁴ Umsatzsteuergesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 21. Februar 2005 (BGBl. I S. 386).

pokud má věřitel dostatečný důkaz, že pohledávka nebude zcela nebo zčásti zaplacená. Zákonná úprava nenabízí žádnou bližší definici či vodítko, kdy je tato podmínka splněna. V praxi je tedy nutno posuzovat každou pohledávku individuálně. V případě následného zaplacení části pohledávky, u níž byla uplatněna možnost opravy výše DPH, je věřitel následně povinen uhrazenou částku zpětně odpovídajícím způsobem dodat.

5.1.6.3 Španělsko

Rovněž Španělsko umožňuje věřitelům provést opravu výše DPH u nezaplacených pohledávek. Čl. 80 španělského zákona o DPH (Ley del Impuesto sobre el Valor Añadido)²⁴⁵ umožňuje věřitelům snížit DPH na výstupu u pohledávek, které jsou zcela nebo zčásti nedobytné při splnění následujících podmínek:

- pohledávka je po splatnosti déle než 1 rok (resp. 6 měsíců u podnikatelů dosahujícím ročního obrátu pod stanovený limit²⁴⁶),
- dlužníkem je podnikatel nebo hodnota plnění bez DPH dodaného nepodnikateli překročila částku 300 EUR,
- věřitel podnikl předepsané soukromoprávní kroky k vymožení pohledávky (tj. žaloba na zaplacení předmětné pohledávky podaná k soudu nebo notářsky ověřená výzva k plnění).²⁴⁷

Možnost uplatnění snížení DPH na výstupu je u věřitele potom časově poměrně striktně omezená, a to obdobím 3 měsíců od splnění časového testu pohledávky. Obdobně jako v České republice je věřitel povinen vystavit opravný daňový doklad. Věřitel dále musí oznámit provedení opravy výše daně místně příslušnému daňovému úřadu na předepsaném formuláři.²⁴⁸

²⁴⁵ Ley 37/1992, de 28 de diciembre, del Impuesto sobre el Valor Añadido.

²⁴⁶ Přibližně 6 milionů euro.

²⁴⁷ Agencia Tributaria. *¿Cuáles son los requisitos para modificar la base imponible?* [online] [cit. 28. 9. 2016] Dostupný z http://www.agenciatributaria.es/AEAT.internet/Inicio/_Segmentos/_Empresas_y_profesionales/Empresarios_individuales_y_profesionales/IVA/Requisitos_para_recuperar_el_IVA_en_el_caso_de_creditos_incobrables/_Cuales_son_los_requisitos_para_modificar_la_base_imponible_.shtml

²⁴⁸ Agencia Tributaria. *¿Qué procedimiento debe seguirse para modificar la base imponible?* [online] [cit. 28. 9. 2016] Dostupný z http://www.agenciatributaria.es/AEAT.internet/Inicio/_Segmentos/_Empresas_y_profesionales/Empresarios_individuales_y_profesionales/IVA/Requisitos_para_recuperar_el_IVA_en_el_caso_de_creditos_incobrables/_Que_procedimiento_debe_seguirse_para_modificar_la_base_imponible_.shtml

5.1.6.4 Velká Británie

Velká Británie rovněž využila možnosti dané Směrnicí o DPH a na základě § 36 britského zákona o DPH²⁴⁹ je věřitelům dána možnost provést opravu výše daně u nezaplacených pohledávek. Podmínky stanovené zákonem pro úpravu výše daně jsou následující:

- věřitel zaúčtoval a odvedl DPH u původního plnění,
- věřitel odepsal pohledávku do evidence na samostatném účtu nedobytných pohledávek pro účely DPH,
- hodnota plnění nebyla vyšší než běžná cena,
- pohledávka nebyla zaplácena, postoupena či předmětem factoringu,
- pohledávka je po splatnosti déle než 6 měsíců.²⁵⁰

U plnění poskytnutých po 1. květnu 1997 již není vyžadováno písemné oznámení dlužníkovi o provedení opravy výše DPH.

5.1.6.5 Závěrem

Výše uvedené ukázky implementace úpravy výše daně u nezaplacených pohledávek jasně demonstrují, že v této oblasti je úprava v jednotlivých členských státech značně různorodá. Směrnice o DPH tomu do značné míry napomáhá, jelikož v této oblasti nechává členským státům v zásadě volnou ruku. V zahraničních úpravách tedy dle mého názoru hledat srovnání či inspiraci pro posouzení výše diskutovaných výkladových nejasností české úpravy. Obecně lze nicméně konstatovat, že česká úprava je svou provázaností výhradně s insolvenčním řízením značně specifická. Důvodová zpráva při zavedení této úpravy naznačovala, že na základě praktických zkušeností by mohlo dojít k rozšíření této možnosti, nicméně v této oblasti jsem nezaznamenala žádnou legislativní aktivitu. Veškeré pozměňovací návrhy týkající se § 44 zákona o DPH se omezovaly toliko na reakci na výše uvedené judikáty Nejvyššího správního soudu.

²⁴⁹ § 36 Value Added Tax Act 1994.

²⁵⁰ HM Revenue & Customs. *VAT Notice 700/18: relief from VAT on bad debts*. [online] [cit. 28. 9. 2016] Dostupný z: <https://www.gov.uk/government/publications/vat-notice-70018-relief-from-vat-on-bad-debts/vat-notice-70018-relief-from-vat-on-bad-debts>

5.2 Oprava základu daně v případě reorganizace a oddlužení dlužníka

Jak vyplývá z podmínek ustanovení § 44 zákona o DPH, opravu výše daně za dlužníky v insolvenčním řízení lze provést pouze v případě řešení úpadku konkursem. Vystává tedy otázka, zda má věřitel obdobnou alternativu, jak snížit uplatněnou DPH na výstupu rovněž u ostatních způsobů řešení úpadku, tj. reorganizace a oddlužení.

5.2.1 Oprava základu daně v případě reorganizace dlužníka

V případě reorganizace dochází obvykle k neuhrazení části pohledávek věřitelů a jejich zániku. Ustanovení § 341 insolvenčního zákona uvádí jako jednu z možností reorganizace restrukturalizaci dluhů dlužníka spočívající v jejich prominutí. Odstavec 3 téhož ustanovení potom uvádí jako náležitost reorganizačního plánu údaj, o jakou částku je snížena pohledávka věřitelů, do jejich práv reorganizační plán zasahuje. Účinností reorganizačního plánu tak obvykle dochází k zániku části pohledávky.

Zákon o DPH stanoví, že základem DPH je vše, co plátce obdržel nebo má obdržet jako úplatu za uskutečněné zdanitelné plnění. Na základě insolvenčního zákona by tedy bylo možné argumentovat, že po účinnosti reorganizačního plánu má věřitel obdržet nižší částku, a tedy že by mělo dojít ke snížení základu daně. Tento případ by bylo možné podřadit pod ustanovení § 42 odst. 1 písm. b) zákona o DPH, který ukládá plátcovi opravit základ a výši daně při snížení, popřípadě při zvýšení základu daně, ke kterému dojde po dni uskutečnění zdanitelného plnění.

Tato problematika by měla být v prosinci 2016, tj. po dni uzavření rukopisu této práce, předmětem jednání Koordinačního výboru zástupců Komory daňových poradců ČR a Generálního finančního ředitelství jako navržený příspěvek 486/14.12.16. Předkladatelé tohoto příspěvku v rámci své argumentace rovněž odkazují na rozsudek Soudního dvora Evropského unie C-337/13 *Almos Agrárkülkereskedelmi Kft*²⁵¹, kde soud jasně odděluje případy nezaplacené pohledávky, kdy dává Směrnice o DPH členským státům toliko možnost povolit úpravu výše daně, a zaniklé pohledávky, kdy

²⁵¹ Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ve věci C-337/13 *Almos Agrárkülkereskedelmi Kft* proti *Nemzeti Adó- és Vámhivatal Közép-magyarországi Regionális Adó Főigazgatósága*, ze dne 15. května 2014.

příslušná ustanovení Směrnice o DPH²⁵² ukládají členským státům povinnost snížit základ daně.

5.2.2 Oprava základu daně v případě oddlužení dlužníka

Rovněž při oddlužení je obvykle výsledkem insolvenčního řízení nezaplacení části pohledávek věřitelů. Ustanovení § 414 insolvenčního zákona stanoví, že soud při splnění veškerých podmínek oddlužení dlužníka na návrh „*osvobodí od placení pohledávek, zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny*“. Komentář uvádí, že přiznáním osvobození však pohledávka nezaniká. Trvá dále jako tzv. naturální obligace, kterou nelze vůči dlužníkovi soudně či jinak vymáhat, uplatňovat ke splnění či započtení.²⁵³

Formálně vzato by tedy s ohledem na výše uvedenou argumentaci k opravě základu daně v případě reorganizace mohlo být argumentováno, že pohledávka i nadále existuje, formálně právně nezaniká, a nelze tedy uplatnit snížení základu a výše daně podle ustanovení § 42 odst. 1 písm. b) zákona o DPH. Naturální obligace je i přes faktickou nevymahatelnost i nadále existujícím dluhem, jehož potenciální plnění nebude, jako v případě zániku dluhu, představovat bezdůvodné obohacení.

Lze ovšem argumentovat, že situace obou sanačních způsobů řešení úpadku, tj. jak reorganizace, tak oddlužení, jsou natolik obdobné, že je nutné odhlédnout od formálně-právního stavu a posoudit obě situace, i přes jinou formulaci v insolvenčním zákoně, v oblasti DPH shodně. Přijmeme-li tedy závěr, že v případě reorganizace sníží věřitel svůj základ daně při splnění ostatních zákonem předepsaných podmínek, mělo by být stejné pravidlo aplikováno i v případě oddlužení.

5.3 Vliv insolvenčního řízení na zdaňovací období

Jak již bylo naznačeno výše, zákon o DPH obsahuje speciální úpravu zdaňovacího období v souvislosti s insolvenčním řízením.

Rozhodnutí o úpadku má za následek rozdělení probíhající zdaňovacího období na dvě části. Nové zdaňovací období začíná dnem, kdy nastaly účinky rozhodnutí

²⁵² Čl. 90 Směrnice o DPH.

²⁵³ Hasová, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1407.

o úpadku, a končí posledním dnem tohoto kalendářního měsíce.²⁵⁴ Tím je do určité míry dublována výše popisovaná povinnost podat daňové přiznání za část zdaňovacího období, která uplynula přede dnem účinků rozhodnutí o úpadku vyplývající z § 244 daňového řádu. Pozitivně lze nicméně hodnotit, že právní úprava jasně definuje, že období do rozhodnutí o úpadku do konce kalendářního měsíce je samostatným zdaňovacím obdobím.

V průběhu insolvenčního řízení je zdaňovací období výhradně měsíční. Čtvrtletní zdaňovací období není připuštěno, a to ještě po dobu kalendářního roku následujícího po skončení insolvenčního řízení.²⁵⁵ Až po tomto roce si může plátec, který splňuje příslušné podmínky, tj. zejména výši obratu za bezprostředně předcházející rok, změnit zdaňovací období na kalendářní čtvrtletí.

Rovněž skončení insolvenčního řízení má za následek rozdělení zdaňovacího období na dvě části. V tomto případě je dělicím bodem den skončení insolvenčního řízení, nové zdaňovací období počíná dnem následujícím po skončení insolvenčního řízení.

Tato úprava je v porovnání s úpravou daňového řádu poněkud nesystematická. Jak již bylo uvedeno výše, se splněním reorganizace a oddlužení²⁵⁶, daňový řád obecně od roku 2014 nespojuje povinnost podat speciální daňová tvrzení. Pro účely DPH ovšem dochází i nadále k rozdělení zdaňovacího období, a tedy zůstává zachována povinnost podat daňové přiznání. Systematickou se tato úprava nejeví ani v případě konkursu. Den předložení konečné zprávy, se kterou daňový řád spojuje povinnost dlužníka, resp. insolvenčního správce, předložit daňové tvrzení, totiž není okamžikem skončení insolvenčního řízení. Ke zrušení konkursu dochází až po obdržení zprávy insolvenčního správce o splnění rozvrhového usnesení.²⁵⁷

²⁵⁴ § 99b odst. 1 zákona o DPH.

²⁵⁵ § 99b odst. 3 zákona o DPH.

²⁵⁶ Oddlužení plátce DPH je ovšem vysoce nepravděpodobné.

²⁵⁷ § 308 odst. 1 písm. c) insolvenčního zákona.

5.4 Zánik členství v DPH skupině

Pro úplnost je nutno se ještě stručně zmínit o dopadech úpadku dlužníka na jeho členství v DPH skupině. DPH skupina je skupina spojených osob, které jsou registrované pro účely DPH jako jeden plátce.

Zákon o DPH²⁵⁸ výslovně stanoví, že dnem, kdy nastanou účinky rozhodnutí o úpadku, zaniká členství člena DPH skupiny. Ode dne následující se potom úpadce stává samostatným plátcem DPH. S tím souvisí rovněž rozdělení běžného zdaňovacího období skupiny na dvě období. První končí dnem předcházejícím dni, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku člena skupiny. Druhé trvá ode dne, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku, do konce kalendářního měsíce.²⁵⁹

5.5 Ručení příjemce zdanitelného plnění

Ručení příjemce zdanitelného plnění za DPH, kterou měl z dodávek odvést jeho dodavatel, není primárně spojeno s insolvenčním řízením, nicméně probíhající insolvenční řízení může v této oblasti mít nezanedbatelné dopady, které se pokusím jen stručně nastínit.

Institut ručení nastupuje mimo jiné i tehdy, pokud příjemce zdanitelného plnění věděl nebo vědět měl a mohl, že daň nebude úmyslně zaplácena, nebo se poskytovatel zdanitelného plnění úmyslně dostal nebo dostane do postavení, kdy nemůže daň zaplatit.²⁶⁰ Z judikatury Nejvyššího správního soudu potom vyplývá, že „zahájené insolvenční řízení tak zpravidla bývá pro finanční orgány indikátorem možnosti naplnění skutkových podstat“²⁶¹ ručení. Samotné zahájení insolvenčního řízení či rozhodnutí o úpadku dle mého soudu ovšem pro vznik ručení nepostačuje, i v tomto případě je nutno zkoumat subjektivní stránku případu a zhodnotit, zda byl v daném konkrétním případě dán úmysl, a to přímý či alespoň nepřímý, dostat se do postavení nemožnosti zaplatit daň.

Z procesních ustanovení je nutné v této souvislosti upozornit na § 171 odst. 3 daňového řádu. V případě probíhajícího insolvenčního řízení vůči poskytovateli plnění

²⁵⁸ § 106f odst. 3 zákona o DPH.

²⁵⁹ § 99b odst. 4 zákona o DPH.

²⁶⁰ § 109 zákona o DPH.

²⁶¹ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 4 Afs 294/2015 – 25 ze dne 19. prosince 2014.

může správce daně rovnou vyzvat ručitele k úhradě nezaplacené daně. Ručitelské výzvě nemusí předcházet snaha o vymožení daňové pohledávky přímo na daňovém subjektu.

6 Vybrané aspekty ostatních daní

Tato kapitola ve stručnosti představí dopady insolvenčního řízení do ostatních daní, které jsou předmětem této práce, a to daně z nabytí nemovitých věcí, daně z nemovitých věcí a silniční daně, které jsou odbornou veřejností někdy označovány rovněž jako tzv. *malé daně*. Jak již bylo zmíněno v úvodu této práce, z kapacitních důvodů nejsou adresovány daně spotřební a ekologické, které se v praxi týkají pouze limitovaného množství subjektů.

Již na úvod je nutné poznamenat, že periodické daně, tj. daň silniční a z nemovitých věcí, nejsou insolvenčním řízením v zásadě nijak ovlivněny. Stěžejní podkapitola se proto věnuje dani z nabytí nemovitých věcí, která je z pohledu insolvenčního řízení důležitá, jsou-li součástí majetkové podstaty nemovité věci.

6.1 Daň z nabytí nemovitých věcí a insolvenční řízení

Daň z nabytí nemovitých věcí byla do českého právního řádu zavedena s účinností od 1. ledna 2014 zákonným opatřením Senátu č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí (dále jen „ZOS o dani z nabytí“) a nahradila tak daň z převodu nemovitosti dosud upravenou v rámci tzv. „trojdaně“ v zákoně č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí.

Předmětem této daně je, jak již název napovídá, nabytí nemovitých věcí, a to konkrétně úplatné nabytí. Daň z nabytí nemovitých věcí se řadí mezi tzv. majetkové daně transferové, z hlediska periodicity se tedy jedná o případovou daň.²⁶² S touto daní se proto poplatníci nesetkávají za běžného chodu závodu pravidelně, ale pouze při transakcích s nemovitým majetkem.

Nemovitý majetek se často vyskytuje jako součást majetkové podstaty, se kterou je v rámci insolvenčního řízení nakládáno. V tomto ohledu na insolvenční řízení pamatuje i ZOS o dani z nabytí, který pro transakce s nemovitým majetkem v rámci insolvence obsahuje speciální právní úpravu.

²⁶² Bakeš, Milan – Karfíková, Marie – Kotáb, Petr – Marková, Hana a kol. *Finanční právo*, Vyd. 6. Praha, C.H. BECK, 2012. s. 158.

I v právní úpravě daně z nabytí nemovitých věcí lze vysledovat tendenci daňově zatrativnit reorganizaci patrnou i v jiných daní. V případě daně z nabytí nemovitých věcí je tato tendence patrná v jednom z věcných osvobození od daně. Podle ustanovení § 9 odst. 1 písm. b) ZOS o dani z nabytí jsou od daně z nabytí nemovitých věcí osvobozeny převody nemovitých věcí při provádění reorganizace, „*jde-li o vydání části dlužnickových aktiv věřitelům nebo o převod dlužnickových aktiv na nově založenou právnickou osobu, ve které mají věřitelé majetkovou účast*“. Jak vyplývá z důvodové zprávy²⁶³, cílem tohoto osvobození je nezatěžovat dále věřitele, jejichž majetkové nároky mohou být oslabeny či sníženy již samotným reorganizačním plánem. Je třeba si uvědomit, že tyto transakce jsou oproti zpeněžení majetku, v návaznosti na nějž mohou věřitelé obdržet přímo finanční prostředky značně zvýhodněna pouze, pokud si věřitelé předmětnou nemovitou věc chtějí ponechat. Pokud o ni ovšem věřitelé nestojí a budou ji nakonec stejně prodávat, pak tato transakce pravděpodobně bude předmětem daně.²⁶⁴ Efektivně tedy v těchto případech, tj. pokud věřitelé následně nemovitou věc prodají, dojde osvobozením pouze k posunu vzniku daňové povinnosti.

Druhou oblastí, kde znamená insolvenční řízení odklon od standardního režimu daně z nabytí, je oblast stanovení základu daně. Obecně je základ daně roven nabývací hodnotě snížené o uznatelný výdaj, který se ovšem uplatní pouze v případě, kdy je nabývací cenou tzv. zjištěná cena, tj. cena dle znaleckého posudku. Postup určení nabývací hodnoty může být několikakrokový, nicméně pro účely této práce je klíčový § 12 odst. 4 ZOS o dani z nabytí, který jednoznačně stanoví, že nabývací hodnoty a efektivně tedy i základem daně je tzv. zvláštní cena, lze-li ji určit. Vedle shora uvedené zvláštní ceny v případě vyjmenovaných způsobů reorganizace, se zvláštní cena uplatní i při prodeji nemovité věci v insolvenční dražbě, který podléhá odsouhlasení insolvenčním soudem a věřitelským výborem²⁶⁵. V těchto případech je zvláštní cenou cena dosažená tímto prodejem.

²⁶³ Vláda České republiky. *Důvodová zpráva zákonnému opatření Senátu č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí.*

²⁶⁴ Zemanová, Eva, Toman, Václav. *Zákonné opatření Senátu o dani z nabytí nemovitých věcí. Komentář.* Vyd. 1. Praha, Wolters Kluwer, 2014.

²⁶⁵ § 289 insolvenčního zákona.

V případě ostatních způsobů zpeněžení majetkové podstaty předvídaných insolvenčním zákonem²⁶⁶, tj. veřejnou dražbou a prodejem nemovitých věcí podle ustanovení občanského soudního řádu, se rovněž uplatní tzv. zvláštní cena, a to cena dosažená vydražením nebo předražek podle § 17 ZOS o dani z nabytí. Základem daně tedy potom bude hodnota nejvyššího podání vydražitele nebo předražek²⁶⁷. Pro úplnost se přísluší uvést, že předražek je nástrojem cílícím na maximalizaci výtěžnosti dražeb nemovitostí, který umožňuje zájemci o předražek usilovat o získání nemovitosti alespoň za částku o čtvrtinu vyšší, než bylo nejvyšší podání.²⁶⁸

Zvláštní cena se dále uplatní i pro výše uvedené způsoby naložení s nemovitými věcmi v rámci reorganizace, které požívají osvobození. Pro tyto případy je zvláštní cenou, a tedy základem daně, cena nemovité věci určená znaleckým posudkem schváleným schůzí věřitelů pro účely ocenění majetkové podstaty.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že v případě insolvence se vždy použije některá z variant zvláštní ceny jako základu daně. Lze se jen domnívat, že jedním z motivů pro tuto úpravu je snaha nezatěžovat daňové subjekty povinností nechávat vypracovat až na výjimky znalecký posudek a náklady na něj.

6.2 Silniční daň a insolvenční řízení

Silniční daň upravená v zákoně č. 16/1993 Sb., o dani silniční, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o dani silniční“) není insolvenčním řízením jako takovým s výjimkou termínů pro podání daňového přiznání téměř nijak ovlivněna. Silniční motorová vozidla či jejich přípojná vozidla podléhají dani silniční v průběhu insolvenčního řízení za stejných podmínek. U daně silniční není zavedeno ani žádné osvobození zvyhodňující reorganizaci.

V problematice termínu pro podání daňového přiznání k silniční dani panuje určitá neshoda. Lze se setkat se dvěma protichůdnými výklady ohledně termínu pro podání daňového přiznání v případě rozhodnutí o úpadku a předložení konečné zprávy.

²⁶⁶ § 286 insolvenčního zákona.

²⁶⁷ Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonnému opatření Senátu č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí.*

²⁶⁸ Beránek, Petr – Zejda Daniel, *Předražek*, [online]. Epravo, [cit. 18.9.2016]. Dostupné z <http://www.epravo.cz/top/clanky/predrazek-91739.html>.

První, zastávaný některou odbornou časopiseckou²⁶⁹ i komentářovou²⁷⁰ literaturou, se opírá o znění § 15 zákona o dani silniční, který výslovně stanoví, že termínem pro podání přiznání k silniční dani je 31. leden následujícího roku, a to i v případech „*poplatníka, jehož úpadek nebo hrozící úpadek se řeší v insolvenčním řízení*“. Dle tohoto názoru se neuplatní na daň silniční ustanovení § 244 daňového řádu a daňové přiznání podává dlužník v úpadku vždy k 31. lednu.

Oproti tomu ovšem stojí pokyny k vyplnění daňového přiznání²⁷¹, které na aplikaci ustanovení § 244 daňového řádu výslovně odkazují a pro případy jeho aplikace upravují speciální kódy rozlišující typ přiznání²⁷². Pokyny sice parafrázují i ustanovení § 15 zákona o dani silniční, ale z jejich textace se jeví, že jeho aplikaci omezují tolika na průběh insolvenčního řízení, nikoli na okamžik rozhodnutí o úpadku. V zásadě jej tedy významově ztotožňují s ustanovení § 244 daňového řádu, což lze dále podpořit výkladem vedlejší věty „*jehož úpadek nebo hrozící úpadek se řeší v insolvenčním řízení*“, kterou je určitým výkladem možno interpretovat i tak, že pokrývá období až po rozhodnutí o úpadku, jelikož do té doby není úpadek řešen, ale je o něm rozhodováno.

Demonstrujme si rozdílnost obou přístupů na názorném příkladu společnosti s ručením omezením, u níž byl prohlášen soudem úpadem, přičemž účinnost rozhodnutí o úpadku je 16. května 2016. Dle prvního uvedeného názoru nebude mít tohoto rozhodnutí do oblasti silniční daně žádný dopad a přiznání za zdaňovací období roku 2016 se bude podávat ve standardním termínu 31. ledna 2017. Oproti tomu při přijetí druhého názoru bude nutné podat daňové přiznání do 30 dnů od účinnosti rozhodnutí o úpadku, tj. do 15. června 2016. Pro přehlednost shrnuje jednotlivé termíny následující tabulka:

²⁶⁹ Orlová, Pavlína, *Vedení účetnictví a daňové povinnosti dlužníka v insolvenčním řízení 3. část*. In: Účetnictví v praxi, 2013, č. 7. Dostupný také z: <http://www.danarionline.cz/archiv/dokument/doc-d42024v53003-vedeni-ucetnictvi-a-danove-povinnosti-dluznika-v-insolvencnim/>.

²⁷⁰ Tesařová, Zdeňka. *Zákon o dani silniční: komentář s příklady*. Praha, Wolters Kluwer 2013.

²⁷¹ Ministerstvo financí. Pokyny k vyplnění přiznání k dani silniční za zdaňovací období (kalendářní rok) 2015 nebo jeho část, str. 2. [online]. Finanční správa, [cit. 18.9.2016]. Dostupné z http://www.financnisprava.cz/assets/tiskopisy/5408_23.pdf?201608231441.

²⁷² P - při insolvenčním řízení za část zd. období, která uplynula do dne předcházejícího účinnosti rozhodnutí o úpadku a za kterou dosud nebylo podáno (bez ohledu na jeho řešení; § 244 odst. 1 daňového řádu. Aplikace EPO k tomu ve vysvětlivkách k příslušným kolonkám výslovně doplňuje i 30denní lhůtu.

	Přednost § 15 zákona o dani silniční	Přednost § 244 daňového řádu
Účinnost rozhodnutí o úpadku	16. 5. 2016	16. 5. 2016
Lhůta pro podání přiznání za období 1.1.2016 – 15.5.2016	Přiznání se nepodává	15. 6. 2016
Lhůta pro podání přiznání za zdaňovací období roku 2016	31. 1. 2017	31. 1. 2017

Přehled lhůt pro podání daňového přiznání k dani silniční při zohlednění různých výkladů.

Tento nesoulad je v zásadě otázkou aplikace zásady *lex specialis derogat generali*. První zmíněný názor lze opřít o argumentaci, že § 15 zákona o dani silniční je speciální úpravou, která vylučuje použití všeobecnějšího § 244 daňového řádu. Naproti tomu výklad prezentovaný pokyny k vyplnění daňové přiznání upřednostňuje právní úpravu § 244 daňového řádu. Do značné míry protichůdná úprava zákona o dani silniční a daňového řádu by mohla být považována za tzv. nepřímou novelizaci²⁷³. Vystává potom otázka, zda má přednost speciální právní úprava, tzv. *lex specialis*, v podobě § 15 zákona o dani silniční, který upravuje podávání daňového přiznání speciálně pro silniční daň, nebo pozdější právní úprava, tzv. *lex posterior*, v podobě právní úpravy daňového řádu²⁷⁴.

Jak již bylo uvedeno výše, povinnost podat daňové přiznání v poměrně krátké lhůtě po rozhodnutí o úpadku je motivována potřebou správce daně mít dostatečné informace o vzniku daňových povinností v době před rozhodnutím o úpadku tak, aby mohl související daňové pohledávky přihlásit v insolvenčním řízení. V případě akceptace přednosti ustanovení § 15 zákona o dani silniční a nepodání daňového přiznání ve lhůtě 30 dní od účinnosti rozhodnutí o úpadku by bylo správcem daně

²⁷³ Vedral, Josef, *Nepřímá novela, lex specialis nebo lex posterior? 2008*[online]. Jinepravo, [cit. 18.9.2016]. Dostupné z <http://jinepravo.blogspot.cz/2008/02/nepm-novela-lex-specialis-nebo-lex.html>.

²⁷⁴ Obdobné ustanovení dnešnímu § 244 daňového řádu obsahoval s účinností od roku 2008 již zákon o správě daní a poplatků v § 40b, který stanovil povinnost „*podat nejpozději do 30 dnů ode dne účinnosti rozhodnutí o úpadku daňové přiznání nebo hlášení, popřípadě vyúčtování, za část zdaňovacího období, která uplynula do dne předcházejícího účinnosti tohoto rozhodnutí a za kterou dosud nebylo podáno.*“

efektivně znemožněno přihlásit pohledávku z titulu daně silniční do insolvenčního řízení. Ve většině případů by totiž do konce lhůty pro přihlášení pohledávek správce daně neměl dostatečné informace, aby mohl tuto daňovou pohledávku přihlásit. Domnívám se, že takováto situace zcela jistě nebyla úmyslem zákonodárce. Zejména z tohoto důvodu považuji za žádoucí, aby i daňové přiznání k dani silniční bylo podáváno do 30 dnů ode dne účinnosti rozhodnutí o úpadku.

S ohledem na výše uvedené mi nezbývá než hodnotit uvedenou právní úpravu negativně. Do budoucna by bylo vhodné současnou dikci zákona o dani silniční zpřesnit tak, aby se nemohla výkladově dostat do konfliktu s § 244 daňového řádu. Sebekriticky je ovšem nutné podotknout, že výše uvedená polemika je spíše otázkou právní nauky. V praxi nezpůsobuje výše uvedené zásadnější problémy, a to zejména s ohledem na periodicky hrazené zálohy na silniční daň²⁷⁵ a obvykle malou až zanedbatelnou výši daňové povinnosti, u níž bývá minimální šance na úhradu v rámci insolvenčního řízení. Očekávatelné uspokojení takovéto pohledávky v praxi často nepokryje ani základní náklady spojené s jejím uplatněním v rámci insolvenčního řízení.

6.3 Daň z nemovitých věcí a insolvenční řízení

Daň z nemovitých věcí je upravená v zákoně č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o dani z nemovitých věcí“). Tato daň není insolvenčním řízením v zásadě nijak ovlivněna. Vyjmenované nemovité věci podléhají dani z pozemku nebo dani ze staveb v průběhu insolvenčního řízení za stejných podmínek jako bez něj. U daně z nemovitých věcí není zavedeno ani žádné osvobození zvyhodňující reorganizaci.

Ani z procesního hlediska neovlivňuje insolvenční řízení termíny pro podání daňového přiznání. Zákon o dani z nemovitých věcí neobsahuje pro tyto případy zvláštní ustanovení, nicméně absence vlivu insolvenčního řízení na termíny pro podání daňového přiznání k dani z nemovitých věcí vyplývají již ze samotného nastavení daně z nemovitých věcí.

Daňové přiznání k dani z nemovitých věcí se na rozdíl od ostatních výše analyzovaných daní podává již v průběhu zdaňovacího období, a to konkrétně do

²⁷⁵ § 10 zákona o dani silniční.

31. ledna příslušného roku²⁷⁶. Pro stanovení daňové povinnosti je rozhodující stav k 1. lednu příslušného roku. Prakticky²⁷⁷ tedy nemůže nastat situace, kdy by účinky rozhodnutí o úpadku mohly mít dle § 244 daňového řádu za následek zkrácení lhůty pro podání daňového přiznání, jelikož za zdaňovací období příslušného roku již bude daňové přiznání podáno, a to k 31. lednu příslušného roku. I v čistě hypotetickém případě, že by účinky rozhodnutí o úpadku nastaly k 1. lednu by termín pro podání přiznání i podle úpravy § 244 daňového řádu byl 31. ledna.

U daňového přiznání předkládaného ke dni předložení konečné zprávy by sice s ohledem na 15 denní lhůtu podle § 244 daňového řádu mohlo teoreticky dojít, nicméně v praxi si lze jen těžko představit situaci, že by daňový subjekt byl k 1. lednu vlastníkem určitých nemovitých věcí a ještě v první polovině ledna by byla předložena konečná zpráva.

²⁷⁶ § 13a zákona o dani z nemovitých věcí.

²⁷⁷ Stranou ponechávám specifické situace, kdy k 31. prosinci byl podán návrh na vklad práva vlastnického do katastru nemovitostí, ale nebylo dosud rozhodnuto o jeho povolení. K těmto situacím bude v kombinaci s insolvenčním řízením v praxi docházet pouze velice zřídka.

7 Krátké zamyšlení *de lege ferenda*

Na základě výše uvedené právní úpravy a jejího hodnocení lze dle mého názoru identifikovat celou řadu příležitostí pro zlepšení, zjednodušení či zpřehlednění nové právní úpravy. Tyto příležitosti nabírají na důležitosti zejména s ohledem na chystanou reformu v oblasti daně z příjmů a správy daní, kde je plánována k roku 2020 účinnost nového zákona o daních z příjmů a zavedení systému samovyměření.²⁷⁸

V oblasti procesní identifikuji jako hlavní problematickou oblast nedostatečné a nesystémové zohlednění specifik režimu insolvenčního řízení v daňové oblasti a naopak. V první řadě by dle mého názoru měla být odstraněna řada nesystémových rozdílů mezi jednotlivými daněmi. Jako jeden příklad za všechny bych navrhovala zrušení povinnosti podávat daňové přiznání k DPH v souvislosti s úspěšným ukončením reorganizace či jiným skončením insolvenčního řízení. Tuto úpravu ovšem nelze příliš vnímat jako úvahu *de lege ferenda*, spíše jako odstranění nedostatků právní úpravy *de lege lata*.

V procesní rovině veškerých daní bych jako zásadnější změnu navrhovala výslovné ustanovení o existenci samostatného zdaňovacího období, které by končilo dnem předcházejícím dni rozhodnutí o úpadku. V zásadě by se jednalo o rozšíření režimu zákona o DPH i do ostatních daní. Tato úprava by dle mého názoru odstranila řadu výše zmíněných nedostatků či nejasných otázek současné právní úpravy. Jedním příkladem za všechny může být oblast daně z příjmů fyzických osob. Jak uváděli Mgr. Taranda v roce 2009,²⁷⁹ tato úprava by nejen odstranila dílčí aplikační problémy vyplývající z konstrukce daňové povinnosti vypočtené ke dni předcházejícímu účinnosti rozhodnutí o úpadku jako zálohy na daň z příjmů fyzických osob, ale rovněž ve vztahu k ostatním daním respektoval dělení pohledávek přihlašované a pohledávky za majetkovou podstatou. Pro úplnost je nutno podotknout, že tato úprava by odstranila

²⁷⁸ Ministerstvo financí. *Opatření a záměry v daňové oblasti pro podnikatele*[online]. Vláda České republiky, [cit. 18.9.2016]. Dostupné z http://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Prezentace_2016-06-27_Moje-dane.pdf

²⁷⁹ Taranda, Petr. *Daňová povinnost k dani z příjmů fyzických osob a úpadek dlužníka*. In: Daňový expert, 2009, č. 4. Dostupné také z: <http://www.danarionline.cz/archiv/dokument/doc-d12236v15150-danova-povinnost-k-dani-z-prijmu-fyzickych-osob-a-upadek-dluznika>.

rovněž výše uvedené problémy v oblasti silniční daně. Dalším pozitivním efektem tohoto návrhu by jednoznačně bylo sjednocení úpravy DPH s ostatními daněmi.

Zůstaneme-li u podávání daňových tvrzení, přinejmenším za zvážení dozajista stojí možnost konsumovat podání daňových tvrzení v souvislosti se vstupem do likvidace následnými daňovými tvrzeními v souvislosti s prohlášením úpadku. Jak bylo naznačeno výše, v praxi dochází nezdědky kdy k situacím, kdy je ještě v zákonné či prodloužené lhůtě pro podání daňového tvrzení v souvislosti se vstupem do likvidace, rozhodnuto o úpadku. V takovém případě nepřináší dle mého soudu daňová tvrzení ke vstupu do likvidace praktickou přidanou hodnotu a pro efektivní správu daní by byla postačující daňová tvrzení v souvislosti s účinností rozhodnutí o úpadku.

V oblasti daně z příjmů bych vedle odstranění některých nesouladů, na které bylo upozorněno výše, zejména zjednodušila právní úpravu tvorby a použití opravných položek k pohledávkám. Jak napovídá již samotný rozsah kapitoly věnované právě tomuto tématu, jedná se o poměrně komplexní problematiku, která je navíc zasažena celou řadou novelizací. V této oblasti bych rovněž odstranila místy až přepjatý formalismus projevující se zejména v možnosti tvořit opravné položky k pohledávkám za dlužníky v insolvenčním řízení pouze a výhradně v období, kdy byla pohledávka řádně přihlášena.

Oblast DPH i s ohledem na harmonizovanou evropskou úpravu vycházející ze Směrnice o DPH obecně přináší zřejmě nejmenší prostor pro změnu. Nicméně v souvislosti s tématy adresovanými v této práci by se dalo uvažovat zejména o

- konkrétním legislativním ukotvení oprav základu a výše daně v případě reorganizace a oddlužení, a o
- obecném rozšíření možnosti věřitelů uplatnit opravu výše daně u nezaplacených pohledávek, jak předjímalá důvodová zpráva k zavedení této možnosti u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení.

Závěrem se neubráním krátkému kritickému zamyšlení nad proměnlivostí právní úpravy a souvisejících výkladů. Osobně jsem přesvědčena, že mezi největší neduhy českého daňového systému obecně patří nestálost v přístupu orgánů finanční správy v čase a časté a rychlé proměny relevantní právní úpravy. Stačí se podívat jen na dva základní hmotněprávní předpisy, a to zákon o dani z příjmů, který byl za více než 20 let své účinnosti novelizován více než stokrát, a zákon o DPH, který se při 12 letech

účinnosti blíží padesátce novelizací. Tato čísla jasně dokládají, že novelizace zasáhnou daňové subjekty obvykle i několikrát ročně. Takovýto stav lze jen stěží hodnotit jako přispívající stabilnímu ekonomickému prostředí a atraktivnosti České republiky z pohledu zahraničních investic. Nezbývá než doufat, že avizovaná velká reforma daní přinese natolik kvalitní právní úpravu, že nebude třeba častých novelizací.

8 Závěr

Zahájení insolvenčního řízení a zejména rozhodnutí insolvenčního soudu o úpadku dlužníka s sebou přináší velmi výrazný zásah do života a fungování dlužníka, a to bez ohledu na to, zda se jedná o fyzickou či právnickou osobu. Daňové řízení, které zejména podnikající subjekty provází po celou dobu jejich existence, je insolvenčním řízením a zejména pak rozhodnutím o úpadku velmi výrazně ovlivněno.

Předně je třeba konstatovat, že je to právě daňové řízení, které se v klíčových momentech přizpůsobuje řízení insolvenčnímu. Tento směr přizpůsobení není ovšem nijak překvapující a plně koresponduje se základními zásadami insolvenčního řízení, mezi něž jako stěžejní princip patří bezesporu zásada rovného postavení věřitelů. Stát, potažmo správce daně, vystupuje obvykle jako jeden z věřitelů dlužníka v úpadku. Nezřídka se správce daně dostává do dvojitého postavení, kdy vedle věřitele úpadce eviduje současně i přeplatek na dani. Daňové předpisy nesmí správce daně v tomto směru jakkoli zvýhodňovat na úkor ostatních věřitelů. Zároveň je ovšem potřeba, aby daňové předpisy dostatečně reflektovaly nastalý úpadek a insolvenční řízení a zamezily tak naopak paralyzaci správy daní a faktické nemožnosti uplatňovat daňové pohledávky v insolvenčním řízení.

Věřím, že současná právní úprava i přes některé nedostatky výše uvedené požadavky splňuje. Nutno podotknout, že právní úprava průniku daňového a insolvenčního řízení je značně roztržštěná a přináší s sebou řadu doposud nezodpovězených otázek. Souhrnná ustanovení daňového řádu věnující se insolvenční vyvolávají pouze na první pohled zdání komplexnosti a systematiky. DPH, která historicky představuje největší daň co do objemu inkasa státního rozpočtu, je názornou ukázkou nekoncepčního pojetí daňových aspektů insolvenčního řízení, a to zejména v rovině procesní. Zatímco daňový řád stanoví určité konsekvence v oblasti podávání daňových tvrzení, zákon o DPH tuto úpravu do určité míry přebírá a dubluje. Nečiní tak však nijak důsledně, což vyvolává v případě nesouladu pochyby o přednosti té které právní úprav. Na tyto pochyby potom navazuje řada praktických otázek.

Poněkud zarážejícím dojmem by mohlo na první pohled působit, že zcela jednoznačně a bez nedostatků není upravena ani problematika vymáhání daňových pohledávek v rámci insolvenčního řízení. V této oblasti by mohl být nemalý zájem státu na uspokojení jeho pohledávek. U některých typů daňových pohledávek, zejména u

úroků z prodlení a daňové povinnosti, resp. zálohy, k dani z příjmů fyzických osob za část období před rozhodnutím o úpadku je jejich povaha a uplatnitelnost v insolvenčním řízení přinejmenším nejednoznačná. Pravdou nicméně je, že míra uspokojení pohledávek v rámci insolvenčního řízení je obecně velmi nízká, takže narovnání právní úpravy v této oblasti zřejmě nepatří mezi nejpalčivější otázky.

Jak již bylo poukázáno v úvodu, daňové aspekty insolvenčního řízení stojí obecně spíše stranou zájmu odborné veřejnosti, a to jak daňové, tak insolvenční. S tím zřejmě souvisí i menší tlak na úpravu některých sporných oblastí. Dále jsem přesvědčena, že některé nedostatky právní úpravy jsou umocněny rovněž rozdělením problematiky mezi dvě ministerstva. Jak dokazuje nejasná otázka uplatnitelnosti úroků z prodlení podle daňového řádu v insolvenčním řízení, ne vždy jsou změny v jedné linii právní úpravy, zde v linii daňové, dostatečně reflektovány i v oblasti druhé, tedy insolvenčních předpisů.

Ani hmotněprávní aspekty insolvenčního řízení nejsou upraveny zcela bezproblémově. Nicméně lze zhodnotit, že nejzásadnější hmotněprávní aspekty byly v minulosti předmětem přezkumu správními soudy a Nejvyšším správním soudem, který k některým otázkám zaujal konečné stanovisko. Řada otázek byla rovněž řešena či vyřešena na poloformální půdě koordinačního výboru zástupců Generálního finančního ředitelství, resp. dříve Ministerstva financí, a zástupců odborné veřejnosti z řad Komory daňových poradců. V této rovině lze tedy hmotněprávní úpravu hodnotit jako jednoznačnější. Na druhou stranu je nutné upozornit, že případné změny ve výkladu právních norem s sebou přinášejí v této oblasti mnohem radikálnější dopady pro daňové subjekty. To lze názorně demonstrovat na problematice opravy výše daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení. Tam měl výklad Nejvyššího správního soudu, který zcela popřel dosavadní aplikovanou praxi opírající se o publikované stanovisko Generálního finančního ředitelství, za následek značný a vleklý chaos. Finanční správa odmítla akceptovat názor zaujatý Nejvyšším správním soudem, což nakonec vedlo až k další novelizaci příslušné právní úpravy tak, aby korespondovala s výkladem finanční správy.

I přes veškeré nedostatky právní úpravy, které byly v této práci identifikovány, si ovšem dovoluji být závěrem poměrně pozitivní. Celkově totiž věřím, že současná právní úprava insolvenčního řízení a příslušných institutů daňového práva, jakkoli

nabízí nemalý prostor pro zlepšení, je fungujícím celkem, který v praxi nepřináší natolik zásadní problémy či nejasné otázky, které by jakýmkoli způsobem paralyzovaly insolvenční řízení či správu daní.

Seznam zkratk

a násl. – a následující
č. – číslo
č. j. – číslo jednací
DPH – daň z přidané hodnoty
sp. zn. – spisová značka
JIM – jedno inkasní místo
zák. – zákon

Použité zdroje

Monografie

- Bakeš, Milan – Karfíková, Marie – Kotáb, Petr – Marková, Hana a kol. *Finanční právo*, Vyd. 6. Praha, C.H. BECK, 2012.
- Baxa, Josef – Dráb, Ondřej – Kaniová, Lenka, a kol. *Daňový řád. Komentář*, Vyd. 1. Praha. Wolters Kluwer 2011.
- Drábová, Milena – Holubová, Olga – Tomíček, Milan. *Zákon o dani z přidané hodnoty Komentář*, Praha, 2015.
- Hásová, Jiřina a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. Vyd. 1. Praha, C. H. Beck, 2014.
- Hendrych, Dušan. A kol. *Právní slovník*, Vyd. 3. Praha C. H. Beck 2009.
- Maršíková, Jolana a kol. *Insolvenční zákon: s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. Vyd. 3. Praha, Leges, 2014.
- Kotoučová, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), komentář*. Vyd. 1. Praha, C. H. Beck, 2008.
- Kučera, František. *Insolvenční zákon s judikaturou a souvisejícími předpisy*. Praha: C. H. Beck, 2009.
- Lichnovský, Ondřej – Ondrýsek, Roman a kol. *Daňový řád*. Vyd. 3. Praha C. H. Beck 2016.
- Pachel, Lukáš. *Insolvenční zákon s judikaturou*. Praha, Wolters Kluwer, 2011.
- Pachel, Lukáš, Dadam, Alexandr, Budín, Petr, Kozák, Jan. *Insolvenční zákon a předpisy související, nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení – Komentář*. 2. vydání. Praha, Wolters Kluwer, 2013.
- Pelc, Vladimír. *Daňové odpisy. Strategie pro podnikatelskou praxi firem a podnikatelů*. Vyd. 2. Praha. C. H. Beck 2014.
- Pelc, Vladimír. *Zákon o daních z příjmů*. Vyd. 2. Praha C. H. Beck 2015.
- Richter, Tomáš. *Insolvenční právo: s poznámkami, judikaturou*. Vyd. 3. Praha, ASPI, 2008.
- Richter, Ondřej, *Věřitelé a uplatňování pohledávek v insolvenčním řízení, Komentář § 165-204*. Vyd. 3. Praha C. H. Beck 2014.
- Tesařová, Zdeňka. *Zákon o dani silniční: komentář s příklady*. Praha, Wolters Kluwer 2013.
- Valouch, Petr. *Účetní a daňové odpisy 2012*, Vyd. 2. Praha. Grada 2012.
- Vančurová, Alena – Láchová, Lenka. *Daňový systém ČR 2012*. Vyd. 1. Praha. VOX a.s. 2012.
- Zemanová, Eva, Toman, Václav. *Zákonné opatření Senátu o dani z nabytí nemovitých věcí. Komentář*. Vyd. 1. Praha, Wolters Kluwer, 2014.

Odborné články

- Beránek, Petr – Zejda, Daniel, *Předražek*, [online]. Epravo, [cit. 18.9.2016]. Dostupné z <http://www.epravo.cz/top/clanky/predrazek-91739.html>.
- Děrgel, Martin. *Dodanění neuhrazených závazků*. In: Daně a právo v praxi, 2009, č. 4. Dostupný také z: <http://www.danarionline.cz/archiv/dokument/doc-d4958v6975-dodaneni-neuhrazenych-zavazku/>.
- Dvořáková, Veronika. *Aktuálně k pohledávkám z hlediska daně z příjmů*. In: Daňový expert, 2014, č. 8. Dostupné také z <http://www.danarionline.cz/archiv/dokument/doc-d46721v58053-aktualne-k-pohledavkam-z-hlediska-dane-z-prijmu/>.
- Orlová, Pavlína. *Vedení účetnictví a daňové povinnosti dlužníka v insolvenčním řízení 3. část*. In: Účetnictví v praxi, 2013, č. 7. Dostupný také z: <http://www.danarionline.cz/archiv/dokument/doc-d42024v53003-vedeni-ucetnictvi-a-danove-povinnosti-dluznika-v-insolvencnim/>.
- Pilařová, Ivana. *Účetní a daňový pohled na pohledávky po lhůtě splatnosti - účetní a zákonné opravné položky*. In: Daně a právo v praxi, 2014, č. 7-8. Dostupné také z: <http://www.danarionline.cz/archiv/dokument/doc-d45943v57265-tvorba-zakonnych-opravnych-polozek-k-pohledavkam-v-roce-2014>.
- Pilařová, Ivana. *Účetní a daňový pohled na pohledávky po lhůtě splatnosti - účetní a zákonné opravné položky*. In: Účetnictví v praxi, 2010, č. 12. Dostupné také z: <http://www.ucetnikavarna.cz/archiv/dokument/doc-d28525v35676-ucetni-a-danovy-pohled-na-pohledavky-po-lhute-splatnosti-ucetni-a/>.
- Řeháček, Oldřich. *Oddlužení po revizní novele insolvenčního zákona aneb osobní bankrot pro každého*. In: Bulletin advokacie, 2014, č. 5.
- Vedral, Josef, *Nepřímá novela, lex specialis nebo lex posterior?* [online]. Jinepravo, [cit. 18.9.2016]. Dostupné z <http://jinepravo.blogspot.cz/2008/02/nepm-novela-lex-specialis-nebo-lex.html>.
- Taranda, Petr. *Daňová tvrzení podávaná v průběhu insolvenčního řízení u dlužníka – právnické osoby v reorganizaci*. In: Daně a právo v praxi 2012, č. 11. Dostupný také z: <http://www.danarionline.cz/archiv/dokument/doc-d40079v50162-danova-tvrzeni-podavana-v-prubehu-insolvencniho-rizeni/>.
- Taranda, Petr. *Daňová povinnost k dani z příjmů fyzických osob a úpadek dlužníka*. In: Daňový expert, 2009, č. 4. Dostupné také z: <http://www.danarionline.cz/archiv/dokument/doc-d12236v15150-danova-povinnost-k-dani-z-prijmu-fyzickych-osob-a-upadek-dluznika>.

Právní a jiné předpisy

České

- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.
- Zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků.
- Zákon č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí.
- Zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí.
- Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.
- Zákon č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 16/1993 Sb., o dani silniční.
- Zákon č. 438/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
- Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty.
- Zákon č. 545/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a některé související zákony.
- Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).
- Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů.
- Zákon č. 296/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé zákony v souvislosti s jeho přijetím.
- Zákon č. 2/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
- Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád.
- Zákon č. 47/2011 Sb., kterým se mění zákon 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 458/2011 Sb., o změně zákonů související se zřízením jednoho inkasního místa a dalších změnách daňových a pojistných.
- Zákon č. 249/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákonem opatřením Senátu č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí.
- Zákonem opatřením Senátu č. 344/2013 Sb., o změně daňových zákonů v souvislosti s rekodifikací soukromého práva a o změně některých zákonů.
- Zákon č. 267/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.
- Zákon č. 84/2015 Sb., o investičních pobídkách a o změně některých zákonů (zákon o investičních pobídkách).
- Zákon č. 243/2016 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím celního zákona.

- Vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví.
- Vyhláška č. 501/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou bankami a jinými finančními institucemi
- Ministerstvo financí. Český účetní standard pro podnikatele č. 001 Účty a zásady účtování na účtech.
- Ministerstvo financí. Český účetní standard pro podnikatele č. 005 Opravné položky.
- Ministerstvo financí. Český účetní standard pro podnikatele č. 019 Náklady a výnosy.

Evropské

- Směrnice Rady 2006/112/ES ze dne 28. listopadu 2006 o společném systému daně z přidané hodnoty.

Zahraniční

- Zákon č. 222/2004 Z. z., o dani z přidané hodnoty.
- Umsatzsteuergesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 21. Februar 2005 (BGBl. I S. 386).
- Ley 37/1992, de 28 de diciembre, del Impuesto sobre el Valor Añadido.
- § 36 Value Added Tax Act 1994.

Judikatura

- Rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 666/02 ze dne 15. prosince 2003.
- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 2 Ans 1/2005-57 ze dne 28. dubna 2005
- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 1 Afs 1/2010 - 59 ze dne 21. července 2005.
- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 9 Afs 83/2008-82 ze dne 9. dubna 2009
- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 9 Afs 7/2009-40 ze dne 10. prosince 2009
- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 9 Afs 69/2012-47 ze dne 11. dubna 2013.
- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 9 Afs 98/2013-31 ze dne 5. prosince 2013.
- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 9 Afs 66/2013 – 35 ze dne 26. března 2014.
- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 3 Afs 134/2014-37 ze dne 23. června 2014.

- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č.j. 9 Afs 170/2014-42 ze dne 10. prosince 2014.
- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č.j. 4 Afs 294/2015 – 25 ze dne 19. prosince 2014.
- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 4 Afs 176/2016 - 27 ze dne 8. září 2016.
- Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ve věci C-337/13 Almos Agrárkülkereskedelmi Kft proti Nemzeti Adó- és Vámhivatal Közép-magyarországi Regionális Adó Főigazgatósága, ze dne 15. května 2014.
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci sp.zn. KSOS 33 INS 5524/2009, 2 VSOL 13/2010-B ze dne 11. března 2010.

Publikované výklady právních předpisů

České

- Generální finanční ředitelství. *Informace GFŘ k aplikaci § 44 ZDPH - Oprava výše daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení.*
- Generální finanční ředitelství. *Dodatek č. 1 k Informaci GFŘ č.j. 23024/11-3210-010165 ze dne 22. 7. 2011 k aplikaci § 44 ZDPH – Oprava výše daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení.*
- Generální finanční ředitelství. *Pokyn D-22 k jednotnému postupu při uplatňování některých ustanovení zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, č.j. 5606/15/7100-10.*
- Koordinační výbor Komory daňových poradců a Ministerstva financí. *207.17.12.07 Tvorba opravných položek k pohledávkám za dlužníky se sídlem v zahraničí.*
- Koordinační výbor Komory daňových poradců a Ministerstva financí. *263/18.03.09 Opravné položky k pohledávkám za dlužníky v insolvenčním řízení.*
- Koordinační výbor Komory daňových poradců a Generálního finančního ředitelství. *326/23.02.11 - Způsob účtování opravy daně z přidané hodnoty u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení.*
- Koordinační výbor Komory daňových poradců a Generálního finančního ředitelství. *375/11.07.12 Změna tvorby opravné položky podle § 8 na tvorbu opravné položky podle § 8c.*
- Koordinační výbor Komory daňových poradců a Generálního finančního ředitelství. *405/26.06.13 Lhůta pro podání daňového tvrzení v souvislosti s ukončením likvidace*
- Koordinační výbor Komory daňových poradců a Generálního finančního ředitelství. *441/17.12.14 Výklad přechodného ustanovení k § 24 odst. 2 písm. y) zákonného opatření Senátu č. 344/2013 Sb.*
- Ministerstvo financí. *Vzorový formulář kontrolního hlášení.* [online].

- Ministerstvo financí. *Pokyny k vyplnění přiznání k dani silniční za zdaňovací období (kalendářní rok) 2015 nebo jeho část.*
- Ministerstvo spravedlnosti. *Výkladové stanovisko č. 6 ze zasedání Expertní pracovní skupiny pro insolvenční právo při Ministerstvu spravedlnosti ze dne 4. října 2011.*

Zahraniční

- Agencia Tributaria. *¿Cuáles son los requisitos para modificar la base imponible?* [online]
- Agencia Tributaria. *¿Qué procedimiento debe seguirse para modificar la base imponible?* [online]
- HM Revenue & Customs. *VAT Notice 700/18: relief from VAT on bad debts.* [online]

Důvodové zprávy a jiné legislativní texty

- Parlament České republiky. *Vládní návrh na vydání zákona o stabilizaci veřejných rozpočtů, 2007.* [online].
- Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, *Sněmovní tisk 252/1, část č. 1/2, Usnesení RV k tisku 252/0, 2014.* [online].
- Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 545/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a některé související zákony.*
- Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).*
- Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 261/2007 Sb. o stabilizaci veřejných rozpočtů.*
- Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 296/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé zákony v souvislosti s jeho přijetím.*
- Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 280/2009 Sb. daňový řád.*
- Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 47/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů.*
- Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 458/2011 Sb. o změně zákonů související se zřízením jednoho inkasního místa a dalších změnách daňových a pojistných zákonů.*
- Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů.*

- Vláda České republiky. *Důvodová zpráva zákonnému opatření Senátu č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí.*
- Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k zákonnému opatření Senátu č. 344/2013 Sb., o změně daňových zákonů v souvislosti s rekodifikací soukromého práva a o změně některých zákonů.*

Ostatní

- Creditreform. *Vývoj insolvenčí v České republice v roce 2015.* [online].
- Czechinvest. *Investiční pobídky, 2015.* [online].
- Ministerstvo financí, *Analýza příjmů osvobozených od daně, odčitatelných položek od základu daně a slev na dani u právnických osob a důsledky jejich zrušení novelou zákona o daních z příjmů s účinností od 1.1.2013, Příloha 2, 2013.* [online].
- Ministerstvo financí. *Opatření a záměry v daňové oblasti pro podnikatele.* [online].

Internetové zdroje

- www.agenciatributaria.es
- www.creditreform.cz
- www.czechinvest.org
- www.danarionline.cz
- www.epravo.cz
- www.financisprava.cz
- www.gov.uk
- jinepravo.blogspot.cz
- www.mfcr.cz
- www.mzdovapraxe.cz
- www.psp.cz

Resumé

Tax aspects of insolvency proceedings

This thesis deals with the tax aspects of insolvency proceedings. The insolvency proceedings and in particular the decision on bankruptcy influences significantly the life and existence of the debtor. The tax proceedings that continuously follows the debtor, particularly entrepreneur, throughout its whole existence is heavily influenced by the insolvency. Generally, the tax aspects of insolvency proceedings are slightly ignored by both the tax and insolvency professional community.

Firstly, it should be pointed out that the tax proceedings adapt to the insolvency proceedings in the crucial aspects. This adaptation is not surprising considering the basic principles of insolvency proceedings which include the principle of equal treatment of creditors. The state (tax authority) is usually one of the debtor's creditors. However, the tax authority may be also in double position. Commonly, the debtor also has certain tax overpayments. The tax legislation cannot contain more advantageous for the tax receivables compared to receivables of other creditors. However, simultaneously it is necessary to ensure that the tax proceedings are not paralyzed by the bankruptcy of the taxpayer and that the tax receivables may be at least partially recovered during the insolvency proceedings.

I believe that the current legislation meets the above requirements despite several inconsistencies that were identified in the thesis. It should be noted that the rules governing the concurrence of tax and insolvency proceedings are fragmented and brings numerous unanswered questions. The rules in the Tax Code only make it seem that there is some systematic regime. The VAT demonstrates the disunity of the procedural aspects. Whereas the Tax Code governs the consequences of bankruptcy in the area of tax returns, the VAT Act governs the same. However, it does so in slightly different manner which results in significant practical problems. Also the area of tax receivables recovery shows that the legislation and amendments thereto in the area of tax and insolvency proceedings are not coordinated.

Neither the rules governing the substantive tax law aspects of insolvency proceedings are flawless. Many of them were subject to interpretation of the Supreme Administrative Court which in certain cases led to long-standing doubts regarding the interpretation to be applied by the tax authorities. Many uncertain aspects were also

discussed during the semi-formal meetings of Coordination Committee of the Czech Chamber of Tax Advisors and Ministry of Finance and later on General Financial Directorate.

Despite the deficiencies and inconsistencies of the current legislation that were identified, the current legislation is a working complex of fragmented rules. Of course, there is significant space for improvement. However, the rules do not result in such fundamental problems which would in any way paralyze the insolvency proceedings or tax administration and proceedings.

Český abstrakt

Rigorózní práce je vedle obligatorního úvodu a závěru členěna do 6 kapitol. Práce se zaměřuje na daňové aspekty insolvenčního řízení, a to jak v rovině procesní, tak hmotněprávní. V rovině procesní je kromě dopadů rozhodnutí o úpadku a probíhající insolvenčního řízení do správy daní řešena rovněž problematika uspokojování daňových pohledávek v rámci insolvenčního řízení. Z hmotněprávní oblasti se práce zaměřuje na ty daně, které se mohou týkat plošně veškerých daňových subjektů, vynechány jsou proto sektorově specifické daně, tj. daně spotřební a ekologické.

Po stručném vymezení klíčových pojmů insolvenčního řízení, včetně vymezení jednotlivých kategorií pohledávek, je zařazen popis průběhu insolvenčního řízení a jednotlivých způsobů řešení úpadku.

Následující čtyři kapitoly se potom věnují samotným daňovým aspektům insolvenčního řízení. První z nich se zaměřuje na procesní problematiku. Vedle obecných dopadů insolvenčního řízení na probíhající daňová řízení je pozornost věnována mimořádným termínům pro podání daňových tvrzení, která s insolvenční úzce souvisí. Stručně je pojednáno rovněž o ostatních institutech daňového řádu, kterého jsou insolvenčním řízením a úpadkem ovlivněny. Na závěr této kapitoly je zařazena sekce věnující se postavení daňových pohledávek v rámci insolvenčního řízení a jejich vymáhání a pohledávkám daňového subjektu vůči správci daně jako součásti majetkové podstaty.

Po procesní části jsou zařazeny tři hmotněprávní kapitoly, které se zaměřují na daně z příjmů, daň z přidané hodnoty a některé ostatní daně, konkrétně daň z nabytí nemovitých věcí, silniční daň a daň z nemovitých věcí. Z oblasti daně příjmů jsou řešeny některé otázky významné pro stanovení základu daně dlužníka v úpadku a opravné položky k pohledávkám a jejich odpis. Z oblasti DPH je stěžejní oprava výše daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízením.

Závěrečná kapitola nabízí několik úvah *de lege ferenda*.

English abstract

This doctoral thesis is apart from the obligatory introduction and conclusion divided into 6 chapters. The thesis focuses the tax aspects of the insolvency proceedings from both the procedural and substantive perspective. From the procedural point of view, the consequences of bankruptcy and ongoing insolvency proceedings are dealt with. Further the topic of recovery of tax debts is discussed. From substantive law areas, the thesis focuses on the taxes that are relevant generally for all taxpayer. The sector specific taxes such as excise duty and environmental taxes are excluded from this thesis.

The brief definition of key terms of insolvency proceedings, including the categorization of receivables, is followed by the description of insolvency proceedings and individual methods of resolving bankruptcy.

The following four chapters cover the tax aspects of insolvency proceedings itself. The first of them focuses on the procedural aspects. Firstly, the general consequences of a bankruptcy and insolvency proceedings is addressed. Further, the thesis deals with the deadline for extraordinary submission of tax returns that are closely connected to the bankruptcy. Also other tax proceedings instruments influenced by the insolvency are briefly dealt with. Last but not least, this chapter focuses on the position of tax debts within the insolvency proceedings and their recovery and tax receivables of the taxpayer as a part of the insolvency assets.

The procedural part is followed by three substantive law chapters that focus on the income taxes, value added tax and some other tax, in particular real estate transfer tax, road tax and real estate tax. From the income taxes perspective, areas relevant in particular for the calculation of the tax base of the debtor are addressed, further this subsection deals with the bad debt provisions and write-off of those debts. In the area of VAT, the VAT bad debt claims is crucial.

The final chapter offers some ideas *de lege ferenda*.

Klíčová slova / Key words

insolvenční řízení, daňové řízení, daňové aspekty úpadku

insolvency proceedings, tax proceedings, tax aspects of bankruptcy